

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

1

ANUL I

1964

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://www.antropologia.ro>

0-458

STUDII ȘI CERCETĂRI
ANTROPOLOGICE

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

— ACADEMICIAN ST.-M. MILCU,

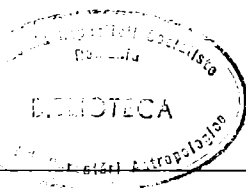
Membri:

- Prof. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei R.P.R.
- Prof. I. G. RUSSU
- Conf. P. FIRU
- Dr. H. DUMITRESCU
- V. V. CAMELEA
- Dr. D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR
- Dr. C. MAXIMILIAN

Secretar de redacție:

— Dr. TH. ENĂCHESCU

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul I nr. 1

1964

Pag.

SUMAR

ȘT.-M. MILCU, Organizarea și dezvoltarea cercetărilor antropologiei în R.P.R. 3

Paleoantropologie

O. NECRASOV, M. CRISTESCU și S. ANTONIU, Studiul antropologic al schelelor descoperite în necropola de la Smeeni aparținând eneoliticului și vîrstei bronzului	13
OLGA NECRASOV, Studiul antropologic al resturilor osoase neolitice (cultura Ariușd) descoperite la Dobogeni (1955)	33
C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, AL. PAUL BOLOMEY, ION FIRU și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR, Cele mai vechi mărturii ale vieții omului în Europa, descoperite în țara noastră. O nouă contribuție cu privire la începuturile istoriei României	39
IOANA POPOVICI, Necropola feudală de la Străulești-București secolele XV—XVI. Date antropologice	47
I. G. RUSSU, M. MACREA, M. ȘERBAN și N. MOTIOC, Schelet roman din secolul al II-lea	53

Antropologie contemporană

HORIA DUMITRESCU, MARTA CIOVÎRNACHE și RADU CÂNCIULESCU, Cercetare antropologică comparativă asupra moților de pe Criș și a moților de pe Arieș (Papilian V. și Velluda C.)	57
MARTA CIOVÎRNACHE și HORIA DUMITRESCU, Cercetări privind cromatina sexuală la populația unui sat de munte dintr-o zonă de gușă endemică	69
MARIA TIBERA-DUMITRU și MARCELA BOIA, Cercetări preliminare asupra sistemului haptoglobinic la populația din regiunea Oltenia	75
MARIA CRISTESCU, MARIA BULAI și C. FEODOROVICI, Influența factorilor geografici și sociali asupra dezvoltării copiilor	79
! SUZANA POP, TH. ENĂCHESCU și VL. GEORGESCU, Contribuții la studiul relației dintre variabilitate și procesul de diferențiere a conformației hipsicefale la dinarizi	89

V. V. CĂRAMELEA, Studiul unor probleme sociologice, demografice și etnografice în cadrul cercetărilor antropologice complexe din satul Cloșani	99
Cronica științifică	
Sesiunea națională de antropologie (1962)	109
Recenzii	119

ORGANIZAREA ȘI DEZVOLTAREA ANTROPOLOGIEI ÎN R. P. R. *

DE

ACADEMICIAN ȘT.-M. MILCU

1940 [vrzi]
mai jos

Au trecut 12 ani de la preluarea de către Academia R.P.R. a conducerii cercetărilor de antropologie în țara noastră. Condițiile grele în care s-a găsit vechiul Institut de antropologie (dependent de Ministerul Învățământului de la înființare, în 1941, iar din 1948 de Ministerul Sănătății) în perioada care a urmat dispariției fondatorului și a conducătorului acestui institut, prof. Fr. I. Rainer, în 1944, au pus acut în 1950 problema reorganizării sau dispariției acestei instituții.

Datorită înțelegerii și sprijinului acordat de membrii Secției de științe medicale a Academiei R.P.R. și în primul rând ale marelui învățat acad. C. I. Parhon, Institutul de antropologie a trecut ca unitate-anexă a Institutului de endocrinologie. Am primit din partea Academiei greaua răspundere de a conduce acest institut, de a-l reorganiza și, îndeosebi, de a reconsidera direcțiile de cercetare antropologică în noile condiții ale construirii socialismului.

Marea personalitate și contribuție adusă de prof. Fr. I. Rainer la organizarea și dezvoltarea antropologiei în țara noastră au creat condițiile necesare pentru continuarea operei sale. Se cuvine în această sesiune să aducem un omagiu memoriei acestui mare învățat și umanist, căruia îi datorăm primele cercetări metodice de antropologie făcute la catedra de anatomie și embriologie a Facultății de Medicină din București din perioada 1926—1933, formarea primilor specialiști în antropologie medici și mai ales înființarea Institutului de antropologie în 1940.

Era evident pentru noi în 1950 că opera acestui mare învățat nu putea fi continuată decât prin dezvoltarea ei creatoare în noile con-

---

* Raport prezentat la Sesiunea de antropologie din iunie 1962. Intrat la redacție la 15 martie 1964.

diții social-istorice în relație cu noile cuceriri ale științelor și biologiei omului.

Am găsit în acea perioadă în Institutul de antropologie o echipă cu o activitate restrinsă la aspectele morfologice ale antropologiei și o colecție craniologică și osteologică valoroasă; cercetările erau limitate în laboratoare, așa cum o arată faptul că din 1933 nu s-a mai făcut nici o ieșire în teren. Direcțiile de cercetare erau tradiționale, valabile, dar insuficiente totuși față de progresele antropologiei moderne și sarcinile trasate de P.M.R. și de conducerea de stat științei în țara noastră. O profundă criză de încredere în rosturile acestei discipline a fost generată de confuzia care se făcea în acea epocă între antropologie și rasism.

Folosind tradiția antropologică existentă în țara noastră în tot ce avea pozitiv, vasta experiență și fondul teoretic al antropologiei sovietice, după îndelungi frământări și discuții cu vechiul colectiv, înnoit cu un număr de noi cadre, am reușit să clarificăm baza teoretică, direcțiile de cercetare și metodologia antropologiei în țara noastră.

În acest proces de orientare lucrările antropologilor V. V. Bunac; G. M. Levin; N. V. Ceboksarov; F. G. Debeț; A. T. Trofimova; W. Ghinsburg; I. I. Roghinski ș.a. au constituit un material prețios, pe care l-am folosit integral în particularitățile care au decurs din dezvoltarea antropologiei în țara noastră.

S-a reușit de asemenea să se stabilească o colaborare între cele trei centre de antropologie, îndeosebi cu grupul de la Iași, condus de prof. Olga Necrasov.

Ținând seama de dimensiunile și de numărul de cadre, Institutul de antropologie a fost transformat în cadrul Academiei în primii ani într-un colectiv și ulterior într-un Centru de cercetări antropologice. Centrul de cercetări antropologice a fost structurat într-o secție de paleoantropologie, una de antropologie contemporană și una de antropologie aplicată.

S-au luat măsurile necesare de identificare, clasare și bună păstrare a celor 6 800 de cranii și 1 184 de piese osteologice din colecția Rainer; au fost înființate serviciile de statistică antropologică, de demografie, de fotografie științifică; a fost reorganizată biblioteca, al cărei fond a crescut de la 985 de titluri la 5 767 prin achiziții inițiate de Academie și prin obținerea bibliotecii personale Rainer. Centrul deține astăzi cea mai cuprinzătoare colecție de reviste și monografii de antropologie din țara noastră.

A fost întreprinsă o acțiune susținută de-a lungul anilor pentru atragerea de noi cadre de tineri și specialiști capabili să se formeze ca antropologi și să contribuie la dezvoltarea acestui important domeniu al biologiei omului.

Au fost antrenați să lucreze în timpul vacanței în cercuri studențești și în expedițiile de teren din 1950 și pînă în prezent 158 de studenți de la Facultatea de Medicină, Arheologie și Istorie.

O parte din studenții care au luat contact, au lucrat sau au fost formați un timp mai îndelungat pentru munca de cercetare activează

astăzi ca cercetători în cadrul Centrului de cercetări antropologice, în Institutul de arheologie, Comitetul geologic, Institutul de speologie, precum și la nivelul unor muzee raionale și regionale, completându-și instruirea pe profilul instituțiilor în care lucrează.

De asemenea s-au oferit spre studiere materiale inedite, rezultate din cercetările de teren, pentru 7 lucrări de diplomă (examen de stat) și pentru 3 lucrări de disertație (aspirantură).

Numărul salariaților a crescut de la 6 în 1950 la 24 în 1962.

De o importanță deosebită în reorganizarea antropologiei a fost elaborarea bazei teoretice și metodologice capabile să asigure desfășurarea unei activități științifice corect orientate, legată de problemele actuale ale antropologiei și de sarcinile pe plan național, capabilă să asigure formarea ideologică și științifică a cercetătorilor și perspectivele de dezvoltare ale antropologiei în țara noastră.

De la început a devenit clar pentru întreg colectivul că antropologia trebuie să fie organizată pe baza concepției materialist-dialectice despre om, natură și societate.

Caracterul complex al antropologiei, care include studiul omului în același timp de pe pozițiile biologice și istorice, a fost formulat încă în secolul trecut de F. Engels, care a definit antropologia ca pe o știință care marchează trecerea de la morfologia, fiziologia și rasele umane la istorie.

Evoluția omului și a raselor sale nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea și folosirea legilor de dezvoltare ale societății, fără studierea și interpretarea antropologiei în lumina relațiilor de producție, a evoluției istorice a forțelor de producție, a culturii materiale și spirituale.

Înțelegerea antropologiei ca o știință exclusiv biologică a fost determinată de faptul că în secolul al XIX-lea a fost fondată de marii biologi bine cunoscuți R. Virchow, Blumenbach, N. P. Bogdanov ș.a.

Concepția biologică inevitabilă și utilă în faza de constituire a antropologiei a dus ulterior la îngustarea perspectivelor acestei științe, la un morfologism excesiv și care a permis ca fondul său de fapte să fie folosit de teoriile reacționare și metafizice ale antropologiei lombroziene, ale darwinismului social și în final de rasismul fascist.

Falsificarea teoriei antropologice a raselor a fost utilizată de hitlerism ca o justificare pentru exterminarea monstruoasă a milioane de oameni nevinovați.

Spre cinstirea oamenilor de știință care au servit antropologia în țara noastră, rasismul nu și-a găsit loc în gândirea și fapta lor. Atît grupul de la București, în frunte cu prof. Fr. I. Rainer, cît și cel de la Iași, în frunte cu I. G. Botez și Olga Necrasov, au luat atitudine în plină dictatură fascistă împotriva rasismului.

A fost clar pentru noi că, dacă, prin obiectul său de studiu și în parte prin metodele sale, antropologia aparține științelor biologice, ea

nu poate fi și nu se va putea dezvolta decît în strînsă legătură cu istoria, arheologia și etnografia.

Unitatea dintre biologic și social, dintre prezentul și trecutul populațiilor studiate au fost principiile directoare ale activității desfășurate de antropologi în țara noastră.

Principiul istoric a fost considerat fundamental în orientarea cercetărilor noastre. Amploarea și conținutul cercetărilor de antropologie preistorică a reflectat în primul rînd acest principiu director. Antropologii de la București, Iași și Cluj au întreprins sau au participat la numeroase șantiere arheologice. Au fost aduse în acest fel valoroase contribuții la clarificarea aspectelor antropologice ale problemelor istorice și la clarificarea aspectelor istorice ale problemelor antropologice.

Principiul istoric a fost aplicat și în studiul de antropologie contemporană, prin interpretarea structurii antropologice în lumina mișcărilor de populație determinate de factorii politici, economici și sociali care au acționat în perioade apropiate sau depărtate de timp. Contribuția adusă de antropologi la soluționarea problemelor obscure ale originii și formării poporului român, așa cum se poate vedea din volumul I al Istoriei Romîniei, sînt un exemplu din acest punct de vedere.

Adoptînd în cercetarea populațiilor actuale și vechi principiul unității dintre fenomenele biologice normale și patologice, s-a întreprins studiul concomitent al structurii antropologice și al celei de sănătate prin echipe complexe medico-antropologice. Cercelările făcute în regiunea Hunedoara ilustrează interesul și importanța acestei direcții de cercetare.

Fr. I. Rainer a susținut încă de la primele sale anchete antropologice în 1927 și 1928 în Vrancea și Fundu-Moldovei că antropologul trebuie să înregistreze patologia regiunilor ca un factor capabil să modifice înfățișarea antropologică a unei populații. Pe baza aceluiași punct de vedere a colecționat cu multă perseverență și trudă o parte însemnată din cele aproape 2 000 de piese de osteologie patologică care se găsesc în colecțiile Centrului de antropologie din București. Noi am reușit să dezvoltăm cu o mai amplă cuprindere studiul biopatologic al populațiilor din contemporan, așa cum o arată în primul rînd considerabilul material acumulat prin cercetarea populației din regiunea Hunedoara, care totalizează 7 172 de examene clinice și 6 000 de examene de laborator făcute în paralel cu studiul antropologic a 7 172 de indivizi din 226 de sate, executat de colectivul nostru de antropologie contemporană. O realizare asemănătoare a fost obținută de colectivul Bicz, care a executat un număr de circa 4 000 de examene antropologice și clinice.

S-a evidențiat astfel rolul pe care îl are endemia de gușă în regiunile studiate în modificarea înfățișării antropologice a populației acestor regiuni. Reducerea înălțimii, modificarea proporțiilor feței și trunchiului, cronologia pubertății, intensitatea pigmentației ș.a. sînt exemple convingătoare din acest punct de vedere.

În cercetarea biologiei populațiilor, am considerat că în epoca noastră este posibil să depășim concepția și metodică limitat morfologică care au dominat antropologia mai mult de un secol și jumătate.

A fost introdus studiul fiziologic prin explorarea tonusului glandular endocrin și cercetarea metabolismului lipidic, glucidic și al calciului, care ne-au permis să pătrundem în adâncimea biologiei populațiilor studiate.

Considerăm modificările de metabolism ca pe o platformă obligatorie în calea prin care factorii de mediu natural și social intervin în modificarea biologiei omului.

O nouă direcție de cercetare care derivă din unitatea normalului și patologicului în biologia omului este reprezentată de utilizarea antropologiei în studiul unor fenomene patologice de grup. Locul principal în această categorie îl ocupă constituția individuală, tipologică și dezvoltarea omului. Antropologia medicală sau clinică are vaste perspective de viitor. Studiul problemelor incluse în acest domeniu de pe pozițiile unității dintre organism și mediu, dintre părțile care compun organismul și modalitatea structurală și funcțională de-a lungul vieții pot asigura corecta orientare a cercetărilor în acest domeniu unde au existat numeroase manifestări metafizice.

Concepția lui I. P. Pavlov ne oferă toate elementele necesare pentru obținerea acestor obiective.

Dezvoltarea antropologiei aplicate nu s-a limitat la antropologia medicală. Această direcție de cercetare s-a concretizat în studiul și rezolvarea unor probleme puse de criminalistică și de standardele industriale pentru îmbrăcăminte și încălțăminte.

Antropologia filozofică a fost pusă în serviciul documentării și interpretării problemelor originii omului, în lupta împotriva superstiției, a misticismului și ideologiei reacționare a rasismului, așa cum o arată expozițiile organizate de către Centrul de antropologie din București, conferințele pentru mase organizate de colectivul de la Iași și broșurile redactate în cadrul S.R.S.C. despre rase, dezvoltare și antropologia românească modernă.

Fondul teoretic și direcțiile principale de cercetare adoptate de antropologia românească modernă după 1950 au necesitat și o reconsiderare a metodelor de lucru.

A fost promovată ca un principiu metodologic fundamental cercetarea directă a populației în diverse regiuni geografice ale țării pe baza unor necesități istorice sau biologice. În fiecare an echipele de cercetători în antropologie contemporană și preistorică au lucrat perioade îndelungate în teren. A fost recoltat în acest fel un considerabil material de observație, valorificat în parte într-un număr de monografii și articole.

Colaborarea strânsă cu arheologii a constituit al doilea principiu metodologic care ne-a permis să obținem rezultate pe care niciodată antropologia preistorică nu le-ar fi obținut singură în teren.

În cei 12 ani la care se referă expunerea noastră s-a lucrat în comun în nu mai puțin de 69 de stațiuni antropologice sau arheologice. Rezultatele fecunde ale acestei colaborări au fost valorificate în studiile apărute, în materialele de arheologie și în monografiile antropologice.

Metodica spițelor de familie a constituit o primă formă metodologică de studiu genetic. Încercările de integrare în genealogii a tipului fizic, a unor structuri morfologice și serologice reprezintă primele cercetări genetice antropologice de acest fel în țara noastră.

Anchetele demografice au marcat de asemenea una dintre formele calitative noi care au fost introduse în studiul populațiilor. Primele studii demografice ne-au arătat importanța și necesitatea acestora în clarificarea și înțelegerea particularităților antropologice ale unor populații în care viața creează continue mișcări demografice capabile să concentreze sau să dilueze unele trăsături morfologice și fiziologice.

Primele rezultate obținute în studiile demografice ale populației din regiunea Hunedoara, integrată în istoria acestei regiuni, ne arată ce posibilități se deschid prin aplicarea acestei metode.

Aplicarea metodelor de cercetare medico-biologică a unei populații a fost preluată din tradiția școlii Rainer de antropologie și ridicată la o mai înaltă complexitate și calitate. Prin studiul medico-sanitar al populației în paralel cu studiul antropologic se obțin date de mare importanță nu numai pentru cunoașterea patologiei populației, dar și pentru înțelegerea variabilității antropologice generate de factorii patologici capabili să modifice dezvoltarea unor grupe de indivizi, fertilitatea lor și durata lor de viață.

Conținutul teoretic și metodologic elaborat în anii care au urmat după 1950 în Centrul de antropologie din București marchează net cotitura calitativă făcută din acea perioadă și justifică pe deplin diferențierea ei ca o etapă inițială a antropologiei moderne românești.

Ne putem întreba ce rezultate mai însemnate s-au obținut în aceste noi condiții teoretice și metodologice, în noile condiții create de partid și guvern științelor, cu sprijinul larg primit din partea Academiei R. P. R.

Să privim în primul rînd harta pe care sînt figurate stațiunile de cercetare antropologică sau arheologică în care s-a lucrat în comun în majoritatea cazurilor și vom avea o primă imagine a realizărilor obținute în acest domeniu.

Se poate constata că, începînd din 1950 pînă în 1961, au fost cercetate 103 stații antropologice sau arheologice, din care 69 de preistorie și 34 de antropologie contemporană.

În paleoantropologie au fost obținute rezultate deosebite în studiul populațiilor care au locuit în paleolitic și neolitic și în sclavagism pe teritoriul țării noastre, epoci de mare importanță și pentru cunoașterea originii și formării poporului român.

Prima expediție de teren care a marcat activitatea Centrului de antropologie din București a fost făcută în Peștera Muierilor de la Baia de Fier în anii 1951—1953, expediție care a constituit în același timp o școală de lucru în peșteri. Un bogat material de faună și floră, resturile unui craniu de *homo sapiens fossilis*, au marcat principalele rezultate

obținute, care ne-au permis să conchidem la existența în această peșteră a paleoliticului mijlociu și superior.

Au urmat în continuare cercetările de paleoantropologie executate în mari șantiere din care cităm : Histria, Boian-Vărăști, Tîrgșor, Verbișioara, Ceahlău ș.a.

În colaborare cu Institutul de arheologie, cu muzeele regionale și raionale, au fost executate 51 de campanii de teren în 26 de puncte de săpături. În același timp, Centrul de antropologie a primit materiale arheologice din 37 de puncte de săpături. Colectivul de la Iași, sub conducerea tov. prof. O. Necrasov, a primit materiale din stațiunile din Moldova : Valea Lupului, Poiana, Stoicani, Poenița ș.a.

Colectivul de la Cluj, sub conducerea prof. G. Russu, a participat la 8 șantiere arheologice repartizate între sec. II—XVIII e.n., dintre care cităm șantierele : Căpuș (sec. VI), Morești (sec. X e.n.), Sopor (sec. II—III e.n.), Bătrîna (sec. X) ș.a.

Rezultate deosebit de valoroase s-au obținut prin creșterea colecțiilor de paleoantropologie. De la 66 de resturi osoase provenite de la indivizi din perioada scitică, romană și feudală, colecționate de Fr.I. Rainer, s-a ajuns în secția de paleoantropologie la o colecție care cuprinde :

— resturi scheletice aparținînd unui număr de 2 162 de indivizi datînd din paleoliticul superior și pînă în feudalismul tîrziu ;

— un număr de 2 600 de piese faunistice din cuaternarul inferior (Villafranchianul evoluat) și pînă în perioada migrației popoarelor. S-a îmbogățit în același timp colecția de paleopatologie și morfobiologie a populațiilor vechi cu încă 728 de piese.

Cercetările de antropologie contemporană însumează un număr de 34 de campanii de teren în 8 microregiuni, fie organizate de Centru, ca de exemplu cercetările din regiunea Hunedoara cu 9 campanii de teren și 7 172 de persoane examinate, provenind din 226 de sate, făcute sub conducerea prof. H. Dumitrescu, fie în colaborare cu Comisia pentru studiul formării poporului român, ca cele din Țara Vrancei, conduse de Olga Necrasov, sau în Munții Apuseni ; și cercetări în colaborare cu R. P. Bulgaria, ca cele de la Vinga, sau cercetări complexe ca cele de la Bicaz întreprinse de Centrul de antropologie și de Colectivul din Iași.

În aceste cercetări a fost recoltat un considerabil material documentar referitor la antropologia fizică, la demografie, la biologia familiilor, la terenul endocrin și metabolic, la particularitățile serologice și social-economice.

În Centrul de antropologie, sectorul condus de dr. Th. Enăchescu a realizat în această perioadă cercetări de mare interes referitoare la dezvoltarea fizică a nou-născutului, la dimorfismul sexual și la particularitățile antropologice ale populației din 9 comunități sătești din Vrancea și 6 din Munții Apuseni realizate în colaborare cu colectivul de la Iași.

Pe lîngă această activitate de cercetare, trebuie subliniată contribuția adusă de antropologi la informarea maselor despre problemele puse de originea și evoluția omului.

Secția de paleoantropologie a organizat în 1954, în parcul de cultură și odihnă Herăstrău, expoziția „Strămoșii omului” și a colaborat cu S.R.S.C. la realizarea expozițiilor cu tema „Originea și evoluția omului” în sala Dalles și la parcul Libertății, precum și la organizarea unei săli cu aceeași temă la Muzeul de istorie naturală „Gr. Antipa”.

În cadrul acțiunii de culturalizare duse de S.R.S.C., cercetători din secția de paleoantropologie au ținut conferințe cu tema „Originea omului” la câteva întreprinderi din București, precum și în provincie, la sate (regiunea București și regiunea Suceava).

Grupul de la Iași a desfășurat de asemenea o intensă activitate de popularizare a antropologiei prin conferințe la S.R.S.C. și prin editarea de broșuri.

Academia Republicii Populare Romine a oferit antropologilor multiple posibilități de publicare pentru valorificarea realizărilor obținute în cercetarea de laborator și teren. A fost aprobată editarea publicației „Probleme de antropologie”, din care au apărut 6 numere, iar alte 2 sînt sub tipar. Această publicație a totalizat de la apariție pînă în prezent 79 de articole în 1 567 de pagini.

Numeroase articole de antropologie au apărut în „Studii și cercetări de istorie veche”, în „Materiale și cercetări de arheologie”, în revista „Dacia”, în „Analele Universității Iași”, în „Sovetskaia antropologhia” și în revista de antropologie poloneză, totalizînd 27 de articole în 260 de pagini.

În același timp au apărut monografiile de antropologie contemporană *Clopotiva* și *Bătrîna*, totalizînd 624 de pagini; sînt în redacție și sub tipar alte 4 monografii de paleoantropologie și antropologie contemporană.

S-a participat în același timp cu 26 de lucrări la 6 congrese internaționale, la Paris, Hamburg, Roma, Kiel etc.

Valoarea lucrărilor de antropologie realizate în țara noastră a suscitât un interes crescînd din partea specialiștilor străini, vădit în creșterea continuă a schimbului internațional, care se face cu aproximativ 150 de instituții și publicații. Datorită acestui schimb, din 1954 pînă în prezent au intrat în biblioteca Centrului 600 de titluri de cărți și reviste.

Lucrările de antropologie românești au fost citate și recenzate de diverse reviste de specialitate: „Homo”, „Anthropologischer Anzeiger”, „l'Anthropologie”, „Archives suisses d'Anthropologie”, „Referativnii jurnal”, „Sovetskaia antropologhia” ș.a.

În această perioadă de timp, pe lângă lucrările scrise au fost expuse aproximativ 350 de comunicări și 250 de referate.

Rezultatele obținute în cei 12 ani de la preluarea de către Academie a conducerii și organizării antropologiei din țara noastră au creat condițiile și premisele necesare pentru dezvoltarea acestei științe în cele mai

bune condiții și pentru atingerea obiectivelor care se pun într-o perioadă viitoare de 5—10 ani.

Considerăm că este necesar să intensificăm și să ridicăm la un nivel și mai înalt colaborarea dintre antropologi, arheologi, istorici și etnografi, pentru a contribui prin muncă complexă la rezolvarea numeroaselor probleme ce se pun în domeniile de frontieră ale acestor discipline.

Antropologia poporului român rămâne problema fundamentală în care s-au obținut rezultate valoroase în deceniul trecut, dar în care rămâne enorm de făcut în viitor.

Studiul populațiilor care au trăit în trecutul apropiat sau depărtat pe teritoriul țării noastre este esențial pentru cunoașterea originii și formării poporului român. Studiul antropologic în colaborare cu istoricii și etnografii al poporului român, rămâne obiectivul permanent al antropologilor epocii noastre. Studiul colecțiilor antropologice existente în unitățile de cercetări antropologice și în muzeele noastre și mai ales elaborarea atlasului antropologic al R. P. Române vor contribui la fixarea caracterelor biologice ale poporului nostru în epoca de construcție și desăvârșire a socialismului.

Marile transformări în modul de viață, în relațiile de producție și în diversele forme ale culturii materiale și spirituale vor aduce schimbări și în structura biologică a poporului nostru. Sîntem obligați de urgență să înregistrăm înfățișarea antropologică a poporului român în secolul al XX-lea.

Se profilează ca o problemă de mare importanță complexul tematic al antropologiei aplicate. Progresele făcute în biologia omului cu ajutorul metodelor fizice și chimice ne permit să reconsiderăm și interpretarea limitat morfologică a constituției, a trecutului, a biologiei și patologiei omului, legată de schimbările produse de ontogeneză, de nutriție, de condițiile moderne de muncă, de locomoție și de adaptare la noile condiții de viață.

Trebuie reluat firul tradițional, întrerupt, al antropologiei judiciare, în care această disciplină poate aduce contribuții la clarificarea condițiilor de apariție și de săvîrșire a diverselor delictе. Să punem la dispoziția industriei de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de mobilier și de construcții standardele și, în general, toate datele necesare pentru confecțiunile de masă.

Este necesar să colaborăm cu toate organizațiile de culturalizare pentru a răspîndi în mase cunoștințele de antropologie pentru combaterea misticismului și a superstițiilor, pentru formarea unei concepții științifice despre originea omului și poziția sa în univers.

Pentru atingerea acestui obiectiv este necesară în primul rînd organizarea unui muzeu de antropologie consacrat originii și evoluției omului și raselor sale.

Un rol deosebit de important pentru dezvoltarea antropologiei în țara noastră îl au cadrele de specialitate. Această problemă nu este rezolvată astăzi în măsura corespunzătoare. Considerăm necesară introducerea unui curs de antropologie la Facultatea de biologie și la Institutul de medicină

și farmacie, în care să se pună la dispoziția studenților cunoștințe minime referitoare la originea și evoluția omului și la particularitățile patologiei sale care decurg din antropologie.

Revine ca o sarcină a tuturor antropologilor valorificarea în serie a rezultatelor obținute în cercetările de teren și laborator. Trebuie continuată și amplificată seria de monografii antropologice și publicația „Probleme de antropologie”.

În ansamblul revoluției culturale realizate prin construirea socialismului și în lumina sarcinilor care ne revin în creșterea continuă a nivelului științelor biologice și medicale în țara noastră și a nivelului dezvoltării generale a poporului nostru, antropologia reprezintă un factor însemnat, care n-a fost folosit în măsura posibilităților ei potențiale.

Este necesar să facilităm accesibilitatea medicilor și biologilor în unitățile de antropologie prin recunoașterea acestei specialități în nomenclatorul funcțiunilor Ministerului Sănătății și al Ministerului Învățământului. Considerăm că antropologii își pot găsi un loc justificat nu numai în institutele de antropologie, dar și în numeroase alte unități, institute și catedre de etnografie, în muzeele etnografice și în muzeele regionale în care se găsesc valoroase colecții arheologice și antropologice, la catedrele de paleoantropologie și de biologie, în institutele de medicină și farmacie.

Înțelegerea și sprijinul acordat de Partidul Muncitoresc Român, de conducerea de stat și de Academie organizării și dezvoltării antropologiei din 1950 până în prezent și cele pe care le vom primi în perioada următoare au creat și ne vor asigura condițiile necesare pentru realizarea obiectivelor majore ale antropologiei și pentru progresul acestei științe în țara noastră. Sînt create condițiile pentru a realiza într-un viitor apropiat prima schiță reprezentativă antropologică a poporului român — document fundamental al existenței și continuității sale pe teritoriul patriei noastre.

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL SCHELETELOR DESCOPERITE ÎN NECROPOLA DE LA SMEENI APARTINÎND ȚNEOLITICULUI ȘI VÎRSTEI BRÎNZULUI*

DE

O. NECRASOV, M. CRISTESCU și S. ANTONIU

În cursul săpăturilor de salvare executate în 1959, sub conducerea arheologului V. Theodorescu (de la Muzeul de istorie din Ploiești) în Movila Mare din satul Smeeni (raionul Buzău), au fost descoperite morminte aparținînd mai multor epoci. Studiul inventarului mortuar și, în general, al ritului de înmormîntare, precum și considerațiile de ordin stratigrafic, au permis autorului săpăturii să le atribuie la 6 faze, dintre care numai primele trei au contribuit la dezvoltarea movilei.

Mormintele din faza I, care suprapun resturi de cultură Gorodsk-Horodiștea-Foltești timpurii, prezintă, după V. Theodorescu, analogii cu perioada mai veche a culturii „Iamnaia” din stepele nord-pontice. Mormintele fazei a II-a se apropie mai degrabă de înmormîntările fazei tîrzii ale aceleiași culturi, deși poziția scheletelor în groapă corespunde celei din mormintele cu catacombă din părțile sudice ale Uniunii Sovietice. Toate scheletele din aceste două faze sînt în poziție chircită și de obicei acoperite cu ocră, cele din faza a II-a prezentîndu-l însă mai puțin constant. Aceste două faze se integrează deci în complexul înmormîntărilor cu ocră din perioada paleometalică.

Mormintele din faza a III-a, „în catacombă”, sînt socotite a fi cu siguranță posterioare fazei I, raportul lor cu faza a II-a nefiînd însă bine precizat. Cu toate că scheletele sînt întinse pe spate și nu prezintă nici o urmă de ocră, totuși pe baza asemănării lor cu catacombele din curganul de la Odessa autorul săpăturii înclină să le atribuie tot complexului înmormîntărilor cu ocră.

---

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

Mormintele din faza a IV-a, aparțin bronzului mijlociu (cultura Tei) și hallstattului.

Cele din faza a V-a sînt sarmatice, iar cele din faza a VI-a sînt medievale. La aceste morminte bine datate trebuie să mai adăugăm și cîteva morminte a căror poziție cronologică nu este perfect precizată. Totuși, pe baza unor analogii, V. Theodorescu apropie unele dintre ele de una sau alta din fazele enumerate.

Cele arătate mai sus ne lasă să întrevădem marele interes pe care l-ar putea prezenta scheletele descoperite la Smeeni pentru studiul modificărilor suferite în decursul timpurilor în structura antropologică a populațiilor care s-au succedat în regiunea dată pe o perioadă ce se eșalonează de la circa 1800 î.e.n. pînă în secolele XIV—XV e.n. Aceasta nu înseamnă însă că avem reprezentate aici toate epocile mari și că am fi în prezența unor populații genetic continue. Trebuie să subliniem de asemenea că multe schelete descoperite la Smeeni se află într-o stare de conservare atît de defectuoasă, încît restaurarea lor, cu toate eforturile depuse, a fost absolut imposibilă. Astfel, chiar perioadele și culturile corespunzătoare diverselor faze ale necropolei de la Smeeni sînt reprezentate printr-un material din punct de vedere numeric relativ redus. Totuși interesul pentru antropologie al acestui material este destul de mare nu numai prin aceea că ne permite să completăm datele noastre asupra caracteristicilor populației complexului mormintelor cu ocră, dar și pentru că ne oferă, pentru prima dată la noi în țară, posibilitatea de a studia resturile osoase din mormintele cu catacombă și din cultura Tei.

În prezenta notă nu ne vom ocupa decît de studiul scheletelor eneolitice și din vîrsta bronzului.

I. SCHELETELE DIN COMPLEXUL MORMINTELOR CU OCRĂ (FAZELE I ȘI II)

F a z a I

Din scheletele care aparțin acestei faze, numai scheletele 5 și 17 pot face obiectul unei cercetări mai aprofundate.

Scheletul nr. 5. Aparține cu probabilitate unui bărbat matur. El are un neurocraniu mezocran, mijlociu de lung și mijlociu de larg, de înălțime relativ mică (ortocran și tapeinocran), cu fruntea destul de joasă, înclinată și îngustă (stenometopă). De formă pentagonoidă în norma verticală și de „casă” în cea occipitală, acest craniu prezintă un relief glabelar destul de puternic (2—3). Occipitalul este proeminent, dar prezintă un relief șters (1). Masivul facial al acestui schelet este relativ larg și jos (eurien), ortognat, cu fosele canine mijlociu dezvoltate. Raportul cranio-facial transversal este foarte ridicat, indicînd fenozigia. Orbitale sînt mezoconche, nasul leptorin, cu șanț prenatal. Mandibula este relativ joasă în regiunea simfizară. Oasele scheletului postcranian nu sînt prea robuste și nu prezintă un relief muscular prea accentuat. Femurul este

hiperplatimer, iar tibia este hiperplaticnemică. Talia este supramijlocie (aproape înaltă).

Din punct de vedere tipologic, scheletul nr. 5 aparține variantei estice ale tipului protoeuropoid.

De notat prezența unei fracturi consolidate (dar întovărășită de o ușoară angulare) a cubitusului stîng în treimea lui inferioară, precum și prezența unor vertebre atinse de spondilartroză.

Scheletul nr. 17. Aparține unei femei mature (circa 30 de ani). Neurocraniul său este mai scurt decît cel de la nr. 5, dar tot atît de larg, ceea ce dă un indice mezocran mai accentuat. Din punctul de vedere al dezvoltării în înălțime, calota craniană este hipsicrană și metriorcrană. Fruntea este relativ îngustă (stenometopă). Norma verticală este ovoidă, cea occipitală fiind aproape de „bombă”. Relieful occipital este moderat (2). Resturile masivului facial (care nu a putut fi în întregime reconstituit) prezintă malare destul de puternice și orbite relativ joase. Raportul cranio-facial transversal este foarte ridicat, indicînd fenozigia. Resturile mandibulei prezintă gonioane ușor răsfrînte în afară. Oasele lungi (care se află în o stare foarte fragmentară) se arată a fi robuste și cu relief muscular accentuat. Peroneul este puternic canelat. Talia, stabilită pe baza acestuia din urmă și a cubitusului, este mijlocie.

În ansamblu, judecînd după părțile avute la dispoziție, individul căruia i-a aparținut acest schelet trebuia să prezinte unele trăsături proto-europoide, fără să putem preciza însă dacă acestea erau combinate cu elemente aparținînd altor tipuri.

Scheletul nr. 19, foarte fragmentar, aparține cu siguranță unui bărbat matur, a cărui vîrstă nu poate fi însă mai precis determinată. Judecînd după robusticitatea unor fragmente de oase lungi, precum și după unele metapodale, individul căruia i-a aparținut trebuie să fi fost de talie mare sau foarte mare.

De notat prezența unei fracturi consolidate (cu angulare) a metatarsianului V drept.

Faza II

Din scheletele care aparțin acestei faze, numai scheletele nr. 15 și 16 pot face obiectul unui studiu mai detaliat. Celelalte schelete aparțin unor copii sau prezintă o stare de conservare atît de defectuoasă, încît oferă posibilități de studiu extrem de reduse. Totuși ne vom strădui să le studiem măcar din punct de vedere somatoscopic.

Scheletul nr. 8 aparține unui bărbat bătrîn, judecînd după faciesul simfizar al pubisului. Luînd în considerație dimensiunile unor oase metapodale (metatarsianul I drept în special), precum și cîteva falange ale mîinii care sînt singurele oase rămase întregi, acest individ trebuie să fi avut o talie foarte înaltă și să fi fost deosebit de robust. Mica porțiune din bolta craniană prezentă în materialul nostru de studiu ne arată o anomalie rară a suturii coronare, și anume prezența a două mici wormiene coronariene, de formă dreptunghiulară. Din lipsa părții simetrice

a suturii coronare nu se poate preciza dacă această dispoziție era uni- sau bilaterală.

De notat prezența unei fracturi consolidate în treimea inferioară a cubitusului.

Scheletul nr. 11 prezintă și mai puține elemente de caracterizare decât precedentul. Judecînd după singurele oase studiabile — metacarpienele I și cîteva falange —, acest schelet trebuie să fi aparținut tot unui bărbat înalt și foarte robust.

Scheletul nr. 13 a cărui stare de pulverizare întrece chiar pe cea a precedentului, s-ar putea să fi aparținut unei femei, fără însă ca această determinare să ofere garanții suficiente de precizie.

Scheletul nr. 15, mult mai bine păstrat decât precedentele, aparține unui bărbat aproape bătrîn (circa 60 de ani), extrem de robust și de o talie înaltă. Craniul său neural este hiperdolicocran (foarte lung și îngust), relativ înalt (ortocran și acrocran), cu o frunte destul de largă (eurimetopă). De formă ovoid-elipsoidă în norma verticală și de „casă” în norma occipitală, el prezintă un relief glabelar foarte puternic (4—5), dar un relief occipital destul de șters (2). Masivul facial, destul de larg și de jos (eurien), oferă malare frontalizate, prevăzute cu apofize marginale dezvoltate. Nasul are o rădăcină adîncă, este foarte scurt și larg (camerin), dar prezintă o apertură piriformă antropină și, judecînd după apofizele frontale ale maxilarului (în lipsa nazalelor), trebuia să fi avut o spinare proeminentă. Fosa canină este mijlociu dezvoltată. Raportul cranio-facial transversal este extrem de ridicat, indicînd o fenozigie pronunțată. Mandibula (care nu a putut fi complet reintregită) prezintă impresii puternice ale maseterilor și ale pterigoizilor interni, precum și o particularitate interesantă: ramul ei vertical este extrem de răsfrînt în afară în partea lui superioară, planul marginii anterioare a apofizei coronoide fiind dispus foarte oblic de sus în jos și din afară înăuntru, în raport cu corpul mandibulei. Dentiția este puternic erodată, dar în întregime prezintă și fără carii.

Oasele lungi, ca și oasele autopodului, sînt masive. Femurul (care a putut fi reintregit) este hiperplatimer și are o puternică torsionare, iar peroneul este canelat. Judecînd după dezvoltarea calcaneului și a metatarsianului I, laba piciorului trebuia să fi fost deosebit de masivă. Talia, calculată după femur și oasele zeugopodului anterior, trebuie să fi fost înaltă (cel puțin 175 cm).

De notat prezența cîtorva ciocuri mici pe corpurile vertebrale (indicînd instalarea unei spondilartroze), precum și a unei exostoze peroneale.

În ansamblul său, acest schelet prezintă numeroase trăsături ale tipului proteueuropoid, sub forma variantei sale estice, și se apropie de scheletul nr. 17 din complexul înmormîntărilor cu ocră de la Brăilița.

Scheletul nr. 16 prezintă de asemenea un grad de păstrare destul de mulțumitor. El aparține unui bărbat matur, de 40—50 de ani. Craniul său prezintă dimensiuni mari, este foarte lung, mijlociu de larg și

destul de înalt, ceea ce dă un indice cefalic dolicocran, indicii verticali fiind ortocran și metriocran. Fruntea este largă (eurimetopă), cu o sutură metopică perfect deschisă, cu toate că cea sagitală este aproape obliterată. Forma craniului în norma verticală este ovoid-elipsoidă și de „casă” în norma occipitală. Occipitalul este bombat, dar nu proeminent. Relieful glabelar este destul de puternic (3—4), ca și cel occipital (3).

Fig. 1: Smeeni faza II, craniul Nr. 15

Masivul facial este larg, dar înalt, prezentînd un indice facial lepten, indicele cranio-facial transversal răminînd însă foarte ridicat, indicînd iarăși fenozigia. Orbitale sînt de tip mezocanc. Nasul, care prezintă o ușoară fosă prenazală, este însă perfect leptorin. Nazalele au căzut, dar dispoziția apofizelor ascendente ale maxilarului arată că spinarea nasului trebuie să fi fost îngustă și proeminentă. Bolta palatină este adîncă, iar arcada dentară este paraboloidă. Mandibula are un corp mijlociu de înalt, apofiza mentonieră este bine conturată, iar gonioanele sînt ușor răsfrînte în afară. Dentiția este de tip progresiv ($M_1 > M_2 > M_3$), mijlociu erodată și fără carii dentare.

Oasele lungi, relativ bine păstrate, sînt robuste și au inserțiile musculare accentuate. Femurul prezintă o torsiune puternică, este hiperplatimer, are un pilastru dezvoltat și o creastă subtrocanteriană pronunțată. Tibia platicnemică, prezintă o ușoară retroversiune a platourilor tibiale. Marginea sa anteroinferioară prezintă mici fațete articulare suplimentare pentru astragal. Peroneul este canelat. Talia, calculată după mai multe segmente, este înaltă.

În ansamblul său, acest schelet prezintă mult mai puține trăsături protoeuropoide decît scheletele studiate mai sus. Modificările survenite nu sînt însă în sensul unei gracilizări, ci în sensul unei înălțări a masivului facial, care, cu toate că rămîne încă lat, prezintă un indice facial lepton. Înălțarea masivului facial antrenează și o creștere în înălțime a nasului, al cărui indice devine destul de accentuat leptorin. Toate acestea ne fac să ne gîndim fie la un amestec al tipului protoeuropoid cu cel protoneordic, fie la evoluția primului în sensul celui din urmă.

Printre oasele umane din mormîntul nr. 16 a fost identificată un molar superior de bovid, provenind de la ofranda mortuară.

Scheletul nr. 18 aparține unui bărbat matur, în vîrstă de circa 50 de ani. Din nefericire, atît craniul cît și scheletul postcranian sînt foarte necomplete și nu pot face obiectul unui studiu biometric. Studiul somatoscopic al fragmentelor mai mari de craniu ne indică însă că acesta trebuie să fi avut dimensiuni destul de mari (lărgimea, ca și înălțimea lui, fiind de categorie mijlocie). Occipitalul este bombat, prezentînd un relief pronunțat, aproape în formă de torus. Scheletul feței, reprezentat prin aproape o jumătate din masivul facial și o bună porțiune din mandibulă, este larg și jos, cu malarele frontalizate, prezentînd orbite dreptunghiulare destul de joase, un nas mijlociu de larg și scurt, dar cu nazele proeminente, așa cum se poate deduce din dispoziția apofizei frontale a maxilarului. Fosele canine sînt mijlociu de dezvoltate. Dentiția este mijlociu de erodată.

Femurul, care s-a putut reconstitui, este hiperplatimer și prezintă o creastă hipotrocanteriană foarte accentuată, dar nu prezintă o torsiune puternică. Tibia este platicnemică. Talia individului era înaltă.

În fond, individul cărui i-a aparținut acest schelet are un masiv facial care prezintă și el multe caracteristici ale tipului protoeuropoid. Din nefericire, nu știm cum era neurocraniul său.

Scheletul nr. 20 este reprezentat prin cîteva vertebre fragmentare, precum și prin cîteva fragmente de oase din scheletul postcranian, dintre care cel mai mare este cel al unui femur platimer. Judecînd după acesta din urmă, precum și după un acromion și un metacarpian I, scheletul trebuie să fi aparținut unui bărbat matur, de talie înaltă. Este interesant de semnalat de asemenea existența unor modificări de ordin patologic ale zigapofizelor vertebrelor cervicale (care vor fi studiate într-o altă lucrare).

În concluzie, scheletele din fazele I și a II-a de la Smeeni, cores-punzînd complexului mormintelor cu ocră, aparțin unor indivizi maturi, fie bărbați, fie femei, precum și unui copil. Această distribuție după sex

și vîrstă a materialului care a putut fi determinat din acest punct de vedere arată că Movila Mare de la Smeeni era o necropolă obișnuită și nu a fost ridicată în cinstea unor războinici.

Scheletele din complexul mormintelor cu ocră aparținînd bărbaților se caracterizează toate printr-o robusticitate apreciabilă și printr-un relief muscular de obicei puternic accentuat. Cele feminine sînt mai gra-

Fig. 2 : Smeeni faza II, craniul nr. 16

cile. În toată seria, femurele sînt platimere sau hiperplatimere, iar tibiile, platcneme. Talia, calculată după oasele lungi sau dedusă din fragmentele acestora sau din oasele autopodale, se integrează, în cea mai mare parte a cazurilor, în categoria taliilor înalte și numai într-un singur caz în categoria taliilor mijlocii.

Craniul neural este fie dolicocran, fie mezocran, cu occipitalul bombat, cu relieful glabelar dezvoltat la bărbați, dar prezentînd o înălțime destul de variabilă. Masivul facial este de cele mai multe ori larg și jos și într-un singur caz larg și înalt (lepten). Orbitale sînt întotdeauna mezoconche, dar nasul este fie camerin, fie mezorin, fie leptorin. Fosa canină este mijlociu dezvoltată. Malarele sînt frontalizate. Profilarea verticală

a feței este ortognată. Un caracter deosebit de interesant prin primitivitatea sa este dat de indicele cranio-facial transversal, întotdeauna foarte mare, indicînd fenozigia.

Din punct de vedere tipologic, tipul predominant pare a fi cel protoeuropoid (varianta estică). Trebuie semnalat totuși faptul că într-un caz sîntem în prezența fie a evoluției tipului protoeuropoid spre cel nordic, fie a unui amestec al tipului protoeuropoid cu tipul protonordic.

În fine, demn de semnalat este faptul că în această mică serie se întîlnesc cîteva cazuri de fracturi consolidate (la două cubitusuri în porțiunea lor inferioară, unde osul este mai subțire, precum și la un metatarsian V), 2 cazuri de spondilartroză nu prea avansată (între care și la un individ de 30—35 de ani), precum și un caz de periostoză tibială și femurală (la un individ de circa 40 de ani).

II. SCHELETELE DIN MORMINTELE CU CATACOMBĂ (FAZA III)

Cele 4 schelete aparținînd acestui rit de înmormîntare (nr. 1, 23, 27, 28) prezintă un grad de păstrare mai satisfăcător decît precedentele. Cele 4 craniile lor au putut fi restaurate, unele aproape complet, altele parțial.

Scheletul nr. 1 aparține unui individ matur mai înaintat în vîrstă (55—60 de ani), al cărui sex este greu de precizat, în lipsa bazinului întreg. În adevăr, dacă oasele gracile ale scheletului postcranian ar putea indica sexul feminin, craniul, mai ales mandibula, ar putea fi atribuit mai degrabă unui bărbat. Credem totuși că este vorba mai probabil de o femeie.

Neurocraniul acestui schelet prezintă ambele dimensiuni orizontale mijlociu dezvoltate, dînd un indice cranian ușor brahicean (la limita cu mezocrania). Calota craniană este destul de înaltă (hipsierană și metriocrană) și prezintă o frunte mijlociu de largă (metriometopă). Forma normei verticale este ovoid-pentagonoidă, iar a normei occipitale este cea de „casă”. Relieful glabelar este mijlociu dezvoltat (2), cel occipital fiind slab (1). Linia creștetului este orizontală, conturul sagital posterior prezentînd o ușoară aplatizare (meplat), deasupra unui occipital mijlociu bombat.

Masivul facial este jos și larg (hipereuriu), ortognat și cu o slabă profilare orizontală. Indicele cranio-facial transversal este încă destul de înalt, dar mai jos decît la craniile precedente. Orbitalele sînt mijlociu de înalte (mezoconche), nasul este îngust (leptorin), fosele canine sînt slab pronunțate. Mandibula este robustă și prezintă o apofiză mentonieră bine conturată. Dentiția este foarte erodată. Aproape toți dinții jugali de pe falca inferioară au căzut, prezentînd alveole în curs de obliterare.

Oasele scheletului postcranian sînt gracile în comparație cu craniul și fără inserții musculare pronunțate. Femurul este platimer, iar tibia

este platicnemă. Humerusul prezintă o perforație olecraniană. Este interesant de semnalat prezența unei periostoze tibiale destul de avansate, precum și a unei duble fracturi bine consolidate pe cubitusul stîng.

Din punct de vedere tipologic, acest schelet se ratașează destul de bine tipului protoeuropoid ușor brahicefalizat.

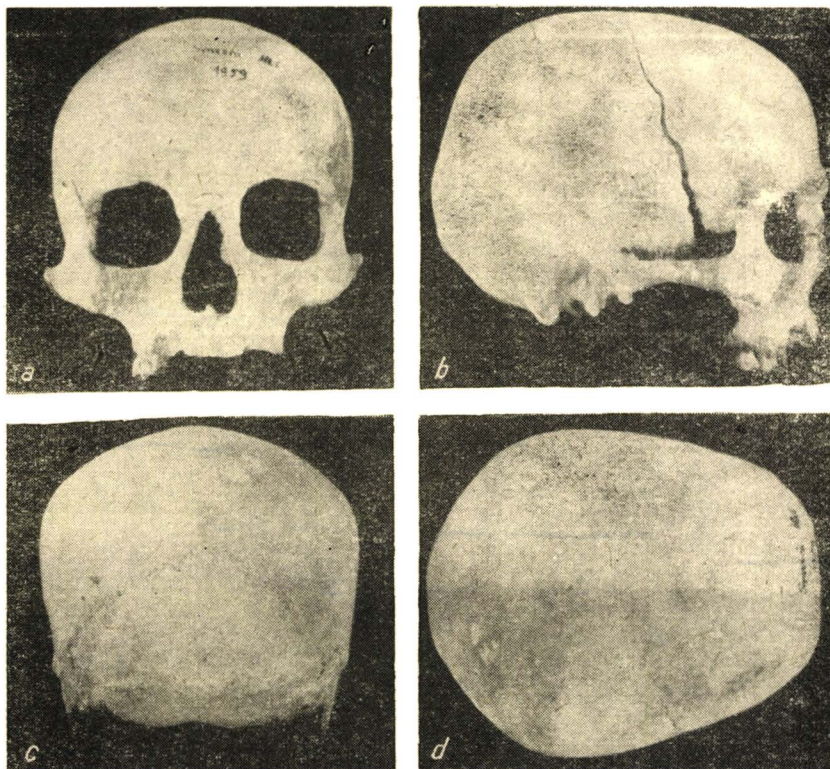

Fig. 3 : Smeeni faza III, craniul nr. 1

Scheletul nr. 23 aparține unui individ matur, de 30–35 de ani, al cărui sex nu poate fi ușor precizat din lipsa bazinului, oasele lungi gracile contrastînd iarăși cu masivitatea scheletului cranian. Am înclina să credem însă că este vorba de o femeie.

Neurocraniul său este relativ scurt și mijlociu de larg, prezentînd un indice brahicecran moderat. Înălțimea calotei craniene este mijlocie, cu indici verticali hipsicran și metriocran. Fruntea este largă (eurimetopă). Formă cutiei craniene în norma verticală este ovoidă și în formă de „casă” în norma occipitală. Occipitalul este slab bombat. Relieful glabelar este foarte șters (1), ca și cel occipital (1).

Masivul facial este destul de înalt și relativ îngust (lepten), dar malarele prezintă o dispoziție frontalizată și sînt înalte și proeminente.

De altfel, fața prezintă o foarte slabă profilare orizontală, cea verticală fiind ușor mezognată. Orbitalele sînt încă mijlociu de înalte (mezoconche), apropiindu-se totuși de categoria orbitelor înalte. Nasul este înalt și relativ îngust (mezorin, la limită cu categoria leptorină). Oasele nazale lipsesc, dar, judecînd după apofizele frontale ale maxilarului, ele nu formau o spinare prea proeminentă. Fosa canină este mijlocie. Bolta palatină este paraboloidă. Raportul cranio-facial transversal, cu toate că rămîne încă înalt, este totuși inferior celor de la craniile din fazele I și II. Mandibula este robustă și are un corp înalt, întărit de un torus mandibular puternic. Apofiza mentonieră este slab conturată. Dentiția este slab erodată.

Scheletul postcranian este relativ gracil, fără inserții musculare pronunțate. Talia este mijlocie. Femurul este platimer, fără pilastru, dar cu trocanterul 3 foarte bine conturat. Tibia este mezocnemică. De semnalat o fractură de coastă, foarte bine consolidată.

Din punct de vedere tipologic, scheletul nr. 23 prezintă un fond europoid la care se adaugă slabe elemente mongoliforme.

Scheletul nr. 27 aparține cu siguranță unui bărbat matur, avînd circa 50 de ani.

Neurocraniul este lung și de largime mijlocie, prezentînd un indice doliocran la limită cu categoria mezocrană. De înălțime mijlocie (ortoși metrioran), cu o frunte largă (eurimetopă) și foarte înclinată, acest craniu are o formă ovoid-brisoidă în norma verticală și de „casă” în cea occipitală. Relieful glabellar este deosebit de puternic (5), cel occipital fiind mijlociu (3). Conturul sagital prezintă o linie a creștetului ușor ascendentă, o ușoară aplatizare prelambdică (meplat) și o bombare mijlocie a occipitalului.

Masivul facial este larg, dar mijlociu de înalt (mezen) și ortognat. Malarele sînt frontalizate și prezintă o incizură inferioară pronunțată. Fosele canine sînt mijlociu dezvoltate. Orbitalele sînt mezoconche. Nasul este înalt, dar larg (mezorin). Mandibula, robustă, este întărită prin torusuri mandibulare. Dentiția prezintă o erodare mijlocie.

Oasele lungi sînt robuste, dînd o talie înaltă. Femurul este platimer, prezintă o puternică torsiune și o creastă subtrocanteriană accentuată, dar nu are pilastru. Tibia este platicnemică, prezintă o anumită retroversiune a platourilor tibiale.

De semnalat prezența unor modificări patologice incipiente ale zigapofizelor vertebrelor cervicale, precum și modificări patologice pe vertebrele dorsale (artroză).

Scheletul nr. 28 aparține cu multă probabilitate unei femei de circa 30 de ani.

Neurocraniul său nu a putut fi reconstituit în totalitatea sa, din lipsa fragmentelor respective. Din această cauză nu s-au putut lua diametrele orizontale. Judecînd însă după curbura sagitală a parietalelor, acest craniu trebuie să fi fost mezocran moderat și de înălțime mijlocie. Fruntea este înclinată și mijlociu de largă prezentînd un relief glabellar

moderat. Forma craniului în norma verticală era, foarte probabil, cea ovoidă.

Masivul facial, din care s-a putut reconstitui numai o jumătate, este de înălțime mijlocie și destul de larg. Malarele sînt largi și frontalizate, iar fosele canine sînt extrem de slab dezvoltate. Orbitale sînt hipsiconche, iar nasul este înalt și îngust (hiperleptorin). Mandibula este foarte gracilă.

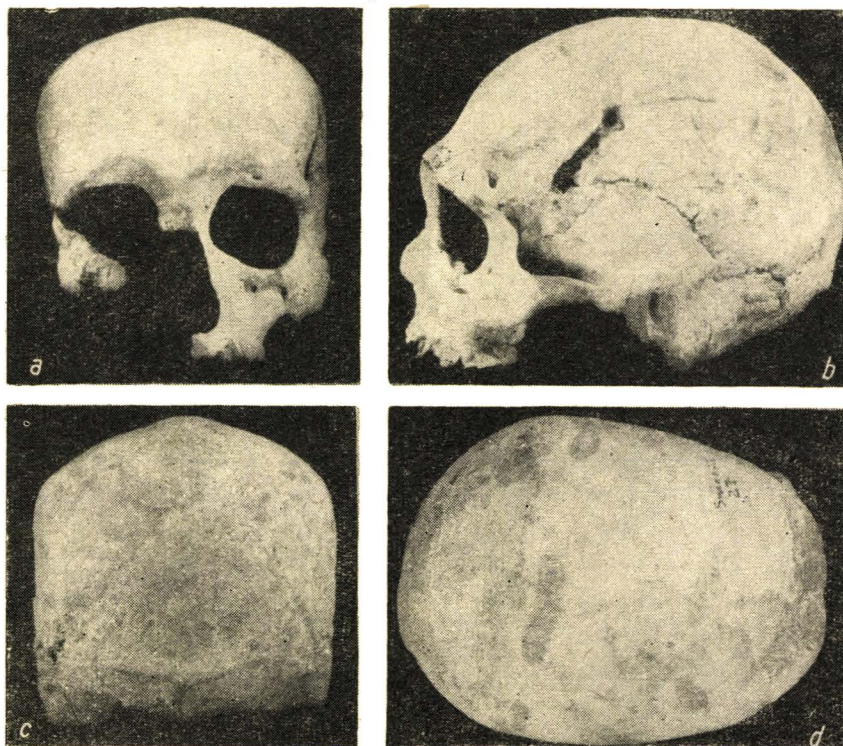

Fig. 4 : Smeeni faza III, craniul nr. 27

Oasele lungi sînt gracile, iar talia, calculată pe baza lungimii lor, este mijlocie spre înaltă. Femurul este aproape eurimer, iar tibia mezocnemă.

De semnalat modificarea patologică a părții superioare a diafizei femurului stîng, probabil în urma unor tenosinovite.

Din punct de vedere tipologic, acest schelet prezintă un amestec de caractere protoeuropoide și mediteranoide, la care se mai adaugă și unele slabe elemente mongoloide.

În concluzie, din cele 4 schelete care corespund fazei a III-a (a mormintelor cu catacombă) unul aparține cu siguranță unui bărbat, celelalte trei fiind, probabil, feminine.

Scheletul masculin prezintă o talie înaltă, oase lungi robuste, cele feminine fiind de talie mijlocie, cu oasele lungi mai gracile. Femurele au regiunea superioară a diafizei lor mai puțin applatizată decât la fazele precedente, ele fiind abia platimere (uneori aproape eurimere). De asemenea și tibiile nu sînt întotdeauna platicnemice. Craniul neural prezintă un indice cranian care variază de la doliocrania foarte moderată (la limită cu mezocrania) a craniului masculin la brahicerania moderată (la limită cu mezocrania) a două dintre craniile feminine, occipitalul fiind însă întotdeauna mai mult sau mai puțin bombat. Înălțimea craniană este destul de variabilă, ca și relieful glabelar și cel occipital, puternice pe craniul masculin și evident mai slabe pe cele feminine. Masivul facial are o dezvoltare foarte variabilă, prezentînd în această mică serie o întreagă gamă de forme: hipereurienă, eurienă, mezenă și leptenă. Indicele nazal oferă iarăși o variabilitate apreciabilă, prezentînd formele mezină, leptorină și chiar hiperleptorină, în timp ce indicele orbital este mai omogen, în majoritatea cazurilor mezoconic și într-un singur caz hipsiconic. Profilarea verticală este ortognată sau ușor mezoagnată (într-un singur caz), cea orizontală prezentînd două cazuri de aplatizare relativ puternică a etajului facial. Raportul cranio-facial transversal dă cifre întotdeauna mai joase decât în seriile precedente, ele rămînînd însă înalte în comparație cu cele ale seriilor contemporane.

Marea variabilitate a principalelor caractere antropologice, constatată la scheletele din faza a III-a, se oglindește și pe plan tipologic. În adevăr, dacă scheletul masculin corespunde bine tipului protoeuropoid, iar unul dintre scheletele feminine poate fi integrat în varianta sa ușor brahicefalizată, celelalte două schelete, probabil feminine, prezintă un ușor adaos de caractere mongoliforme, suprapuse pe un fond euro-poid diferit însă în ambele cazuri (mediteranoid și protoeuropoid id).

În fine, este interesant să arătăm aici că toate aceste patru schelete prezintă leziuni ale cubitusului și o fractură de coastă, un caz de periostoză tibială, un caz de tenosinovită femurală, și un caz de modificări patologice incipiente (spondilartroză) la nivelul zigapofizelor vertebrelor cervicale.

III. SCHELETELE DIN EPOCA BRONZULUI (CULTURA TEI) (FAZA IV)

Scheletul nr. 7 aparține unei femei destul de bătrîne (circa 60 de ani). Neurocraniul prezintă dimensiuni mici. El este îngust și de lungime mijlocie, ceea ce dă un indice cranian ușor mezo~~cran~~. Înălțimea absolută a craniului este mijlocie spre mare, dar în raport cu dimensiunile orizontale, ea apare ridicată, indicii verticali fiind hipsicran și acroc~~cran~~. Fruntea este largă (eurimetopă) și bombată. Forma cutiei craniene în norma verticală este ovoid-pentagonoidă, iar în norma occipitală de „casă”. Occipitalul este bombat. Relieful glabelar (L1), precum și cel occipital (1) sînt foarte șterse.

Masivul facial prezintă și el dimensiuni relativ mici, care dau un indice mezen. Malarele, relativ subțiri, prezintă o dispoziție frontalizată. Nasul este îngust (leptorin), dar orbitele sînt joase (cameconche). Indicele cranio-facial transversal este încă ridicat, indicînd fenozigia. Profilul facial total este ortognat, prezentînd însă un ușor meznognatism alveolar.

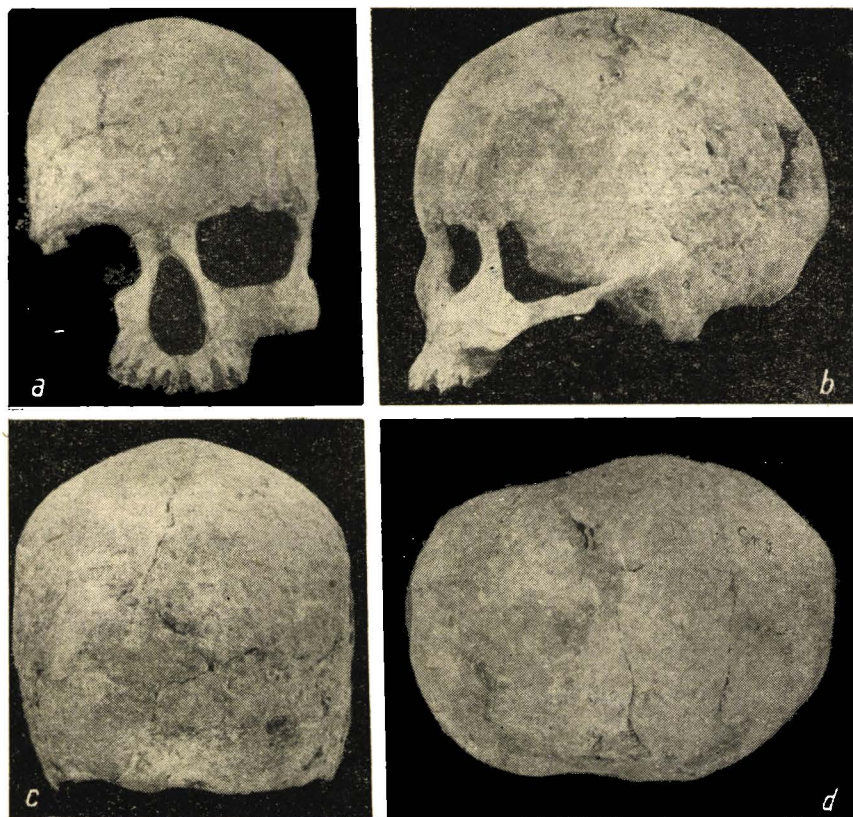

Fig. 5: Smeeni faza IV, craniul nr. 7

Mandibula este foarte gracilă și prezintă un corp jos. Dinții au căzut post-mortem, dar alveolele ne arată că, cu toată vîrsta relativ înaintată, dentiția era aproape întreagă, lipsind doar un molar inferior și doi incisivi superiori, căzuți în timpul vieții.

Oasele lungi sînt extrem de gracile, cu toată talia relativ înaltă a acestei femei și cu toate că unele suprafețe de inserție musculară (de exemplu cea a deltoidului pe humerus) sînt accentuate. Humerusul prezintă aici o puternică torsiune. Femurul este hiperplatimer, dar nu are pilastru, iar creasta hipotrocanteriană este abia marcată. Tibia este pla-

ticnemică și prezintă o puternică retroversiune a platourilor tibiale. Peroneul este canelat.

Din punct de vedere tipologic, acest schelet prezintă un amestec de caractere mediteranoide și protoeuropeide, putînd fi atribuit tipului paleomediterranoid.

Scheletul nr. 25 aparține unui individ matur, de circa 30 de ani, al cărui sex poate fi greu precizat. Este însă mai probabil că a aparținut unei femei decît unui bărbat.

Neurocraniul său este lung și îngust, prezentînd un indice hiperdolicoeran. Diametrul vertical este aproape înalt (indicii: ortocran și acrocran). Fruntea este largă (eurimetopă). Forma normei verticale este elipsoidă cea a normei occipitale fiind de „casă”. Occipitalul este bombat și chiar proeminent. Relieful glabelar este slab, iar cel occipital este chiar șters (0).

Masivul facial este mijlociu de larg și mijlociu de înalt (mezen). Malarele prezintă o dispoziție frontalizată. Raportul cranio-facial transversal este foarte ridicat, indicînd o fenozigie accentuată. Nasul este mijlociu de larg (mezorin), iar orbitele mijlociu de înalte (mezoconche). Fosele canine prezintă un grad de dezvoltare mijlocie. Bolta palatină este paraboloidă. Profilarea verticală totală a feței, care este ortognată, prezintă însă un foarte ușor mezognatism alveolar. Mandibula este destul de robustă și cu ramul orizontal destul de înalt. Dentiția este în întregime prezentă, slab erodată și fără carii. Dinții jugali au o dezvoltare progresivă ($M_1 > M_2 > M_3$).

Oasele lungi sînt gracile, cu relieful muscular slab. Femurul hiperplatimer, prezintă o torșiune puternică, dar nu are pilastru, iar relieful subtrocanterian este puțin accentuat (fosă subtrocanteriană slab pronunțată). Peroneul este canelat. Talia este înaltă.

Din punct de vedere tipologic, și acest schelet prezintă un amestec de caractere mediteranoide cu cele protoeuropeide.

De semnalat că printre oasele acestui schelet am identificat două oase de ovicaprine (tibia și astragalul), provenite de la ofranda mortuară.

În concluzie, scheletele din cultura Tei aparțin cu multă probabilitate unor femei mature, gracile și înalte. Una dintre ele este ușor mezo-crană, cealaltă este hiperdolicocrană. Ambele au craniul înalt, occipitalul proeminent, fruntea largă și aproape dreaptă, masivul facial mezen, dar una are orbitele cameconche și nasul leptorin, în timp ce cealaltă are orbitele mezoconche și nasul mezorin. Dacă la amîndouă indicii cranio-faciali transversali sînt încă ridicați, totuși gradele de fenozigie sînt puțin diferite. De asemenea mandibula este mai gracilă la una decît la cealaltă.

În fond, luînd în considerație ansamblul caracterelor individuale, putem preciza că amîndouă aceste schelete din cultura Tei prezintă un amestec în grade diferite de elemente mediteranoide și protoeuropeide, primele fiind prevalente. Notăm deci că la aceste schelete influența mediteranoidă este incomparabil mai accentuată decît la scheletele fazelor precedente.

Tabelul nr. 1

de dimensiuni liniare, angulare și indicii ai neurocraniului și ai craniului facial

Nr. Martin	Caracterul	Faza I		Faza a II-a		Faza a III-a				Faza a IV-a	
		M.5	M.17	M.15	M.16	M.1	M.23	M.27	M.28	M.7	M.25
1	gl-op	186	180	194	203	186	173	194	—	173	192
2	gl-i	—	168	180	199	184	170	190	—	167	188
3	gl-l	182	167	—	197	178	169	188	—	—	184
5	n-ba	—	—	—	—	133	95	—	—	—	—
7	ba-o	—	—	—	—	34	35	—	—	—	—
8	eu-eu	140	140	131	144	149	140	145	—	132	134
9	ft-ft	92	91	103	102	101	105	104	97	104	105
10	co-co	116	124	118	132	128	—	130	110	120	120
11	au-au	105	—	—	—	129	118	132	—	120	123
12	ast-ast	94	110	—	120	109	110	115	—	109	108
13	ms-ms	87	108	—	115	108	101	120	—	94	105
17	ba-b	—	—	—	—	142	—	—	—	—	—
20	po-b	109	115	114	119	120	113	119	—	116	118
23	circ. orizont. a capului	505	505	532	555	531	502	548	—	502	526
24	po-po	280	—	—	320	311	320	318	—	—	309
25	n-o	—	—	—	399	377	362	—	—	352	—
26	n-b	125	—	126	138	130	—	132	—	142	130
27	b-l	132	123	133	140	127	—	120	—	—	—
28	l-o	—	120	—	124	114	—	—	—	—	—
28 ₁	l-i	—	72	88	74	70	61	80	—	—	71
28 ₂	i-o	—	56	—	49	48	52	—	—	46	—
29	n-b	114	—	108	121	113	—	123	—	118	113
30	b-l	—	109	120	124	115	—	108	—	—	121
31	l-o	—	106	—	118	92	93	—	—	—	—
31 ₁	l-i	—	68	—	70	66	57	75	—	—	68
31 ₂	i-o	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—
32(a)	unghi n-b/pl.oriz.	42	—	47	45	50	—	45	—	52	60
32 ₅	unghi curb. front.	138	—	131	134	128	—	143	—	—	133
—	unghi tg. front.	62	—	69	65	76	—	58	—	83	64
33	unghi l-o/pl. oriz.	—	—	—	120	120	128	—	—	—	—
33 ₁	unghi l-i/pl. oriz.	—	—	—	94	90	101	96	—	88	99
33 ₂	unghi i-o/pl. oriz.	—	—	—	147	160	154	—	—	—	—
33 ₄	unghi curb. occipitale	—	—	—	127	110	127	—	—	—	—
8:1	indicele cefalic	75,27	77,78	67,33	70,94	80,11	80,92	74,74	—	76,30	69,79

Nr. Martin	Caracterul	Faza I		Faza a II-a		Faza a III-a				Faza a IV-a	
		M.5	M.17	M.15	M.16	M.1	M.23	M.27	M.28	M.7	M.25
27:1	ind. poro-bregm. long.	58,60	63,89	58,76	58,64	64,52	65,32	61,34	—	67,05	61,46
20:8	ind. poro-bregm. transv.	77,86	82,14	87,02	81,25	80,54	80,71	82,07	—	87,88	88,06
9:10	ind. front. tr.	79,31	73,39	87,29	77,27	78,91	—	80,00	81,51	86,67	87,50
9:8	ind. fronto-pariet. tr.	65,71	65,00	78,63	70,83	67,79	75,00	71,72	—	78,79	78,36
12:8	ind. occipito-pariet. tr.	67,14	78,57	—	83,33	73,15	78,57	79,31	—	82,58	80,60
27/26	ind. fronto-pariet. long.	105,60	—	105,56	101,45	97,69	—	90,91	—	—	125,38
29/26	ind. curburii frontal.	85,60	—	85,71	87,68	86,92	—	93,18	—	83,10	86,92
30/27	ind. curburii pariet.	86,36	88,62	90,23	88,57	90,55	—	90,00	—	—	—
31:28	ind. curburii occipit.	—	82,17	—	95,16	80,70	81,58	—	—	—	—
31:28 ₁	ind. porț. sup. a occipit.	—	92,44	90,91	94,59	94,29	96,58	93,75	—	—	95,77
43	fnt-fnt	104	—	108	112	107	105	113	106	112	111
43 ₁	fmo-fmo	89	—	99	97	97	95	99	94	102	102
44	ekt-ekt	—	—	—	—	99	95	—	—	—	—
45	zy-zy	140	—	144	142	145	128	140	135	124	134
47	n-gn	—	—	—	—	133	—	—	—	—	116
48	n-pr	69	—	65	78	63	74	72	67	65	69
50	mf-mf	—	—	—	—	23	21	—	—	22	—
51	mf-ekt	40	—	41	48	42	41	45	40	44	44
52	înălțimea orbitei	31	—	31	37	33	33	34	35	32	37
54	al-al	24	—	27	25	23	25	28	19	20	24
55	n-ns	52	—	48	59	49	53	55	51	50	51
72	unghi n-pr/pl. oriz.	80	—	—	88	89	90	—	—	87	—
73	unghi n-ns/pl. oriz.	82	—	—	89	93	83	—	—	89	—
74	unghi ns-pr/pl. oriz.	72	—	—	84	70	86	—	—	68	—
47/45	ind. facial total.	—	—	—	—	—	57,36	51,42	49,61	52,42	51,49
48/45	ind. facial superior	49,21	—	45,14	55,63	43,44	80,49	75,56	87,50	72,73	84,09
52/51	ind. orbital	77,50	—	75,61	77,08	78,57	22,11	—	—	—	—
50/44	ind. mf-mf/ekt-ekt	—	—	—	—	23,23	47,14	50,91	37,25	40,00	47,06
54/55	ind. nazal	46,15	—	56,25	42,37	46,94	91,43	92,04	—	93,94	100,10
45/8	ind. zy-zy/eu-eu	100,00	—	105,54	98,61	97,32	100,00	—	91,51	92,86	94,59
9/43	ind. ft-ft/fmo-fmo	88,46	—	97,37	91,07	94,39	85,37	—	—	80,00	—
9/45	ind. ft-ft/zy-zy	—	—	—	—	69,66	—	—	—	—	—
	<i>Mandibula</i>										
65	kdl-kdl	—	—	—	—	132	117	125	—	—	—
66	go-go	—	—	—	—	112	99	98	—	—	—
68	adinc. mand.	—	—	—	73	77	76	80	80	—	—

Nr. Martin	Caracterul	Faza I		Faza a II-a		Faza a III-a				Faza a IV-a	
		M.5	M.17	M.15	M.16	M.1	M.23	M.27	M. 28	M.7	M.25
69	go-id	—	—	—	34	32	—	—	—	—	—
69 ₁	înălț. la niv. orif. ment.	33	—	33	33	31	31	30	31	—	—
69 ₃	Gros. la niv. orif. ment.	13	—	11	10	14	13	11	10	—	—
70	înălț. ram. vertical	63	65	—	70	57	71	65	60	—	—
71	lărgimea ram. vertical	37	36	—	—	37	33	32	36	—	—
70 ₃	înălț. inciz. sigmoide	18	12	—	19	13	16	15	12	—	—
71 ₁	lărg. inciz. sigmoide	38	32	—	—	33	35	35	38	—	—
79 ₁	unghi ram vertical	—	—	—	—	—	95	—	—	—	—
79 ₄	unghiul bazal	—	—	—	—	—	58	—	—	—	—
66/65	ind. go-go/kdl-kdl	—	—	—	—	84,85	84,62	78,40	—	—	—
68/66	ind. mandibular	—	—	—	—	68,75	—	81,63	—	—	—
69 ₃ /69 ₁	ind. robusticit. mand.	39,39	—	33,33	30,30	45,16	41,94	36,67	32,26	—	—
71/70	ind. ram. vertical	58,73	55,38	—	—	64,91	46,48	49,23	60,00	—	—
70 ₃ /71 ₁	ind. eșencr. sigmoide	47,37	59,37	—	—	39,39	45,71	42,86	31,58	—	—

DISCUȚIA REZULTATELOR OBTINUTE ȘI CONCLUZII

Studiul scheletelor din necropola de la Smeeni datînd din eneolitic și din epoca bronzului ne dă rezultate destul de interesante.

Trebuie subliniată, în primul rînd, asemănarea care există între majoritatea scheletelor din complexul mormintelor cu ocră (fazele I și II) de la Smeeni și scheletele aparținînd aceluiași complex de la Holboca și Brăilița. Aceste asemănări se traduc în primul rînd prin frecvența relativ mare, chiar predominantă, a tipului protoeuropoid (variantele estică). Prezența unui tip leptoprosop (cu fața înaltă, dar și foarte largă, și cu o fenozigie foarte accentuată) își găsește iarăși corespondența în seria de la Holboca (nr. 6). Este deosebit de important faptul că aceste caracteristici, în special predominanța tipului dolico-mezocefal masiv, protoeuropoid, se constată și în necropolele din cultura Iamnaia din sudul Uniunii Sovietice, cultură cu care fazele I și II din necropola de la Smeeni prezintă analogii și pe plan arheologic.

Faza a III-a, care corespunde mormintelor cu catacombă, este studiată pentru prima oară la noi în țară din punct de vedere antropologic.

Așa cum rezultă din studiul celor 4 crani avute la dispoziție, populația acestui rit de înmormîntare prezintă unele asemănări, dar și deosebiri substanțiale față de fazele precedente. În primul loc, constatăm aici aparitia unor brahicefali (foarte moderați), care par a forma în faza III de la Smeeni elementul predominant. Este interesant de notat că această „brahicefalizare” a indicelui cefalic își găsește paralelismul la scheletele din mormintele similare din epoca paleometalică din sudul Uniunii Sovietice. În al doilea rînd, pe plan tipologic constatăm aici prezența, pe lîngă elemente protoeuropoide, și a unor slabe elemente mongoliforme, combinate cu cele protoeuropoide și mediteranoide. Trebuie să subliniem că este pentru prima oară cînd se constată prezența la noi în țară, în timpul epocii paleometalice, a elementului mongoliform chiar puțin accentuat.

Cele două schelete aparținînd culturii Tei (faza IV) sînt pînă în prezent primele care au făcut obiectul unui studiu antropologic. Fără a putea extinde aceste concluzii la întreaga populație din cultura Tei, este totuși important să subliniem caracterul lor gracil, care contrastează cu masivitatea scheletelor din fazele I și a II-a, precum și prezența unui fond mediteranoid, combinat cu unele elemente protoeuropoide mult mai slabe. Predominanța elementului mediteranoid le deosebește de scheletele fazelor precedente de la Smeeni.

BIBLIOGRAFIE

- БУНАК В. В., Краниологические типы западноевропейского неолита в сравнении с более древними, Краткие сообщ. Инст. Этн., 1951, т. XIII.
 CRISTESCU M. și ANTONIU S., *Studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocră de la Valea Lupului*, sub tipar.
 ДЕБЕЦ Г. Ф., Палеоантропология СССР, Инст. Этн. 1948, IV.
 ДЕБЕЦ Г. Ф., Череп из эпилеолитического могильника у с. Волошского, Сов. Этн., 1956, nr. 3.

- GIMBUTAS M.; *The prehistory of Eastern Europe*, partea I, Mass., Cambridge, 1956.
- ГОХМАН И. И., Антропологический материал из мариупольского могильника, Сов. Антр., 1959.
- ГОХМАН И. И., Палеоантропологические материалы из раннеолитического могильника Васильевка II, в днепровском надпорожье, Сов. Этн. 1958, nr. 1.
- ХААС Н. и МАКСИМИЛИАН К., Антропологическое исследование окрашенных костей из комплекса могил с охрой в Главанешти Векь, Корлатень и Стойкань Четэцуе, Сов. Антр., 1958, nr. 4.
- КОНДУКТОРОВА Т. С., Палеоантропологические материалы из мезолитического могильника Васильевка I, Сов. Антр., 1957, nr. 2.
- КОНДУКТОРОВА Т. С., Череп из вонгских позднеолитических могильников, Краткие сообщ. Инст. Антропологии, 1956, nr. 6.
- NECRASOV O. și CRISTESCU M., *Contribuție la studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocre de la Holboca-Iași*, Probleme de antropologie, 1957, t. V, nr. 3.
- NECRASOV O. și CRISTESCU M., *Contribuție la studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocre de la Brăilița*, St. cerc. ist.veche, 1957, t. VIII, nr. 1—4.
- NECRASOV O. et CRISTESCU M., *Contribution à l'étude anthropologique des squelettes des tombes à ocre, trouvés sur le territoire de la R. P. Roumaine*. VI-e Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, Paris, 1960.

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL RESTURILOR OSOASE NEOLITICE (CULTURA ARIUȘD) DESCOPERITE LA DOBOȘENI (1955)*

DE

OLGA NECRASOV

În 1955 au fost descoperite ocazional pe teritoriul satului Doboseni (com. Tălișoara, raionul Odorhei, reg. Mureș-Autonomă Maghiară), în cariera de nisip a gospodăriei colective „Herback Janos”, un număr de 8 gropi conținând ceramică de tip Cucuteni-Ariușd, precum și oseminte umane sau animale. Așa cum rezultă din raportul tov. Szekely Zoltan, care s-a deplasat la fața locului, cea mai interesantă din punct de vedere antropologic este groapa nr. 6, de unde ne-au parvenit osemintele umane aici studiate. Această groapă, de 2,20 m adâncime, prezenta sub ea o altă groapă, în care erau așezate, pe un strat de cenușă gros de 5 cm, două schelete în poziție chircită, cu fața orientată spre răsărit. Lângă ele se aflau un craniu de capră și un vas mic, prezentînd analogii cu ceramica Cucuteni B, precum și cu grupa B a lui Laszlo.

Din cele arătate mai sus reiese clar că scheletele din groapa nr. 6 aparțin culturii Cucuteni-Ariușd, fiind contemporane cu faza B a acesteia. Din nefericire însă, localnicii care le-au descoperit au scos din groapă scheletele, distrugîndu-le parțial. Din resturile salvate ne-au fost trimise spre studiu de către Muzeul raional din Odorhei următoarele materiale, aparținînd unor adulți : o calotă fragmentară, două fragmente din ramura orizontală a unei mandibule și un metatarsian V drept. Ele poartă toate aceeași patină, precum și urme de coroziune.

Dat fiind faptul că acest material reprezintă primele resturi osoase ale purtătorilor fazei Ariușd a culturii Cucuteni-Ariușd, le vom consacra un studiu amănunțit.

---

* Intrat în redacție la data de 1 decembrie 1963.

1. Calota craniană

Calota craniană de la Doboșeni aparține unui adult, cu mare probabilitate de sex feminin. Această diagnoză a sexului se sprijină numai pe dimensiunile mici ale piesei, pe gracilitatea ei generală, precum și pe slaba dezvoltare a reliefului său occipital. În ceea ce privește vârsta individului, ea poate fi stabilită mai greu. În adevăr, cărodarea suprafeței osului nu ne permite să urmărim bine suturile pe exocraniu. Totuși putem spune, cu oarecare rezervă, că ele erau deschise. Pe endocraniu însă ele apar lipsite de orice urmă de obliterare. Astfel, luând în considerație faptul că, în general, fenomenul de sinostozare este mai precoce pe fața internă decât pe cea externă a craniului, putem conchide că individul căruia i-a aparținut calota studiată a murit tânăr.

Iată ce dimensiuni au putut fi luate pe această calotă craniană (în urma reintregirilor realizate):

gl-op (diametrul anteroposterior maxim)	178 mm
gl-i	160 mm
gl-l	171 mm
gl-br	101 mm
br-l (lungimea suturii sagitale)	109 mm
l-i (înălțimea părții superioare a solzului occipital)	73 mm
eu-eu (lărgimea maximă)	127 mm
arcul gl-op	261
arcul gl-i	304
arcul gl-l	225
arcul gl-br	110
arcul br-l	118
arcul l-i	83

Pe baza acestor dimensiuni s-au putut calcula următorii indici:

indicele cefalic	71,35
indicele de curbură a frunții	91,82
indicele de curbură a parietalelor	92,37
indicele de curbură a părții superioare a occipitalului	87,95

Cifrele date aici ne arată că femeia de la Doboșeni căreia i-a aparținut calota studiată avea capul cu dimensiuni orizontale destul de mici și accentuat dolicocean (71,35), apropiat de limita hiperdolicoceaniei. Cu toate că nu s-a putut lua nici o dimensiune verticală, totuși un examen somatoscopic al regiunii occipitale ne arată că acest craniu nu putea să fi fost înalt. Curba sagitală a craniului, ușor boltită și slab ascendentă în regiunea creștetului, prezintă oarecare aplatizare prelambdică, urmată de o arcuire mai puternică în regiunea supraînăciacă a solzului occipital. Acesta proeminează astfel în mod destul de apreciabil. Conturul craniului în norma verticală oferă o formă accentuat ovoidă. În norma occipitală, craniul prezintă o formă de bombă. Osul este subțire, prezentând în regiunea necorodată o grosime de 5—6 mm (regiunea parietală și frontală).

Din nefericire, nu ne-a parvenit nimic din scheletul facial, atât de important pentru diagnoza tipologică. Totuși dimensiunile mici ale calotei craniene, osul subțire, indicele cefalic accentuat doliocran, forma bombată a occipitalului ne arată prezența unei componente mediteranoide.

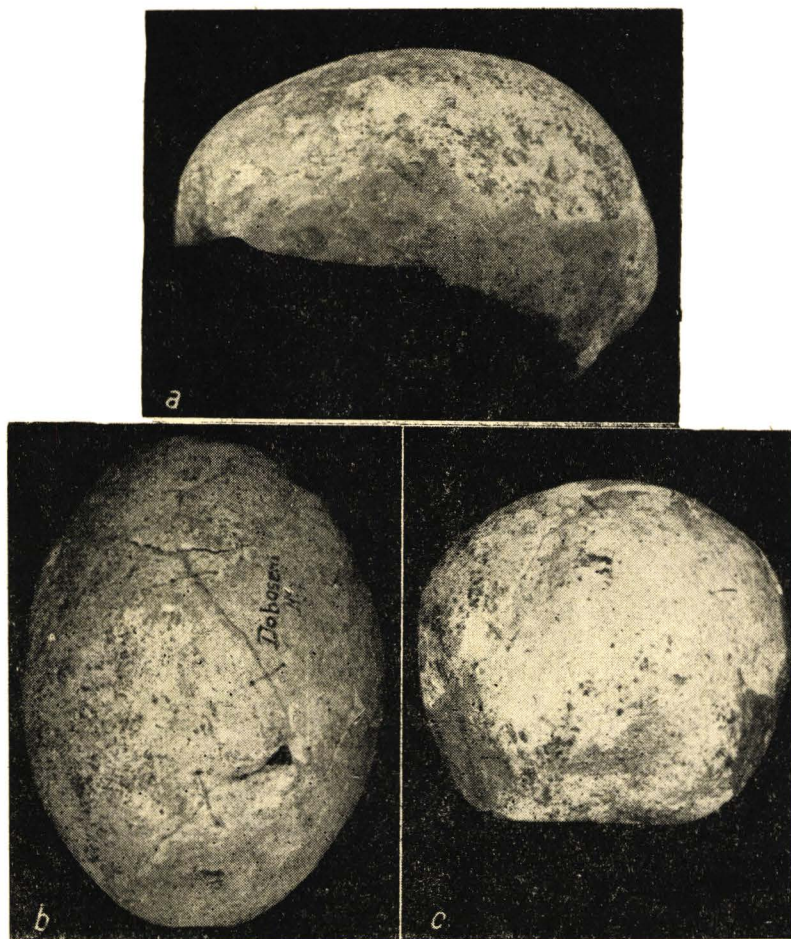

Fig. 1. a, b, c — Calota neolitică de la Doboșeni, cultura Ariușd — Cucuteni.

Nu putem preciza însă dacă individul în chestiune mai prezenta sau nu și alte elemente.

2. Fragmentele de mandibulă

Cele două fragmente din ramul orizontal al unei mandibule reprezintă porțiunile alveolare stângă și dreaptă ale aceleiași piese. Porțiunea stângă corespunde arcadei dentare de la canin până la molarul 3 și poartă

ambii premolari, precum și molarii 1 și 2. Caninul a căzut din alveola sa (postmortem), iar alveola molarului 3, acum goală și ea, cuprindea mugurele dentar respectiv, încă neerupt. Porțiunea dreaptă corespunde arcadei dentare de la premolarul 2 la ramul vertical respectiv și poartă premolarul 2 și molarii 1 și 2. Înaintea ramului vertical se observă că molarul 3 era pe cale de a erupe. Din dinții prezenți, numai ambele molare 1 prezintă o foarte ușoară erodare.

Aceste date ne arată că fragmentele de falcă aparțin unui individ adult, dar încă tânăr, sub 30 de ani. Date fiind dimensiunile relativ mici ale dinților ($M_1 = \frac{10,6 \text{ mm}}{9,4 \text{ mm}}$; $M_2 = \frac{10,1 \text{ mm}}{8,5 \text{ mm}}$), precum și gracilitatea părților osoase rămase, putem presupune că această mandibulă putea să fi aparținut unei femei tinere.

Ținând seama de acest fapt, de patina asemănătoare a acestor piese cu aceea a calotei craniene, precum și de proveniența lor din aceeași groapă (nr. 6), putem lua în considerație apartenența lor unui aceluiași individ.

3. *Metatarsul V drept*

În ceea ce privește metatarsul V drept, gracilitatea sa, ca și micile sale dimensiuni (lungimea maximă : 56,5 mm) ne obligă iarăși să-l atribuim unei femei de talie relativ mică. Proveniența sa din aceeași groapă, patina și ușoare urme de corodare ne permit să-l atribuim aceluiași individ căruia îi aparțin calota și fragmentele de mandibulă.

CONCLUZII

În concluzie, fie că aceste trei categorii de resturi osoase provenind din groapa nr. 6 de la Doboseni aparțin aceluiași individ, fie că aparțin la doi sau chiar trei indivizi, ele ne arată toate prezența, în populația culturii neolitice Cucuteni-Ariuşd din Transilvania, a unui element antropologic gracil, aparținând cu multă probabilitate, așa cum ne-o indică calota craniană, tipului mediteranoid.

Este interesant că puținele resturi antropologice datînd din cultura Cucuteni-Ariuşd găsite și studiate pînă acum ne arată prezența unei componente mediteranoide. Astfel, osemintele de la Traian (reg. Bacău) aparținînd culturii Cucuteni (studiate de O. Necrasov și D. Nicolăescu-Plopșor) prezintă, printre altele, 2 calote craniene dolicocefale, dintre care cea de adult oferă caractere pronunțat mediteranoide, precum și un schelet postcranian (fără craniul respectiv) de talie mică (145 cm) și de o gracilitate putînd corespunde astfel tot acestui tip. Trebuie să amintim de asemenea că studiul antropologului sovietic I. Gohman consacrat scheletului de copil de la Luka-Ustinskaia, aparținînd culturii Tripolie, pune în evidență și aici unele trăsături mediteranoide. Nu trebuie să uităm, pe de altă parte, că osemintele umane de la Traian prezintă și un

brahicefal, cu occipitalul ușor aplatisat, indicînd astfel, pe lângă prezența elementului mediteranoid, și pe aceea a unui element brahicefal, fie alpin, fie anatolian sau dinaroid. Numărul mic de schelete avute la dispoziție ne împiedică să ne putem da seama care este ponderea relativă a acestor elemente în componența antropologică a populației care a făurit marea cultură neolitică a ceramicii pictate.

BIBLIOGRAFIE

- GOHMAN I. I., *Cerep rebenka iz Ranie-Tripolskogo poselenia Luka-Ustinskaia*, Sov. Antropol., 1958, t. 4.
- NECRASOV O. et Nicolaescu-Plopșor D., *Étude anthropologique des squelettes néolithiques appartenant à la culture de la céramique peinte, Cucuteni-Tripolyé, découverts à Traian*. An. șt. Univ. Iași, 1957, t. III, f. 1—2.
- SZEKELY Z., *Cercetările și săpăturile de salvare executate de Muzeul regional din Sf. Gheorghe în anul 1955*, Mat. și cerc. arh., 1957, t. III.

CELE MAI VECHI MĂRTURII ALE VIEȚII OMULUI ÎN
EUROPA, DESCOPERITE ÎN ȚARA NOASTRĂ
O NOUĂ CONTRIBUȚIE CU PRIVIRE LA ÎNCEPUTURILE
ISTORIEI ROMÂNIEI*

DE

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, AL. PAUL BOLOMEY, ION FIRU
și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR

Prezența unor elemente faunistice villafranchiene comune în asociațiile sud-europene și nord-africane pe de o parte, iar pe de altă parte prezența în Europa a maimuțelor cinomorfe fosile, a căror ecologie nu era prea mult diferită de aceea a antropomorfelor fosile și deci și de aceea a formelor proto-umane, precum și prezența toporașelor de mână abbevilliene în cele două continente, documentează netăgăduite legături între Europa și Africa încă de la începutul pleistocenului.

Unele descoperiri mai vechi de maimuțe fosile făcute în sudul Moldovei, la Mălușteni (*Maccacus florentinus* și *Dolichopitecus*), au îndreptățit ipoteza că pe teritoriul patriei noastre trebuie să fi trăit la începutul cuaternarului antropomorfe fosile și colective proto-umane.

O dată emisă ipoteza de lucru, s-a trecut la cercetarea propriu-zisă, singura cale de urmat fiind dintr-un început stabilirea zonelor în care puteau fi descoperite dovezi de viață și de muncă omenească și, eventual, înseși osemintele lor.

---

* Comunicare la Sesiunea științifică de antropologie, 21—23 iunie 1962. Autorii consideră că este necesar să fie publicat textul în forma în care a fost prezentat la sesiune, fără modificări sau completări pe baza descoperirilor ulterioare, deoarece, pentru istoricul importantelor descoperiri făcute în Valea lui Grăunceanu, la Bugiulești și în alte puncte din raionul Oltețu, reprezintă prima comunicare publică a primelor rezultate ale cercetărilor care au dovedit prezența prepaleoliticului, unul dintre stadiile cele mai timpurii ale procesului de umanizare care pune problema existenței unor protohominide în villafranchianul României.

Intrat în redacție la 10 Martie 1964.

Prin cartografierea tuturor punctelor în care s-au găsit resturi de mamifere plio-pleistocene s-a reconstituit configurația paleogeografică a Lacului Getic (Fig. 1), ca și a seriei de lacuri mărunte din Transilvania, toate rămășițe ale întinșelor lacuri pliocene, stabilindu-se pe aceeași bază și zonele carstului îmbătrinit.

Dintre acestea, Lacul Getic, care la începutul perioadei cuaternare ocupa o bună parte din Oltenia, Muntenia și sudul Moldovei, restrângându-și apele spre miazăzi sub amenințarea Carpaților, al căror lanț a suferit o înălțare impunătoare, de peste 1000 m, începută și desăvârșită în prima parte a perioadei cuaternare, ne-a atras dintru început atenția. Vegetația bogată din zona litorală a acestui lac trebuie să fi atras aici numeroase specii de animale, iar colectivele protoumane își puteau asigura o hrană îndestulătoare, mai ales în vecinătatea prитоarelor golfuri și delte.

Ipoteza elaborată în 1951 și ridicată la rangul de previziune științifică a început să se confirme. Acțiunea de explorare organizată a epocii paleolitice, inițiată și condusă acum 11 ani de Centrul de cercetări antropologice, adesea în strînsă colaborare cu muzeele regionale și raionale, s-a dezvoltat mai apoi datorită colaborării cu Institutul de arheologie, care, începînd din 1955, a preluat și a dat o amploare deosebită cercetărilor asupra epocii paleolitice din țara noastră.

Descoperirile paleoliticului timpuriu de la Slatina și Alexandria din 1953—1954 și cele de la Valea Lupului și Mitoc făcute în anii 1955—1956 au culminat în 1958 cu descoperirea culturii de prund de pe valea Dîrjovului, urmată de o descoperire asemănătoare la Fărcașele, în 1961.

Continuînd fără preget cercetările în zona principală de interes antropogenetic, după strădanii depuse ani în șir, Centrul de cercetări antropologice, Institutul de arheologie și Muzeul regional al Olteniei au descoperit în 1961 pe teritoriul comunei Bugiulești din raionul Oltețului, regiunea Oltenia, dovezile materiale sigure care documentează aici existența unui loc de viață umană din vremea omului maimuță.

Pe țărmurile unui întins golf eopleistocen, cuprins între Jiu și Olt, s-a depistat pînă în prezent o bogată serie de puncte fosilifere. Unul dintre acestea, cel de la Fîntîna lui Drăghici din Vasilați, descoperit de Muzeul regional al Olteniei în 1957, și altul de la Pietriș din Vișeuștii reprezintă locuri de scufundare naturală în care, uneori parțial și alteori în întregime, scheletele animalelor se găsesc în conexiune anatomică. Al treilea punct care face obiectul comunicării noastre, situat în Valea lui Grăunceanu de lingă Bugiulești, reprezintă cu totul altceva.

Paleogeografic, ne aflăm pe linia de țărm a unui golf al lacului pleistocen timpuriu, golf cuprins între uscatul care înainta în lac prin deltele Jiului și Oltului.

Ca depuneri geologice, sîntem în fața unor miluri fine și nisipuri de granulație mică, în strătificare orizontală, reprezentînd faze de transgresiuni climatice și sezoniere.

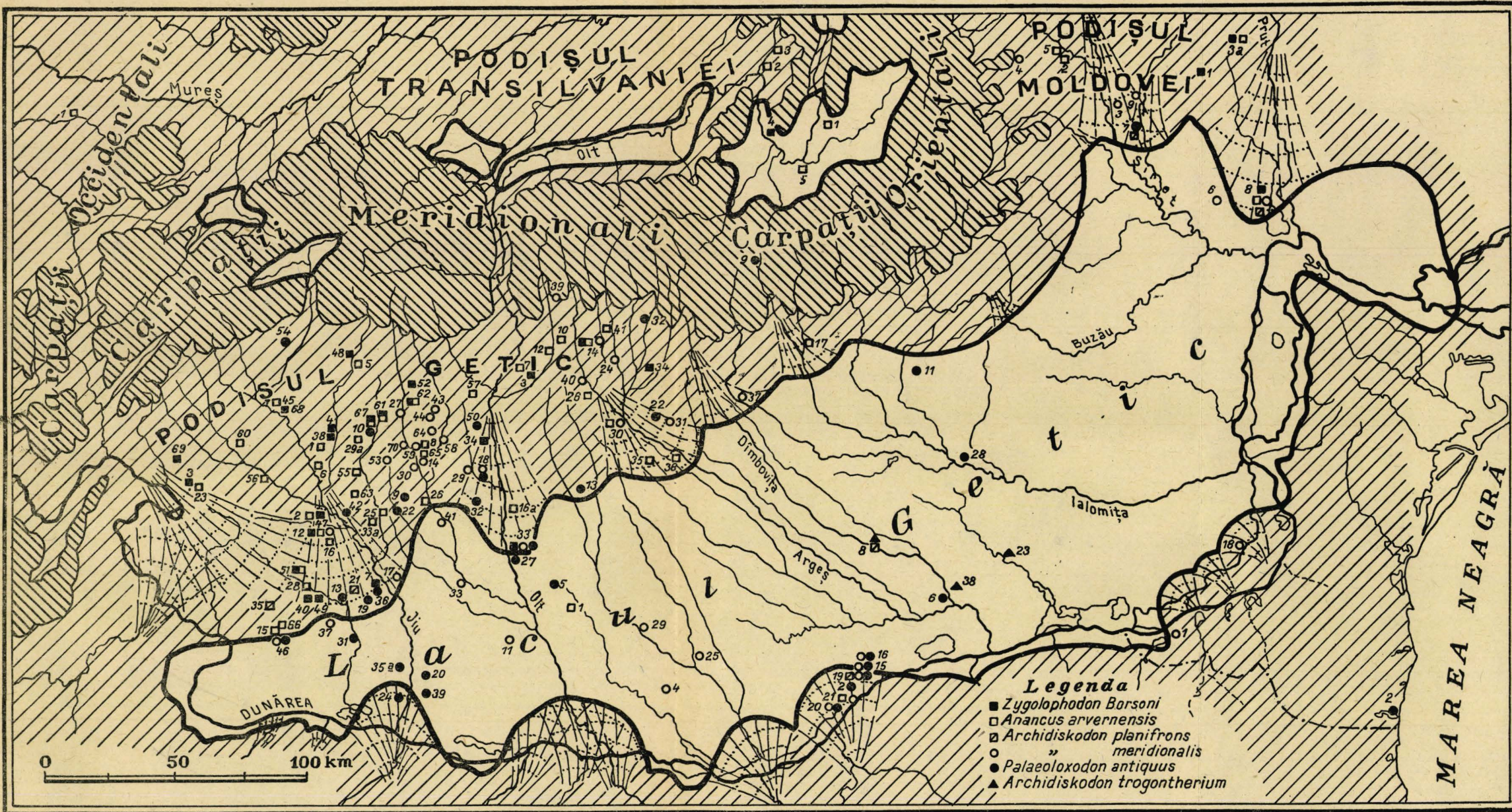

Fig. 1. Harta descoperirilor de resturi fosile ale proboscidiilor pleistocene și configurația probabilă a Lacului Getic la începutul perioadei cuaternare.

Faunistic, la Grăunceanu, pe o suprafață de circa 80 m² s-a descoperit o asociație de 15 specii de mamifere, dintre care amintim prezența lui *Canis*, sp. *Ursus etruscus*, *Hyaena perrieri*, *Felis*, sp. *Castor plicidens*, *Hystrix refossa*, *Equus stolonis*, *Dicerorhinus etruscus*, *Cervus*, sp. *Leptobos*, *Arhidiscodon meridionalis*, *Dolichopitecus arvernensis*. Menționăm că, în unele cazuri, materialul descoperit este insuficient pentru determinarea speciei. Adăugînd și elementele de la Pietriș, asociația villafranchiană evoluată de la Bugiulești ajunge să numere, numai după două restrînse campanii de săpături, peste 25 de specii.

Dar răspîndirea și gruparea resturilor fosile de la Bugiulești-Grăunceanu, în majoritate sparte și fără conexiuni anatomice, în comparație cu cele de la Vasilați, Cîrlogeni și Vijoești-Pietrișu, nu poate fi explicată prin nici un fenomen natural cunoscut — loc de retragere pentru moarte, prăbușirea într-o prăpastie, spargere datorită unui fenomen periglaciatic, unor curenți sau valuri — și nici printr-o acumulare datorită carnivoarelor.

Prezența în același loc, pe o suprafață atît de restrînsă, a unor elemente care nu trăiesc împreună nu poate pune nici pe departe problema unei biocenoze, după cum nici nu ne îngăduie să reflectăm la o tanatocenoză, neexistînd vreun temei de explicare a morții lor aici. Pe de altă parte, proporția extrem de slabă a vertebrelor, coastelor, coxalelor, în raport cu piesele craniene și oasele membrilor, ne duce la concluzia că aici se aduceau la un ospăț comun numai anumite părți mai cărnose sau mai preferate din hoiturile animalelor înpotmolite, prinse sau vîinate aiurea.

Se poate susține apoi, cu dovezi temeinice, că mai cu seamă oasele lungi cu canalul medular larg au fost *sparte intenționat* pentru extragerea măduvei (spargerea la ambele extremități în cazul humerusurilor, radiusurilor și tibiilor), acțiuni pentru care se folosea aproape constant același procedeu pentru pătrunderea în canalul medular. Astfel, tibiile erau ținute în mîină de capătul distal și izbite cu putere de un corp dur în regiunea de îngustare a osului, sub epifiza proximală, obținîndu-se spargerea în mod obișnuit la nivelul epifizei proximale (fig. 6). În susținerea unor spărturi intenționate, provenite din lovirea cu un corp dur, una dintre piesele de la Grăunceanu este foarte grăitoare. Pe un femur de *Equus stolonis* se vede clar urma unei lovituri puternice primite, care a lăsat pe suprafața exterioară a osului două plesnituri concentrice de la extremitate către interior (Fig. 2). Și ceea ce este și mai demonstrativ în susținerea noastră că ne aflăm în fața unei lovituri intenționate pentru deschiderea canalului medular este faptul că mărimea acestor plesnituri concentrice se potrivește perfect cu mărimea și rotundimea maselor condiliene ale unui capăt distal de femur care a servit drept zdrobitor.

Dar unele dintre aceste oase sparte se înscriu în forme cunoscute de *unelte de os* :

Zdrobitoare. Humerusuri de *Equus* și *Cervus*, extremități distale cu porțiuni de diafiză, variabile ca lungime, la care, uneori, atît condilii cît și epicondiliile sînt prevăzuți cu spărturi datorite unor șocuri puternice cu corpuri dure. Lungimea diafizei, grosimea și greutatea extremității distale sînt potrivite și bune de folosit ca zdrobitoare ușor de minuit în acest scop (Fig. 3).

Fig. 2: urme sigure de spargere intenționată pentru deschiderea canalului medular.

Străpungătoare. O serie din oasele sparte reprezentînd fie jumătăți distale tibiale, fie jumătăți proximale de canoane, obișnuit de *Cervus*, ca și un radius de *Equus* păstrînd două treimi din extremitatea distală, toate prin mărimea lor ușor de minuit, prezintă în regiunea diafizară ciopliri intenționate prin lovituri precise, bine dirijate, care au dus la realizarea unor vîrfuri ascuțite (Fig. 4).

Cu toată acțiunea de corodare a solului asupra oaselor, acțiune mai mult sau mai puțin înaintată, pe vîrfurile ascuțite ale acestor străpungătoare care reprezentau partea activă a uneltei uneori urmele de folosire sînt evidente. De altfel, o serie de vîrfuri izolate arată că aceste străpungătoare au fost folosite și ca pîrghii pentru despărțirea unor părți scheletice,

vertebre, coaste. Toate prezintă la bază spărturi concave, consecință a unei mișcări de torsionare total deosebită de frîntura prin izbire sau de cea provenită prin presiune în stratul geologic respectiv (Fig. 5).

Răzuitoare. Unele tibii de *Equus* pe care se observă unele spărturi în lung, ca și cîteva așchii cu tăișul șlefuit, au putut fi folosite la jupuitul și răzuitul pieilor.

Toporașe de mînă. În pătratul I al săpăturii au apărut alăturate trei așchii mari de os de *Elephas* în jurul cărora se aflau o serie de spărturi mai mici.

Una dintre aceste așchii avînd vîrfurile ascuțite și o bază ușor de minuit a fost obținută prin lovituri puternice, ale căror urme de desprindere concoidală dovedesc neîndoios că osul folosit ca materie primă pentru obținerea acestei unelte era la data aceea parțial mineralizat și, ca atare, s-a potrivit la spargere și la așchiere, ca și piatra. Pe una dintre aceste așchii se văd clar negativul bulbului de percuție și chiar

Fig. 3 : Zdrobitoare

Fig. 4 : Străpungătoare

două valuri concentrice ale desprinderii concoidale (Fig. 7). De altfel, folosirea osului și lemnului pietrificat ca materie primă, acolo unde piatra lipsea, este cunoscută și în alte cazuri în eopaleolitic.

Și sintem în fața unor încercări sigure de cioplire a unor unelte din os vechi prefosilizat. Nici un fenomen natural nu va putea fi incriminat

Fig. 5: vîrfuri de străpungătoare

Fig. 6 : oase sparte

pentru a explica apariția acestor trei așchii mari de os fosil în jurul cărora s-au găsit și așchiile mărunte rezultate din cioplirea lor.

Formele bine definite ale uneltelor de os prezentate pe scurt în cele de mai sus, forme create prin aceleași procedee tehnice, forme stan-

dardizate care fac serie, dovedesc fără tăgadă că ne aflăm în fața unor forme *intenționate de unelte de uz permanent*.

Timpul ne obligă să încheiem. Fauna villafranchiană este astăzi în atenția tuturor oamenilor de știință care se ocupă de problemele antropogenezei, ca reprezentând etapa crucială în care omul s-a smuls prin muncă din animalitatea înconjurătoare. Ceea ce am descoperit noi în Oltenia sînt elemente contemporane omului, nu premergătoare lui, ca cele de la Berești-Mălușteni. În clipa de față, ele alcătuiesc cea mai importantă descoperire faunistică villafranchiană din timpul din urmă făcută în Europa și, pe deasupra, într-o zonă care, prin poziția ei geografică, devine veriga de legătură între cele cunoscute în Europa sudestică și Asia.

În acest complex faunistic am găsit noi dovezile de muncă ale omului. Îl vom găsi, sîntem încredințați, și pe el, dar nu știind cu mîinile în sîn și nici cerînd exclusivitatea cercetărilor. Noi, cei de la Centrul de cercetări antropologice, de la Institutul de arheologie și de la Muzeul regional al Olteniei, care am descoperit, am atras atenția și am înfipt cei dinții jalonul în această regiune, inițiind și primele săpături stratigrafice-paleontologice în depozitele villafranchiene, invităm la colaborare pe toți specialiștii : antropologi, arheologi, geologi, paleontologi și paleobotaniști, care vor să ne ajute la lămurirea unor probleme atît de pasionante, legate de începuturile istoriei patriei noastre, ca și de începuturile istoriei omenirii.

Lucrările de depistare începute de noi în 1952, urmate de descoperirea Muzeului regional al Olteniei din 1957 de la Vasilați și de descoperirile și săpăturile noastre din 1959—1961, trebuie să continue în cu totul alt ritm.

Să se lucreze strîns unit, cu posibilități materiale oferite cu dărnicie. Să nu uităm, că, la Oldowai, într-un singur an, după descoperirea zinjantropului, s-a săpat mai mult decît în cei 30 de ani din urmă. Vom fi atenți și perseverenți, oricîte argumente s-ar încerca să se aducă împotriva acestei descoperiri. Australopitecul a sărit peste ecuator

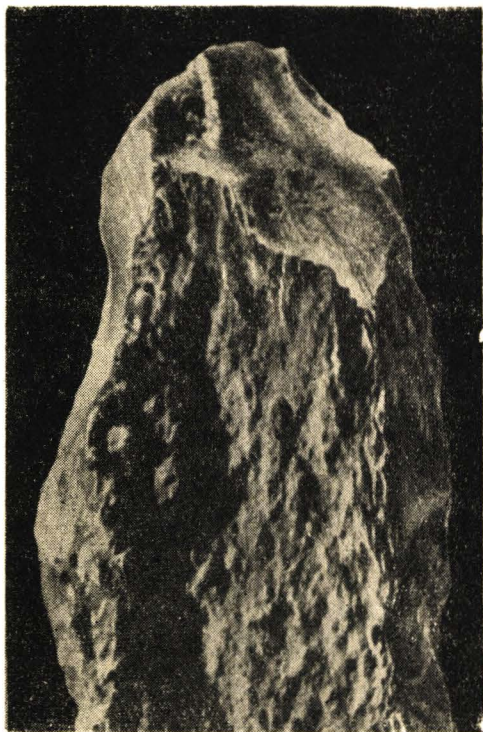

Fig. 7: „toporaș de mină” obținut din os prefolizat.

spre noi, fiind descoperit recent în Sahara, la nord de lacul Ciad. Sîntem convinși că în scurt timp își va trăda prezența și pe teritoriul patriei noastre.

Dacă noua metodă prin care se caută stabilirea unei cronologii absolute, metoda potasiu-argon, se va dovedi exactă, atunci începuturile omenirii, inclusiv începuturile istoriei patriei noastre, vor depăși cu mult limitele celei mai largi vechimi acordate pînă în prezent, aceasta ținînd seama că primele rezultate obținute prin această metodă ne vorbesc de nu mai puțin de 1 750 000 de ani vechime a zinjantropului de la Oldowai.

NECROPOLA FEUDALĂ DE LA STRĂULEȘTI-BUCUREȘTI, SECOLELE XV—XVI *

Date antropologice

DE

IOANA POPOVICI

Descoperirea necropolei de la Străulești constituie primul document antropologic pe care-l putem folosi pentru a încerca să reconstituim înfățișarea locuitorilor unor comunități contemporane celui mai vechi document istoric scris al Bucureștilor.

Cimitirul, aparținând secolelor XV—XVI, a fost descoperit în vara anului 1962 de arheologul P.I. Panait, în cadrul cercetărilor complexe pe care le execută Muzeul de istorie a orașului București.

Cercetarea de față are un caracter de studiu preliminar, deoarece din necropolă nu s-a ridicat decât o proporție încă greu de estimat. Acest fapt, ca și absența resturilor umane sincrone din aceeași regiune și raritatea seriilor contemporane din restul țării (îndeosebi în cîmpia Dunării) studiate pînă acum, fac dificilă stabilirea unei concluzii privind originea acestor populații.

PREZENTAREA MATERIALULUI

Din totalul de 99 de morminte descoperite în cursul primei campanii de cercetări au putut fi utilizate un număr de 63 de schelete, din care 40 de adulți și 23 de copii (36,5%). Din cele 40 de schelete de adulți, 25 sînt probabil bărbați și 14 femei. Pe un schelet adult sexul nu a putut fi determinat. Repartizînd scheletele pe grupe de vîrstă, se constată marea frecvență a mortalității infantile și faptul că rareori locuitorii acestei așezări depășeau 60 de ani (7,7%). Pentru o mai largă înțelegere a aspectelor demografice ale perioadei, am folosit numă-

---

* Intrat în redacție la 1 martie 1964.

rul total de morminte după informațiile date de P.I. Panait. Din observațiile acestuia, au fost găsiți 31 de copii de diferite vârste dintr-un total de 99 de schelete (31,3%). Ținând seama de toate incertitudinile pe care le ridică determinarea *in situ*, se constată o concordanță între observațiile descoperitorului și ale noastre privind marea frecvență a scheletelor de copii. Acest fapt, împreună cu mortalitatea crescută în grupele tinere la femei și cu procentul scăzut de bătrâni, sînt fenomene comune întregii perioade feudale (bineînțelese și perioadelor anterioare).

Sub raport metric și morfologic, seria de la Străulești este polimorfă. Deoarece materialul adus în laboratorul nostru nu este complet, ne limităm să prezentăm doar o caracterizare de ansamblu, susceptibilă, probabil, de modificări viitoare.

Neurocraniul în norma verticală este adesea ovoid sau ovoid-elipsoid și mai rar pentagonoid. Văzute din spate, craniile au, în general, formă de casă. Lungimea și lățimea craniilor au limite de variație largi — de la foarte scurt la foarte lung pentru ambele sexe. Mediile sînt mijlocii. Înălțimea în grupa masculină prezintă aceleași caracteristici, dar la femei se întâlnește o frecvență mai mare de cranii joase, media plasîndu-se între categoriile joase-mijlocii. Craniile sînt prin medii mezo-crane, la femei aproape de limita brahieraniei. În eșantionul masculin se observă o frecvență mai mare de dolico-mezocrani — cîte 8 pentru fiecare categorie — și un număr mai mic de brahieri — 5. Din cele 9 cranii feminine la care s-au putut calcula indicii, 4 sînt mezocrane, 3 brahiane și 2 dolico-crane.

Înălțimea craniului raportată la lungime dă mai frecvent valori înalte (hipsicrane) la bărbați și mijlocii (ortocrane) la femei. Mediile sînt ortocrane la ambele sexe, dar în seria masculină media se plasează către limita superioară a categoriei. Raportată la lărgimea calotei, înălțimea este în medie joasă (tapeinocrană), dar individual la bărbați indicii au o foarte mare variabilitate. La femei o medie asemănătoare este expresia unei mult mai mari omogenități.

Fruntea este aproape întotdeauna dreaptă, ortometopă, cele trei cranii camemetope au indici la limita inferioară a grupei. Raportate la lățimea craniului, frunțile sînt mijlocii și largi — metrio-eurimetope — și mai puțin înguste — stenometope — în grupa masculină. Cele 6 cranii feminine au frunțile în mod egal înguste, mijlocii și late. Mediile sînt metriometope. Relieful frontal este, în general, moderat (24), mai rar puternic sau foarte puternic dezvoltat (9).

Parietalele au o curbură mijlocie, iar occipitalul la întreaga serie prezintă diverse grade de rotunjire și relief moderat. Apofizele mastoide, de formă conică sau ascuțită, sînt mijlocii (22), dar nu lipsesc și mastoidele puternice (10).

Conturul feței este oval, uneori dreptunghiular, ultima formă fiind realizată de mandibule cu gonioane ușor răsfrînte. Profilul facial, măsurat pe 17 cranii, este în 12 cazuri ortognat și în 5 mezognat, iar profilul alveolar este la 7 cranii ortognat și la 7 mezognat; 3 cranii masculine au prognatism alveolar.

Fața, în general de înălțime joasă către mijlocie la femei, are o mare diversitate de dimensiuni, de la foarte scundă pînă la foarte înaltă în seria masculină. Mediile la ambele sexe sînt plasate la limita inferioară a categoriei joase. Diametrul bizigomatic este ceva mai îngust la bărbați decît la femei. Indicii faciali exprimă aceeași diversitate în grupa masculină, cu o medie și o majoritate — 50 % — de fețe mijlocii (mezoprosope), urmate de fețe înalte (leptoprosope) și un procent mai mic de fețe joase. Cele trei crani feminine au o medie la limita inferioară a grupei fețelor joase (euriprosope), unul din indici făcînd parte din grupa hipereuriprosopă.

Dimorfismul sexual este mai puțin accentuat în porțiunea superioară a feței atît la medii — mezen la bărbați și eurien la femei — cît și mai ales, în limitele variabilității individuale (eurien-mezen) pentru întreaga serie.

Media indicelui orbital este mijlocie (mezoconcă) la bărbați și înaltă (hipsiconcă) la femei. Orbitale joase (cameconche) nu se întîlnesc în serie. Forma orbitelor este elipsoidă sau rotunjită, uneori aproape perfect rotundă. Malarele au, în general, o orientare intermediară, iar fosele canine sînt adînci.

Nasul prezintă în grupa masculină o frecvență mai mare de forme extreme, largi (camerine 7) și înguste (leptorine 9) și un număr mai scăzut de forme mijlocii (mezorine 3). La femei, nasurile sînt în 4 cazuri mijlocii și în 2 cazuri înguste. Mediile la ambele grupe sînt mijlocii. Aici, ca și pentru aproape toate celelalte caractere, se remarcă polimorfismul mai accentuat al seriei masculine.

Mandibulele par să se concentreze în jurul a două forme: una mai gracilă, adesea ascuțită, cu gonioane în același plan cu ramura, și alta mai masivă, cu gonioane ușor răsfrînte și slab trigon mentonier. Înălțimea corpului mandibular este variabilă, adesea mare în seria masculină, fapt care influențează și înălțimea mai mare a feței.

Sintetizînd observațiile morfologice asupra masivului facial, desprindem ca o particularitate cu semnificație antropologică frecvența maxilarelor înguste, profilul adesea meznat, prognatismul alveolar și bolta palatului îngustă, adîncă, cu arcadă alveolară de formă upsiloidă.

Un ultim element pe care l-am cercetat este reprezentat de dimensiunile taliei, stabilită pe 17 schelete masculine și 8 feminine. Folosind metoda Manouvrier și scara Rainer, am obținut o medie mijlocie de 165,9 cm la bărbați, cu oscilații între 153,8 cm (foarte mică) și 175,7 cm (înaltă) și o tendință de concentrare a staturilor în grupa mijlocie a tabelului de repartiție. În eșantionul feminin, media este tot mijlocie, 153,3 cm, dar statura maximă nu depășește limita superioară a categoriei mijlocii (148—158 cm, fig. 1).

DISCUȚII

Analizînd scheletele pe baza datelor metrice și morfologice, se constată prezența exclusivă a caracterelor europoides. Absența sau raritatea influențelor mongoloide este comună și seriilor feudale de la Verbicioara

Fig. 1: craniile din mormintele 31 (a, a') și 23 (b, b').

(1) sau T.-Severin (2). În aceeași perioadă însă, la Traian (4) apar reminențele contactelor cu populațiile europoido-mongoloide, iar seria ceva mai veche de la Dinog ția (3) este formată din populații de amestec europoido-mongoloide, migrate din stepele pontice, la care se adaugă, bineînțeles, elementul autohton europoid. După precizarea originii europoida a populației, am încercat să analizăm în limitele antropologiei clasice prezența și incidența tipurilor europoida.

Tabel
(cu principalele dimensiuni și indicele cranien))

Număr Martin	Bărbați			Femei		
	Nr. caz.	M	Min.-Max.	Nr. caz.	M	Min.—Max.
1	22	183,7	170 —195	9	175,4	168 —185
8	22	141,3	126 —157	10	139,6	124 —145
9	22	96,4	88 —110	12	96,2	94 — 99
10	22	119,7	108 —130	11	120,1	111 —123
20	21	114,1	100 —125	10	108,4	104 —113
45	18	132,7	123 —138	5	130,0	125 —135
47	16	118,4	106 —137	4	104,5	101 —108
48	17	67,1	60 — 81	6	62,5	59 — 67
51	18	39,7	38 — 42	6	38,5	37 — 40
52	19	33,1	29 — 40	6	33,0	32 — 35
54	20	24,8	23 — 28	7	22,8	20 — 25
55	19	50,5	43 — 58	6	48,5	45 — 51
65	8	123,6	111 —131	6	116,3	109 —120
66	10	101,1	92 —110	7	90,1	79 —100
69	20	31,2	26 — 37	11	27,4	24 — 34
70	17	57,6	49 — 67	11	52,5	47 — 58
71a.	17	30,0	26 — 34	9	29,8	27 — 35
72	13	87°8'	81° — 94°	4	89°5'	82° — 94°
74	13	83°46'	67° — 94°	4	89°	82° — 97°
79	19	125°34'	109° —139°	11	126°31'	118° —133°
8: 1	21	77,7	70,0— 87,2	7	79,2	71,4— 84,9
9: 8	17	68,4	61,3— 72,8	6	68,5	64,8— 73,3
20: 1	18	62,5	58,3— 65,4	7	61,5	60,5— 63,9
20: 8	19	77,5	71,8— 91,9	8	77,0	74,3— 79,6
29: 26	23	88,4	85,8— 90,7	11	85,2	84,2— 90,2
47: 45	12	88,7	81,6— 95,1	3	80,5	78,5— 82,3
48: 45	12	50,2	46,3— 54,5	4	48,4	45,2— 52,3
51: 52	17	83,5	76,2— 97,5	6	85,9	81,6— 89,7
54: 52	19	48,3	41,4— 57,1	5	48,6	46,0— 50,0
Talia	17	165,9	153,8—175,7	8	155,2	148,2—158,0

Se poate presupune deci că mezodolicocrania, asociată cu fețe variabile—uneori înalte, cu profil frecvent mezognat și uneori cu prognatism alveolar și talia mijlocie —, ar putea constitui trăsături mediteranoide în accepția largă a termenului. Dacă ipoteza noastră este corectă, atunci, ca și la Verbicioara, mediteraneenii ar reprezenta elementul caracteristic al acestei regiuni. Astfel s-ar putea confirma încă o dată continuitatea fondului mediteranean în Cîmpia Dunării. Existența brahicanilor în cadrul așezării poate fi interpretată atât ca fiind rezultatul procesului de brahicefalizare prin evoluție pe loc, cât și ca urmare a infiltrării unor grupe brahicrane sau brahicefalizate. În lipsa unor documente antropologice comparative, reprezentative și suficiente statistic, problema rămîne deschisă.

După aceste considerații, care pot fi și o concluzie, rămîne de precizat și o altă problemă pe care o ridică populația cercetată. Fiindcă s-au stabilit două forme diferite de înhumare (probabil diferențe regionale) — una cu mîinile împreunate pe bazin și alta cu mîinile ridicate către cap —,

am căutat să vedem dacă acestor două forme nu le corespund populații diferite. Studiarea sub raport antropologic a seriei a scos în evidență caractere comune reprezentanților celor două forme de înhumare. Firește, acest fapt nu exclude posibilitatea originii lor etnice diferite, dar ea nu poate fi nici probată, nici infirmată prin metodele antropologice, știut fiind că elementele mediteraneene au o largă zonă de difuziune.

Prin prezentarea acestor câteva date nu am urmărit să epuizăm toate aspectele pe care le oferă această populație a Bucureștilor de acum 500 de ani, ci am încercat să precizăm doar variabilitatea metrică și morfologică și structura antropologică probabilă a acestei așezări.

BIBLIOGRAFIE

1. C. MAXIMILIAN, *Studiu antropologic al populației de la Verbicioara secolelor XIII—XIV. Probleme de antropologie*, 1959, vol. IV.
  2. C. MAXIMILIAN și POPOVICI IOANA, *Cimitirul feudal de la Turnu-Severin, sec. XIII—XIV*, Comunicare la Sesiunea științifică de antropologie, din iunie 1962.
  3. C. MAXIMILIAN, *Considerații antropologice asupra populației prefeudale de la Dinogeția, sec. X—XII*, Probleme de antropologie, 1959, vol. IV.
  4. NECRASOV OLGA et CRISTESCO MARIE, *Contribution à l'étude anthropologique de la population Moldave du XVIe siècle*, Anal. št. Univ. Al. I. Cuza, Iași, serie nouă, secțiunea a II-a, t. III, 1957, fasc. 1—2.
-

SCHELET ROMAN DIN SECOLUL AL II-lea*

DE

I. G. RUSSU, M. MACREA, M. ȘERBAN și N. MOTIOC

Cu ocazia săpăturilor pentru construcția Casei de cultură a studenților din Cluj (R.P.R.), s-au descoperit (la o adâncime de 1,10 m) două sarcofage de piatră pe calcar caracteristic romane, ce datează din sec. al II-lea, cu multă probabilitate din prima jumătate.

Unul din sarcofage este mai mic și a fost jefuit.

Axul lung al sarcofagului mare era așezat pe direcția est-vest, dar extremitatea podalică indică răsăritul soarelui (probabil timpul iernii).

În interiorul sarcofagului zăceau (în decubit dorsal) oasele unui schelet. Oasele, ca și fundul sarcofagului, erau acoperite cu un praf uniform.

Scheletul din sarcofag avea membrele superioare așezate de-a lungul corpului, cu mâinile în pronație.

O surpriză ne-a produs poziția în sarcofag a sacrului, care se găsea plasat în colțul drept al sarcofagului.

Craniul, rostogolit spre stînga, nu se găsea pe planul înclinat (perna) al sarcofagului, ci între peretele lateral stîng și membrul superior stîng. Analizînd așezarea generală, am ajuns la concluzia că singura explicație plauzibilă este de natură mecanică.

Cercetările arheologice (executate de prof. Macrea) au dus la descoperirea unei monede plasate în mîna stîngă. Pe degetul inelar al mîinii drepte se găsea un inel de argint cu gemă.

Între oasele fiecărui picior (tars plus metatars) s-a găsit cîte un cui de fier (puternic oxidat). Practica este cunoscută sub diferite forme și corespunde unei superstiții.

Oasele componente ale scheletului au fost foarte bine conservate. Craniul este păstrat în întregime. Dentiția complet conservată, cu excepția

---

* Intrat în redacție la 20 februarie 1964.

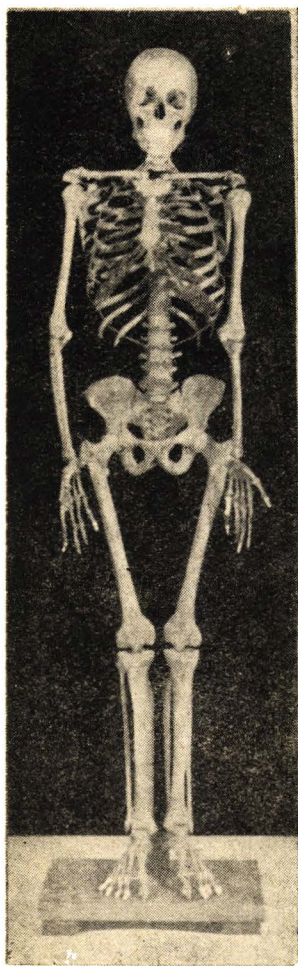

Fig. 1 : Scheletul roman sec. II, vedere de ansamblu.

premolarului II superior drept, care a fost pierdut în timpul vieții. Scheletul a fost montat în întregime și predat Muzeului de arheologie din Cluj (fig. 1).

DETERMINĂRI ANTROPOLOGICE

Sexul : conformația craniului, robusticitatea oaselor membrelor, diametrele bazinului, indicele găurii obturatoare sînt caractere ce fac neîndoieală apartenența la *sexul bărbătesc*.

Vîrsta pare să se cifreze la 30—40 de ani. Au fost luate în considerare : gradul de abraziune a dinților, aspectul suturilor craniene și al epifizelor oaselor lungi.

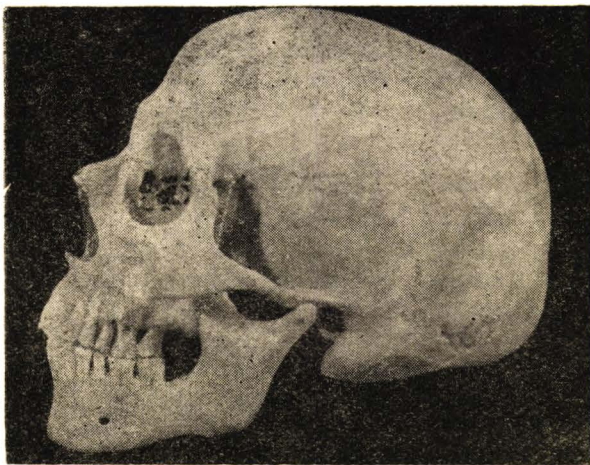

Fig. 2 : Craniul scheletului roman din sec. II, norma laterală.

Talia este mijlocie (Manouvrier = 163,9 cm).

Caractere metrice craniene. Craniul neural. Valorile principalelor măsurători simple ale craniului neural arată (fig. 2.): *D. anteroposterior maxim* (gl. -opist) : 19,5 cm.; *D. transvers maxim* (eurion-eurion) : 14,8 cm.; înălțimea craniului (basion-bregma) : 13,2 cm.; *D. frontal minim* : 10,2 cm.

Craniul visceral. Din determinările metrice ale craniului visceral notăm : lărgimea feței superioare (bizigomatic maxim) : 13,8 cm.; înălțimea feței superioare (nasion-prostion) : 7,0 cm.; înălțimea feței totale (nasion-gnation) : 12,3 cm.; d. bigonic : 10,7 cm.; unghiul de profil facial : 84° (mezognat); unghiul de profil (mandibular) : 76°.

Indicii craniului. Craniul neural. Principalii indici ai craniului neural sînt : indicele cefalic : 75,89 (mezocefal); indicele vertico-longitudinal : 67,89 (chamaecefal); indicele transverso-vertical : 89,18 (tapeinocefal); indicele frontal : 68,91 (mezosem).

Craniul visceral. Din indicii craniului visceral notăm (fig. 2) : indicele orbital : 83,72 (mezocone); indicele nazal : 40,00 (leptorin); indicele bolții palatine : 82,97 (mezostafilin); indicele înălțimii palatului : 38,40 (ortostafilin).

Capacitatea craniană este 1450 cm³ (aristencefal).

Determinări metrice și valoarea principalilor indici la oasele trunchiului și membrilor s-au executat la : humerus, femur, tibia și bazin.

Încadrarea tipologică : complînd datele metrice principale cu caracterele cranio-somatoscopice, se obține următorul ansamblu morfologic : *talia* mijlocie ; *craniul neural* : m. zocefal, scund atît în norma laterală, cît și în norma occipitală (chamaetapinocefal) cu fruntea mijlocie (m. zosem) și relativ ridicată ; occipitalul este curb, rotunjit (regulat) ; glabella proeminează ușor, arcadele sprîncei noase, liniile curbe ale occipitalului și protuberanța occipitală externă sînt reliefate ; mastoidele sînt puternice ; conturul craniului în norma verticală este *elipsoid* (fig. 3). *Craniul visceral* : fața superioară este mijlocie (mezen), orbita mesocenche, distanța interorbitală medie ; nasul lung și îngust (leptorin), rădăcina nasului ușor concavă ; piramida nazală a fost însă puternică. Malarele sînt așezate aproape sagital. Mandibula este robustă

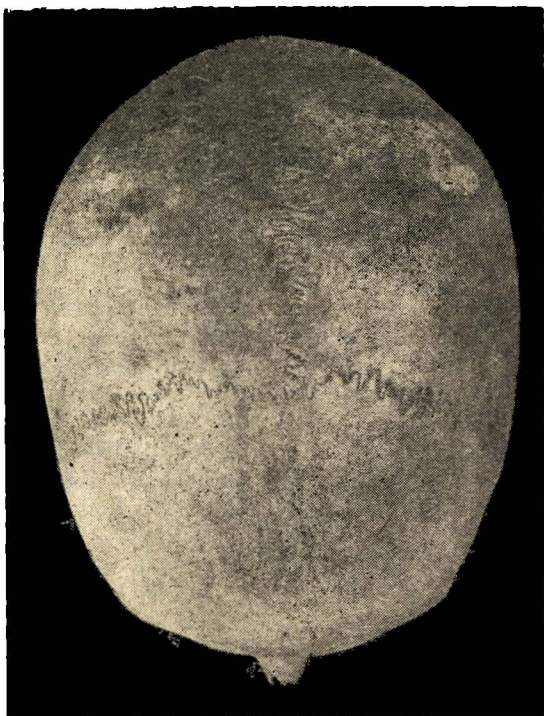

Fig. 3: Craniul scheletului roman din sec. II, vedere din norma verticală.

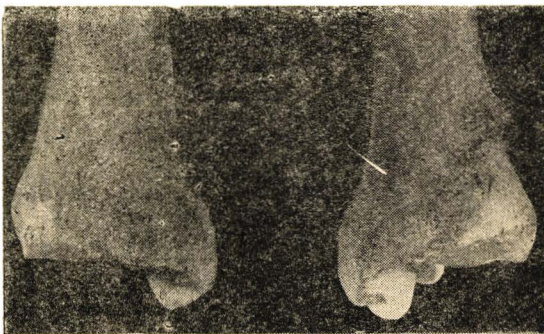

Fig. 4: Tibiile dreaptă și stîngă, ale scheletului roman din sec. II, epifizele distale.

și corpul relativ înalt și gros. Mentonul proemină ușor. Ramurile ascendente sînt *mijlociu de înalte și largi*.

Privit din norma laterală, în totalitate complexul: dinți plus apofize alveolare, lasă impresia unei schițe de bot, care, împreună cu aspectul fosei canine, ar putea fi considerate caractere negroide (nespecifice).

Totuși totalitatea caracterelor prezentate susține cu certitudine încadrarea scheletului în *tipul mediteranean*.

Analiza atentă scopică a oaselor ne dezvăluie și alte amănunte interesante. Astfel, liniile aspre ale oaselor femure sînt bine dezvoltate și au buza internă proeminentă sub forma unei lame osoase de 1—2 mm, ceea ce trebuie să fie datorit acțiunii sporite și îndelungate a mușchilor aductori.

De asemenea tuberculul aductorului mare din stînga este mult mai mare ca de obicei, luînd aspectul unei lame puternice, datorită unei solicitări mai mari a membrului inferior stîng.

Oasele gambei drepte (tibia și fibula) prezintă pe marginile suprafețelor articulare ale articulației tibio-fibulare distale proeminențe osoase supraadăugate. Apariția denotă o solicitare, care, producînd tracțiuni iritative de periost sau mici rupturi ale ligamentelor, a produs dezvoltarea de *exostoze* la acest nivel (fig. 4).

Tipul mediteranean, starea materială înfloritoare, ne face să presupunem că cel înmormîntat în sarcofag a fost un funcționar civil, cetățean roman. Obiceiul cetățeanului de a umbla călare a lăsat urme indubitabile. Repetatele solicitări, poate chiar traumatisme cînd calul nu este liniștit (la descălecarea), au produs mici tracțiuni sau chiar rupturi de ligament, tinzînd spre disjunția tibio-fibulară inferioară.

CERCETARE ANTROPOLOGICĂ COMPARATIVĂ ASUPRA MOȚILOR DE PE CRIȘ ȘI A MOȚILOR DE PE ARIEȘ (Papilian V. și Velluda C.)*

DE

HORIA DUMITRESCU, MARTA CIOVÎRNACHE și RADU CÂNCIULESCU

Populația studiată (iulie 1961) sub aspectul unei cercetări complexe cu caracter biologic și antropologic aparține teritoriului care odinioară purta numele de Comitatul Zarandului sau „țara Moților Crișeni”, situat la colțul sud-vestic al Munților Apuseni. Privită sub aspectul geografico-economic, această regiune face parte din microregiunea „Munceii Mureșului” (4). Legați de condițiile mediului înconjurător, moții crișeni, ca toți moții, au o dublă fizionomie: aceea de țăran și cea de muncitori minieri (1).

În cercetarea noastră comparativă, ne referim la moții din comunele situate pe văile Arieșului Mare și Arieșului Mic (2) din sus de Cîmpeni și care prezintă o particularitate lingvistică, *rotacismul* (3).

Populația comunei Blăjeni de pe Criș este compusă din mai multe cătune, raza de întindere este mare, casele fiind sau grămadite de-a lungul apei în Blăjeni-sat, sau răsfirate prin văi și pe dealuri, pînă aproape sub poalele vîrfurilor Găina și La Tîrg.

Această populație, datorită condițiilor economice și sociale, precum și, într-o oarecare măsură, condițiilor geografice, prezintă un important proces de endogamie și unul restrîns de exogamie, fenomen care ne explică prezența tipului local și a menținerii cu specific diferit de tipurile locale din zone de locuire fie mai apropiate, fie mai depărtate (V. V. Caramelia, *Endogamia și exogamia unor grupe de populație din regiunea Hunedoara. Date de interes antropologic*, comunicare la sesiunea științifică de antropologie, iunie 1952).

În lucrarea de față prezentăm numai populația adultă, 422 de indivizi, din care 148 de bărbați și 274 de femei.

Rezultatele sînt înfățișate în tabelele nr. 1 și 2 și în figurile 1—9.

---

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

Tabelul nr. 1

Moşii de pe Criş şi moşii dintre Arieşe. Variabilitate somatică (dimensiuni absolute).

Dimensiunea (mm)	Regiunea	Sex	N	Amplit. variaţie	M	m	V
Statura (cm)	Criş	♂	115	154—183	168,7	0,53	3,37
		♀	258	142—172	167,3	0,32	3,25
	Arieşe	♂	547	149—186	167,0	0,24	3,27
		♀	361	143—167	153,3	0,29	4,04
g-op	Criş	♂	148	165—200	182	0,50	3,32
		♀	274	160—190	175	0,33	3,14
	Arieşe	♂	548	164—203	183	0,26	3,32
		♀	377	155—195	176	0,29	3,26
eu-eu	Criş	♂	148	140—170	156	0,46	3,57
		♀	274	130—166	150	0,31	3,39
	Arieşe	♂	540	132—185	156	0,27	3,97
		♀	377	131—165	149	0,29	3,82
t-v	Criş	♂	148	117—140	128	0,33	3,16
		♀	268	110—137	125	0,25	3,26
	Arieşe	♂	550	109—154	133	0,32	5,61
		♀	374	107—149	128	0,36	5,76
zy-zy	Criş	♂	148	130—155	143	0,42	3,57
		♀	274	126—149	135	0,24	2,92
	Arieşe	♂	552	124—156	142	0,22	3,73
		♀	375	116—145	133	0,26	3,76
n-gn	Criş	♂	108	106—137	121	0,59	5,06
		♀	208	98—125	112	0,38	4,89
	Arieşe	♂	551	97—139	119	0,28	5,44
		♀	373	94—136	110	0,32	5,55
ft-ft	Criş	♂	149	100—123	111	0,36	3,94
		♀	274	100—120	109	0,25	3,82
	Arieşe	♂	552	96—124	113	0,24	4,97
		♀	376	94—118	108	0,25	4,51
go-go	Criş	♂	149	90—123	108	0,50	5,65
		♀	274	90—115	101	0,29	4,69
	Arieşe	♂	549	89—125	108	0,25	5,40
		♀	374	81—114	100	0,30	5,78
n-sn	Criş	♂	148	43—60	51	0,28	6,76
		♀	273	38—56	47	0,19	6,70
	Arieşe	♂	552	37—67	49	0,19	9,01
		♀	376	35—68	46	0,24	10,18
al-al	Criş	♂	148	28—40	34	0,21	7,71
		♀	273	24—38	31	0,16	8,59
	Arieşe	♂	551	21—47	34	0,16	11,2
		♀	376	19—46	33	0,19	11,0

Tabelul nr. 2

Variabilitate somatică (indici) la moșii de pe Criș și la cei dintre Arieș

Indicele	Regiunea	Sex	N	Amplit. variație	M	m	V
1	2	3	4	5	6	7	8
eu-eu/g-op	Criș	♂	148	76,1— 94,3	85,5	0,28	3,98
		♀	274	76,1— 95,9	85,5	0,21	4,14
	Arieș	♂	550	61,9— 99,4	85,4	0,17	4,62
		♀	376	70,2— 96,3	84,3	0,17	3,93
t-v/g-op	Criș	♂	148	63,6— 76,5	70,3	0,20	3,55
		♀	268	63,2— 78,3	71,3	0,18	4,07
	Arieș	♂	549	58,8— 91,9	72,5	0,19	6,06
		♀	374	58,2— 89,2	72,8	0,24	6,30
t-v/eu-eu	Criș	♂	148	74,0— 90,3	82,3	0,25	3,68
		♀	268	75,5— 93,6	83,5	0,18	3,54
	Arieș	♂	551	78,8—109,5	85,1	0,22	6,16
		♀	376	69,1—100,7	86,3	0,25	5,72
n-gn/zy-zy	Criș	♂	108	72,5— 94,6	84,3	0,40	4,94
		♀	208	73,4— 92,6	83,1	0,30	5,20
	Arieș	♂	551	75,2—106,9	86,1	0,21	5,80
		♀	373	72,6—101,7	84,7	0,31	7,04
ft-ft/eu-eu	Criș	♂	148	64,5— 81,6	71,5	0,23	4,02
		♀	274	64,5— 80,0	72,8	0,16	3,77
	Arieș	♂	548	61,5— 86,7	72,3	0,17	5,44
		♀	376	62,3— 87,9	72,7	0,18	4,99
ft-ft/zy-zy	Criș	♂	149	72,5— 83,2	77,9	0,20	3,08
		♀	274	74,1— 88,9	80,3	0,15	3,08
	Arieș	♂	551	67,6— 91,2	77,0	0,17	5,33
		♀	376	68,1— 90,1	79,1	0,20	4,89
go-go/zy-zy	Criș	♂	149	64,6— 85,7	75,8	0,32	5,20
		♀	274	64,3— 84,4	74,9	0,21	4,74
	Arieș	♂	549	69,0— 84,3	76,8	0,14	4,30
		♀	574	65,7— 85,2	76,0	0,17	4,35
al-al/n-sn	Criș	♂	148	51,7— 90,9	66,2	0,37	6,99
		♀	273	48,1— 86,8	65,9	0,42	10,65
	Arieș	♂	547	42,3— 98,0	72,8	0,42	13,75
		♀	374	46,7— 95,2	71,0	0,50	13,60
pra-pa/sa-sba	Criș	♂	148	50,0— 71,4	58,1	0,34	7,16
		♀	274	49,2— 72,0	58,2	0,25	7,16
	Arieș	♂	536	42,2— 69,3	52,8	0,19	8,56
		♀	362	41,1— 68,7	54,8	0,27	9,45

(continuare tabelul 2)

Indicele	Regiunea	Sex	N	Amplit. variație	M	m	V
1	2	3	4	5	6	7	8
$\frac{\text{ex-ex/-en-en}}{2}$	Criș	♂	148	29,0— 41,5	34,2	0,17	6,23
		♀	274	28,5— 39,0	32,8	0,12	6,07
	Arieș	♂	551	21,5— 36,5	28,8	0,09	7,61
		♀	374	21,0— 33,5	28,0	0,11	7,75
$\frac{\text{sst-sy}}{\text{statură}}$	Criș	♂	155	24,6— 34,4	30,1	0,12	4,25
		♀	258		30,2	0,07	3,74
	Arieș	♂	541	24,4— 33,0	29,2	0,05	4,35

Din caracterizarea de ansamblu efectuată asupra populației de pe Criș cu privire la valorile medii ale unor dimensiuni și ale indicilor respectivi, se constată că moșii crișeni sînt de statură mijlocie către înaltă, această dimensiune descrescînd ca valoare medie peste perioada staționară. Complexul pigmentar al cazurilor arată o discordanță între nuanțele de păr, care sînt exclusiv de nuanță închisă, și cele ale irisului, în care predomină nuanțele intermediare. Dimensiunile și proporțiile segmentului

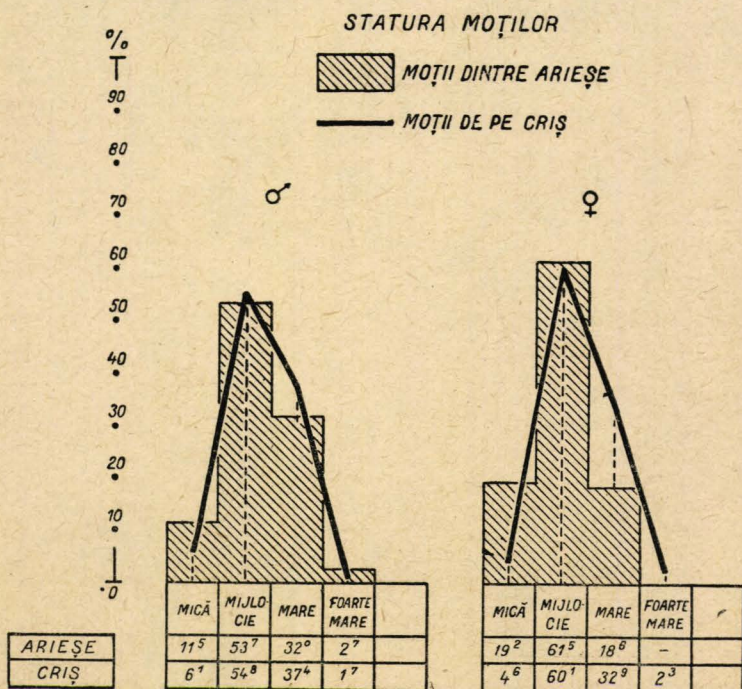

Fig. 1

CULOAREA PĂRULUI LA MOȚI

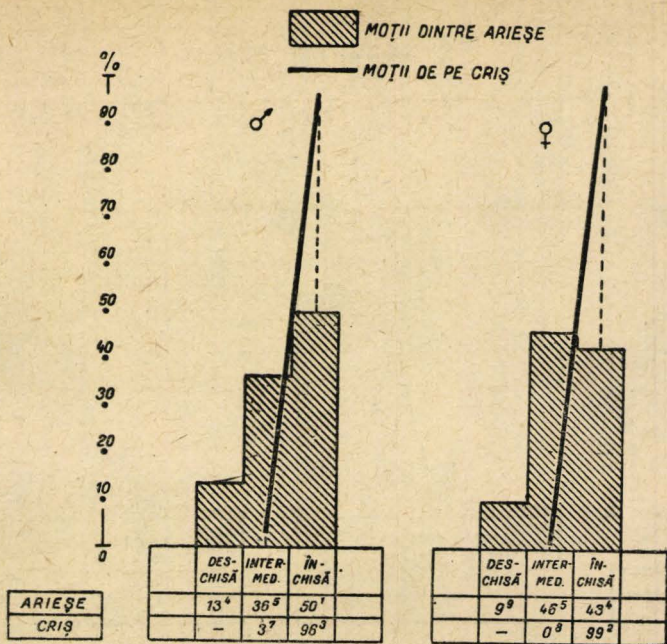

Fig. 2

CULOAREA IRISULUI LA MOȚI

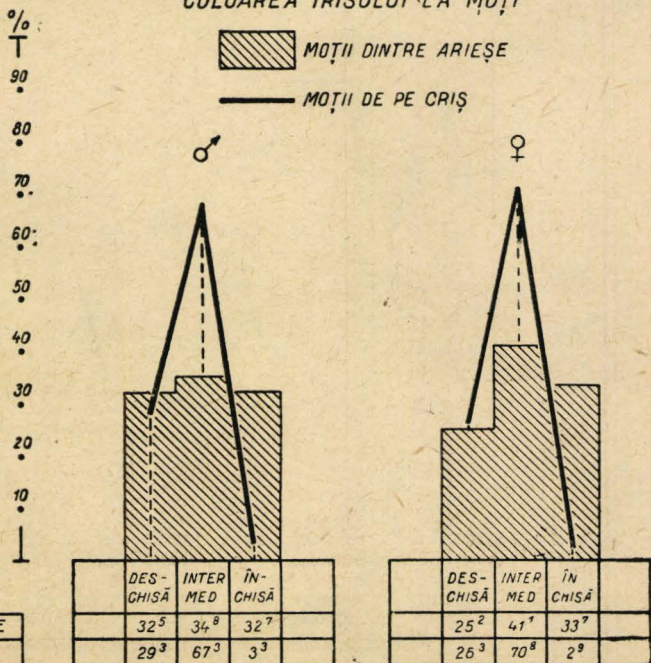

Fig. 3

INDICELE CEFALIC LA MOȚI

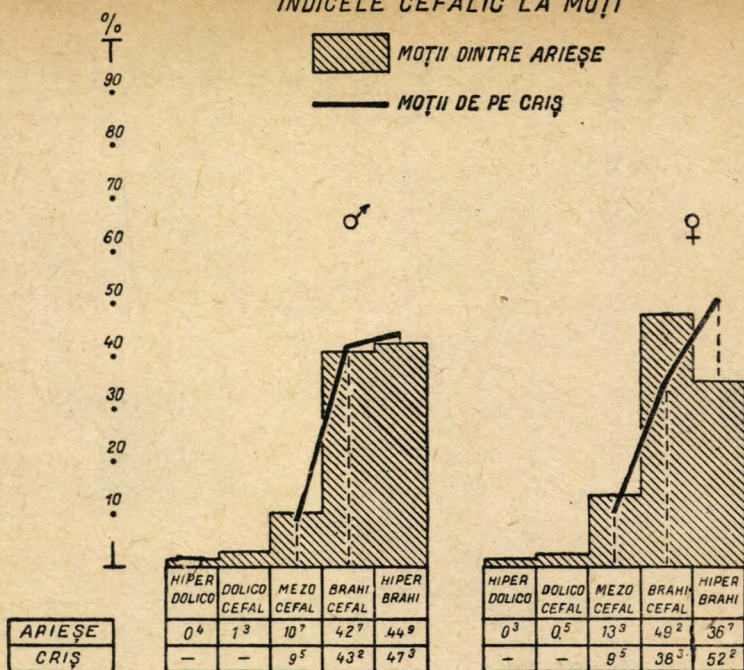

Fig. 4

INDICELE CEFALIC VERTICO-LONGITUDINAL LA MOȚI

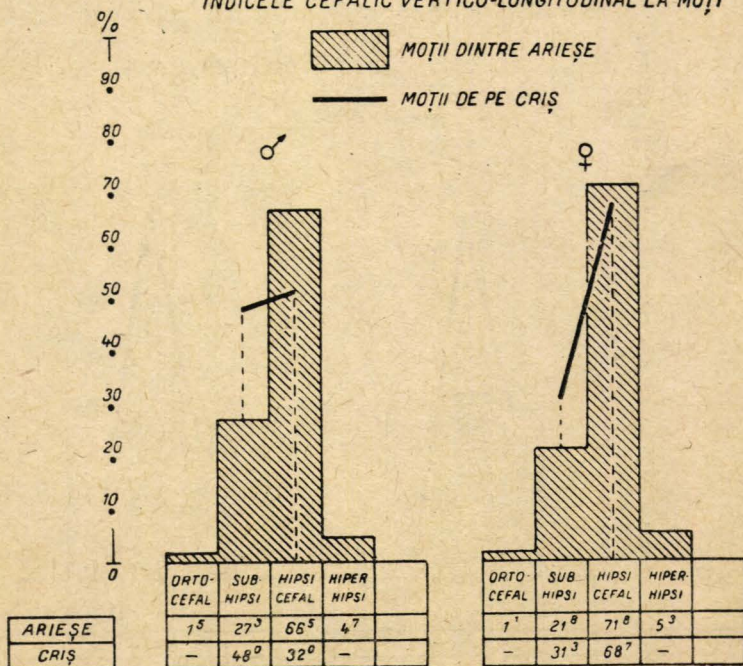

Fig. 5

INDICELE CEFALIC VERTICO-TRANSVERSAL LA MOȚI

%
T
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

MOTII DINTRE ARIEȘE

MOTII DE PE CRIȘ

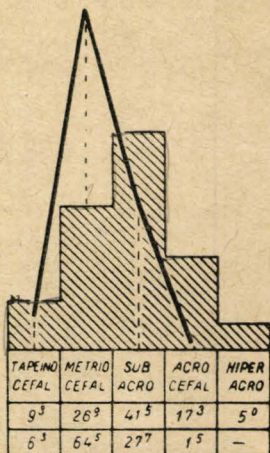
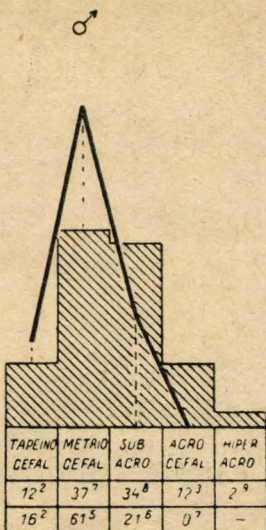

Fig. 6

INDICELE FRONTO-PARIETAL TRANSVERSAL LA MOȚI

%
T
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0

MOTII DINTRE ARIEȘE

MOTII DE PE CRIȘ

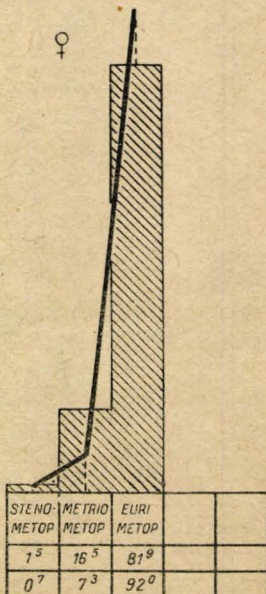
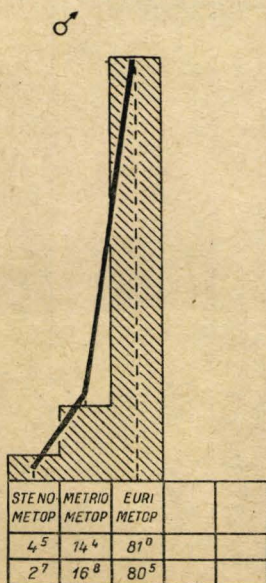

Fig. 7

ÎNDICELE FACIAL MORFOLOGIC LA MOȚI

%

T

90

80

70

60

50

40

30

20

10

0

MOȚII DINTRE ARIEȘE

MOȚII DE PE CRIȘ

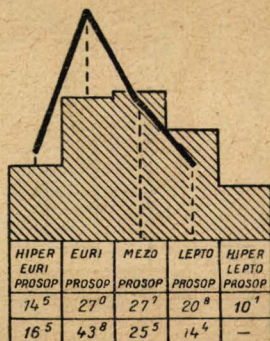
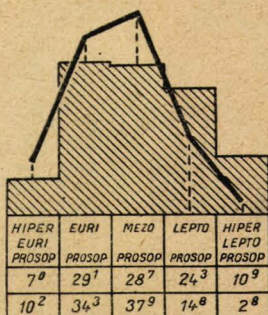

Fig. 8

INDICELE NAZAL LA MOȚI

%

T

90

80

70

60

50

40

30

20

10

0

MOȚII DINTRE ARIEȘE

MOȚII DE PE CRIȘ

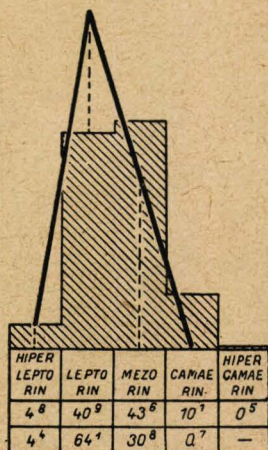
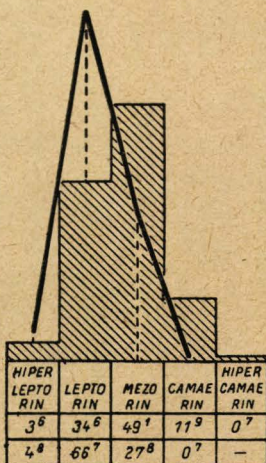

Fig. 9

Fig. 10 F. 101 C. I.

Statura 1740
Indice cefalic 88,9
„ facial 76,3
„ nazal 64,0

Culoarea irisului 12
„ părului U
Conformația corporală DO—Me
Componenta tipologică D(o)

Fig. 11 F. 637 P.S.

Statura 1601
Indice cefalic 81,0
„ facial 90,1
„ nazal 60,9

Culoarea irisului 12
Culoarea părului W
Conformația corporală DO → Me
Componenta tipologică MD

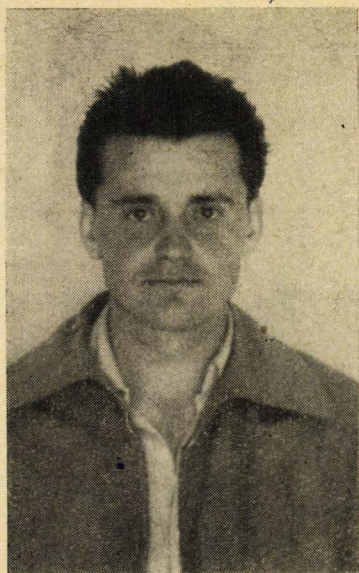

Fig. 12 F. 42 V.S.

Statura 1732
 Indice cefalic 83,8
 „ facial 80,4
 „ nazal 65,3

Culoarea irisului 12
 „ părului V
 Conformația corporală Me
 Componenta tipologică DN (a)

Fig. 13 F. 660 R.S.

Statura 1556
 Indice cefalic 89,9
 „ facial 80,7
 „ nazal 72,3

Culoarea irisului 12
 Culoarea părului Q
 Conformația corporală Me
 Componenta tipologică alpin (nordic).

cefalic arată la moșii crișeni o calotă mai mult lată și mijlociu de lungă către lungă, realizând un indice brahi- și hiperbrahicefal. Înălțimea capului, atât ca valoare absolută cât și raportată la lungimea capului, este înaltă. Dezvoltarea relativă a frunții față de lățimea capului indică la moșii crișeni o frunte lată, în timp ce aceeași dimensiune, raportată la lățimea feței, arată o funte mijlociu de lată către lată.

Din dimensiunile și proporțiile feței reiese că moșii crișeni prezintă o față mijlociu de înaltă și mai mult înaltă față de o față mijlociu de lată și lată, realizând în medie o față mezoprosopă. Lățimea mandibulei ca dimensiune relativă față de lățimea feței indică la populația studiată o mandibulă mijlociu de lată către îngustă. Proporțiile nasului utilizând scara universală Martin arată la moșii crișeni un nas predominant leptorin.

Dacă se compară datele noastre cu cele constatate de Papilian și Velluda la moșii arieșeni, reies următoarele: statura moșilor arieșeni este în medie mai mică decât a moșilor crișeni. Cu privire la complexul pigmentar, se constată sub raport comparativ la moșii arieșeni mai mult păr de culoare deschisă și iris de nuanță închisă. Dimensiunile și proporțiile capului indică la femeile dintre Arieș față de cele de pe Criș un indice cefalic mai coborât, realizat printr-o calotă mai îngustă și în același timp mai lungă. Față de moșii crișeni, cei de pe Arieș prezintă atât ca dimensiune absolută, cât și raportată la lățimea și lungimea capului, o calotă mai înaltă. Ca dimensiune absolută, fruntea bărbaților dintre Arieș este mai lată decât a celor de pe Criș, în timp ce la femeile fruntea este mai îngustă pe Arieș. Valorile medii ale lungimii și lățimii feței sînt mai coborîte la moșii arieșeni, comparativ cu cei crișeni, realizând prin aceasta un indice facial mai ridicat. Lățimea mandibulei, raportată la lățimea feței, atât la femeile cât și la bărbații crișeni, este mai îngustă decât a arieșenilor. Indicele nazal al arieșenilor, prin valoarea medie, este mai mare decât al crișenilor, fiind realizat de un nas mai lung la populația de pe Criș și în același timp la seria feminină și de un nas mai îngust. Valorile medii ale indicelui otolic și deschiderii palpebrale sînt mai mari la moșii crișeni comparativ cu cei arieșeni.

Structura antropologică a moșilor crișeni arată o predominanță al-pino-dinarică, în timp ce la cei arieșeni prevalează structura alpino-nordică. În formarea structurii antropologice a moșilor crișeni, care prezintă unele mici deosebiri față de a moșilor de pe Arieș, trebuie avut în vedere faptul că în dezvoltarea grupelor de populație constatăm în principal desfășurarea unui proces de endogamie cu caracter sătesc și un grad redus de exogamie cu caracter zonal, limitat în general la cîmpurile cele mai apropiate.

BIBLIOGRAFIE

1. FLOCA O., *Regiunea Hunedoara*, Ghid turistic, 1957.
2. PAPILIAN V. și VELLUDA C., *Cercetări antropologice asupra moșilor dintre Arieș*, Acad. Rom., Mem. Secț. Șt., seria a III-a, t. XV, mem. 19; Monitorul oficial, Imprimeria națională, 1940.
3. RUSSU-ABRUDEANU ION, *Moșii*, București, Cartea Românească, 1928.
4. STĂNCULESCU FL., GHEORGHIU AD., PETRESCU P. și STAHL P., *Arhitectura populară românească, regiunea Hunedoara*, București, Edit. tehnică, 1956.

CERCETĂRI PRIVIND CROMATINA SEXUALĂ LA POPULAȚIA UNUI SAT DE MUNTE DINTR-O ZONĂ DE GUȘĂ ENDEMICĂ *

DE

MARTA CIOVÎRNACHE și HORIA DUMITRESCU

Cercetările antropologice actuale se orientează, conform punctului de vedere exprimat de acad. Șt.-M. Milcu (6), spre „analiza și pătrunderea dinamică a caracterelor”, depășind astfel perioada de „interpretare statică la un moment dat a unei populații”.

Pe această linie se situează cercetările antropologice privind studiul sistemului endocrin din punct de vedere constituțional și patologic (3), (6), cercetări care pun în evidență rolul sistemului endocrin în „organogeneză, în troficitatea și funcționalitatea întregului organism exprimat la nivelul somatic, biochimic, metabolic și neuropsihic” (6).

Printre factorii patologici care joacă un rol important în biologia și biotipologia unei populații sătești sau chiar a unei regiuni, se enumeră și distrofia endemică tireopată.

Menționăm că în etiologia apariției procesului patologic se constată factori determinanți, adjuvanți și predispozanți. Din statisticile referitoare la morbiditatea acestei maladii reiese o frecvență mai accentuată a acestui proces patologic la sexul feminin comparativ cu cel masculin (4), (6), raportul dintre prezența gușii la bărbați și femei constituind un indicator de gravitate a endemiei. În genere, raportul mediu dintre frecvența la bărbați și la femei este de $1/2 - 1/3$ ¹ (7).

Studiul privind ereditatea distrofiei endemice — ne referim la cercetările efectuate de Eugster (citată de (10)) pe 520 de perechi de gemeni — nu sînt concludente pentru susținerea eredității distrofiei endemice.

Problema eredității și a unuia dintre factorii predispozanți în distrofia endemică tireopată ne-a preocupat și pe noi; în lucrarea de față

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

¹ Prima cifră indică frecvența gușii la bărbați, a doua la femei.

am studiat ereditatea acestei maladii la populația unui sat dintr-o zonă de gușă endemică, Cloșani, iar ca factor predispozant ne-am oprit asupra sexului, alegînd ca metodă de lucru sexul nuclear în elementele sanguine.

Cromatina sexuală a fost pusă în evidență încă din 1949 de către Barr și Bertram (citați de (8)), care au descris dimorfismul sexual al nucleilor din țesuturile somatice și germinale.

Sexul stabilit pe baza acestor caracteristici cromatinice, pe care individul le poartă chiar din timpul vieții embrionare, a fost denumit sex nuclear, cromozomal, genetic sau cromatinian.

Există mai multe tehnici de cercetare a cromatinei sexuale (8), (9), și diagnosticul sexului nuclear și-a găsit o aplicare din ce în ce mai largă în medicină, așa cum reiese din studiile efectuate în acest scop (1), (2), (4), (9).

Cercetările de specialitate au arătat că există un procent de indivizi la care se constată o discordanță între sexul genotipic și cel fenotipic, care ar ține în unele cazuri de existența unui intersexualism sau a unor tulburări ale dezvoltării sexuale și endocrine în perioada prenatală; la subiecții cu sex fenotipic feminin sînt mai frecvent întîlnite discordanțele de ultimul tip.

L. Cîmpeanu și S. Cîmpeanu (2), pe baza discordanței genotipice-fenotipice constatate la indivizii fenotipici feminini, propun investigarea fenomenului discordanței genotipice-fenotipice la persoanele cu fenotip feminin ca un criteriu de apreciere a longevității potențiale.

Caratzali, Holban și Phleps (1), studiind variațiile intraindividuale observate în numărul corpusculilor sexuali leucocitari, conchid că numărul lor ar fi determinat de nivelul hormonilor corticosuprarenali în organism.

Kotikov (citad de (5)) a observat o creștere a procentului de neutrofile cu anexe nucleare la copii care se apropiau de perioada pubertară, cel mai ridicat procent al acestor formații constatîndu-se către vîrsta de 12 ani. O creștere a procentului de neutrofile cu anexe nucleare se observă la copii cu pubertate precoce (comparativ cu normalii de aceeași vîrstă) și la copii diabetici în urma tratamentului cu insulină (5).

În nanismul hipofizar, caracterele sexuale ale nucleilor de neutrofile pot fi inversate (5).

MATERIAL ȘI TEHNICĂ

Studiul marcajului nuclear a fost efectuat pe un număr de 110 subiecți, din care 40 nepurtători de gușă și 70 purtători de gușă. În funcție de sexul fenotipic, avem următoarea repartitie:

Selecționarea subiecților purtători de gușă s-a efectuat de către unul dintre noi (H. Dumitrescu) în colaborare cu D. Șomănescu și I. Băluș, prin examen ectoscopic și palpator, aplicînd criteriile de examinare clinică după acad. Șt.-M. Milcu (7).

Sexul	Nepurtători de gușă	Purtători de gușă
Femei	10	16
Bărbați	30	53
TOTAL	40	70

Cromatina sexuală a fost studiată prin metoda frotiului sanguin², întrebuintînd colorația May-Grünwald-Giemsa.

Diagnosticul hematologic s-a efectuat în colaborare cu Maria Dumitrescu, prin numărarea a 500 de polinucleare neutrofile intacte; caracterele nucleare ale leucocitelor au fost clasificate după formele descrise de Caliezi (citată de (5)).

Pentru diagnosticul de sex genotipic am utilizat formula lui Kosenow (citată de (5)): $\frac{A+B}{C} > 0,4$ sex feminin.

Pentru fiecare subiect examinat au fost calculați: indicele Pignet, indicii de sexualizare (diam. biacromial — diam. bitrocantarian și perim. bazin — perim. toracic).

REZULTATE ȘI INTERPRETAREA LOR

Din 755 de subiecți examinați în vara anului 1962 în satul Cloșani, au fost găsiți 362 de purtători de gușă între vîrstele de 4 și 70 de ani. Raportul bărbați/femei purtători de gușă este de 1/2. Examenul purtătorilor de gușă pe vîrste arată la femei frecvențe maxime între 13 și 15 ani și 30 și 49 de ani, iar la bărbați între 10 și 15 ani și 20 și 29 de ani.

Testînd ipoteza eredității acestei afecțiuni prin testul χ^2 pe un număr de 45 de perechi cu 128 de copii (tabelul nr. 1), nu s-a obținut confirmarea statistică a ipotezei testate.

Tabelul nr. 1

Combinatii parentale	Nr. perechi	Copii		Total
		G	g	
G × G*	6	8	14	22 $\chi^2 = 1,54$
G × g**	22	27	33	60 $n' = 2$
g × g	17	24	22	46 $0,50 < P < 0,20$
TOTAL	45	59	69	128

* G = purtători de gușă.

** g = nepurtători de gușă.

La cei 110 subiecți examinați s-a constatat concordanță între genotip și fenotip într-o proporție de 95,0% în grupul nepurtătorilor de gușă și de 95,7% în cel al gușaților.

Discordanța genotipo-fenotipică a fost găsită la patru subiecți de sex fenotipic masculin (între vîrsta de 7—9 și 10 ani) și la 1 subiect adult (23 de ani) fenotipic feminin.

Tabloul hematologic indică la cei patru subiecți cu discordanță genotipo-fenotipică masculină următoarele: la 3 subiecți deviere spre stînga a formulei leucocitare și la 1 subiect o eozinofilie foarte marcată.

² Recoltarea materialului, dr. Ana Stegaru.

Din punct de vedere somatic, cei patru indivizi prezintă o hipotroficitate constituțională, avînd și tipul de sexualizare corespunzător acestei conformații.

Pentru cazul cu discordanță genotipo-fenotipică feminină, tab'oul sanguin nu prezintă nici o modificare deosebită; examenul somatic indică însă o sexualizare morfologică de tip feminin slabă spre mediocră. Diagnosticul sexului genetic numai prin metoda frotiului sanguin și lipsa examenelor complementare nu permit considerarea cazurilor de mai sus ca disgenezii gonadice.

Din punct de vedere somatic, indicele de robusticitate Pignet arată indiferent de sex, atît la gușați, cît și la cei negușați, pînă la vîrsta adultă predominanța constituției astenice, și aceasta în mod mai pregnant la grupul de subiecți gușați. La adulți se constată în grupul indivizilor negușați, la bărbați o predominanță netă a tipurilor hiperstenice și la femei o concentrare a lor spre conformația hiperstenică-normostenică. În grupul indivizilor cu gușă predomină constituția normostenică atît la bărbați, cît și la femei.

Sexualizarea somatică prin diferența dintre distanța biacromială și cea bitrocanteriană și prin diferența dintre perimetrul bazinului și cel toracic arată atît la gușați, cît și la negușați o sexualizare corespunzătoare sexului și tipului de conformație corporală.

Luînd în considerație studiile lui Caratzali, Holban și Phleps, precum și pe acelea ale lui Kotikov (citat de (5)), care semnalează unele aspecte ale mecanismului hormonal în variațiile intraindividuale ale corpusculilor sexuali leucocitari, am cercetat pe materialul nostru variațiile procentuale medii ale corpusculilor sexuali specifice feminini (picăturile pediculate și corpusculii sesili) la gruparea de subiecți purtători de gușă față de nepurtători. Din cazuistică au fost excluși cei cu neconcordanță genotipo-fenotipică. Rezultatele sînt expuse în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Cercetarea valorilor medii procentuale ale corpusculilor pediculați și sesili la populația adultă și la copii în funcție de sex și de afecțiune

Negușați adulți	Bărbați	corpusculi	A + B	1,16 ± 0,12%
	Femei			3,66 ± 0,34%
Gușați adulți	Bărbați	corpusculi	A + B	1,44 ± 0,10%
	Femei			3,52 ± 0,25%
Negușați copii	Băieți	corpusculi	A + B	1,27 ± 0,15%
	Fete			4,06 ± 0,51%
Gușați copii	Băieți	corpusculi	A + B	1,27 ± 0,10%
	Fete			3,05 ± 0,38%

Confirmarea statistică a diferențelor procentuale a fost obținută numai în funcție de sex la populația adultă, indiferent de maladie (1,16 față de 3,66 % T = 2,46 negușați și 1,44 față de 3,52 % T = 8 gușați).

CONCLUZII

1. Satul Cloșani face parte dintr-o zonă de gușă endemică tireopată, raportul dintre purtătorii de gușă bărbați/femei fiind 1/2.

2. Pe materialul nostru, ipoteza transmiterii ereditare a gușii nu este confirmată statistic (testul χ^2).

3. În discordanțele genotipo-fenotipice constatate prin metoda testului leucocitar pe materialul nostru nu se constată un aspect corelativ cu distrofia endemică tireopată.

4. Din punct de vedere somatic, se constată la populația adultă cu privire la conformația corporală o deosebire între cele două grupuri gușați-negușați, în sensul că la primii predomină atât la femei, cât și la bărbați conformația normostenică, iar la negușați cea hiperstenică-normostenică. Indicii de sexualizare, ținând seama de tipul de conformație regional, arată o bună sexualizare somatică la seria masculină.

5. Valorile medii procentuale ale corpusculilor sexuali leucocitari feminini în funcție de sex, vîrstă și afecțiune (distrofie endemică tireopată) arată diferențe procentuale statistice semnificative numai în funcție de sex, și aceasta pentru populația adultă.

BIBLIOGRAFIE

1. CARATZALI A., HOLBAN R. și PHLEPS A., St. cerc. endocr., 1958, vol. IX, nr. 4, p. 486.
2. CÎMPEANU L. și CÎMPEANU S., *Cercetări asupra determinismului genetic în longevitate*, Com. Ses. de antrop., 21—23 iunie 1962.
3. CIOVÎRNACHE MARTA, CIOVÎRNACHE A. și DONTIU O., *Aspecte medico-antropologice privind populația din satul Boșorod*, Com. Ses. antrop., 21—23 iunie 1962.
4. DANILĂ-MUSTER și BALĂCEANU M., St. cerc. endocr. 1959, vol. X, nr. 1, p. 67.
5. HOLBAN R., *Stingele și glandele endocrine*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1962.
6. MILCU ȘT.-M., *Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor, satul Bătrîna*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1961.
7. MILCU ȘT.-M., *Medicina internă*, vol. VI, București, Edit. medicală, 1959.
8. NICOLAU C. T., GRIGORIU GH., APATEANU VL. și NICOARA S., *Medicina internă*, 1963, vol. XV, nr. 3, p. 263.
9. LAVOREL GUY ETIENNE *Contribution, à l'étude de la détermination du sexe génétique et ses applications en endocrinologie*, Thèse méd., Paris, 1957.
10. VERSCHUER O. v., *Genetik des Menschen*, München — Berlin, Urban u. Schwartzberg, 1959.

CERCETĂRI PRELIMINARE ASUPRA SISTEMULUI HAPTOGLOBINIC LA POPULAȚIA DIN REGIUNEA OLTENIA *

DE

MARIA TIBERA-DUMITRU și MARCELA BOIA

Sistemul haptoglobinic descoperit de Jayle și Polonowski în 1938 aparține domeniului α_2 globulinelor, reprezentînd 0,3 % din totalul proteinelor plasmatiche.

Smithies, în 1955, pune în evidență acest sistem prin electroforeză în gel de amidon. După viteza de migrare s-au descris trei tipuri :

Tipul 1—1 migrează departe către anod și are o singură bandă.

Tipul 2—1 are mai multe benzi care se șterg pe măsură ce apropiem de origine.

Tipul 2—2 prezintă numai benzi lente.

Aceste benzi au pus problema unei polimerizări a substanței de bază. După Allison, haptoglobina 1—1 este monomeră, cu o greutate moleculară de 80 000, nu posedă capacitatea de polimerizare. Haptoglobina 2—2, cu o greutate moleculară de 160 000, poate fi dimeră, trimeră etc., deoarece se poate polimeriza cu ea însăși. Viteza de migrare este în funcție de mărimea moleculară : cu cît este mai mare, cu atît viteza este mai mică.

Sistemul haptoglobinic este absent la naștere, apărînd către luna a 4-a. Cantitatea de haptoglobină variază în decursul vieții, tipul însă nu se schimbă. Concentrația cea mai mare se găsește în serul de tip 1—1 și cea mai mică în serul de tip 2—2.

Cercetările familiale au arătat existența a două antigene, Hp^1 și Hp^2 , condiționate de două gene alelomorfe capabile să se exprime una în prezența alteia. Acestea formează trei genotipi, care corespund la trei feno-

---

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

tipi, a căror frecvență este variabilă la diferitele populații, de unde rezultă importanța antropologică a acestui sistem.

Există un fenotip Hp 0—0, caracterizat prin absența haptoglobinei, a cărei frecvență se întâlnește între 1 și 5% la europeni, până la 50% la negri. După Harris, haptoglobina este în cantitate foarte redusă la negri și nu poate fi evidențiată prin metodele curențe. Se pare că ar fi în legătură cu cantitatea de proteină de tip haptoglobinic, mai redusă la negri. Heide (1960) susține că lipsa haptoglobinei s-ar datora unei gene supresoare care împiedică sintetizarea haptoglobinei, ar putea fi însă și în legătură cu procesul hemolitic din malarie, ținând seama de întinderea acesteia.

În cercetările ulterioare s-a demonstrat polimorfismul sistemului haptoglobinic, în care se pare că se sintetizează mai multă haptoglobină de tip 1—1 decât în mod normal și care se polimerizează mai puțin decât în cazul 2—1 și 2—2 (Heide, 1960). Acest polimorfism pare să fie relativ recent.

Filogenetic s-a dovedit la primate doar existența tipului 1—1. Nu s-au găsit legături genetice cu celelalte grupe sanguine, cu sexul, factorii gustativi, factorii Gm și nici cu sicklemia.

Proprietățile fiziologice ale acestui sistem constau în posibilitatea de a forma un complex cu hemoglobina liberă împreună cu Fe^{3+} , împiedicând astfel pierderea hemoglobinei și a fierului la nivelul rinichiului. Biosinteza acestui complex se face la nivelul hepato-splenic. Lipsa de sintetizare a haptoglobinei în hemoglobinopatii, maladii hemolitice sau hepatice duce la spolierea organismului de rezervele de fier și la pierderea haptoglobinei. Prin aceasta sistemul haptoglobinic posedă capacitate de selecție, legată în procesul de microevoluție de celelalte elemente (Suton, 1960; Baitsch și Liebrich, 1961). Indivizii cu alela Hp^2 au un dezavantaj selectiv, deoarece în maladiile cu procese hemolitice se ajunge la o mare utilizare a haptoglobinei, lipsa acesteia ducând la pierderea fierului și hemoglobinei la nivelul renal (Nyman, Baitsch și Stuber). În maladiile renale, mecanismul de selecție este altul (Smithies): proteinele și haptoglobina 1—1, care au moleculă mică, se pierd mai ușor decât tipurile 2—1 și 2—2, care duc la o scădere a proteinelor în general și a haptoglobinei de tip 1—1 în special.

Cercetările efectuate de noi privesc populația a două sate din regiunea Oltenia, Sovarna și Castranova, care au fost cercetate și din punct de vedere medico-antropologic.

Determinările s-au făcut prin metoda electroforezei în gel de amidon, după tehnica prezentată anterior (5).

Cercetarea se referă la 124 de indivizi din comuna Sovarna și la 401 din comuna Castranova, deci un total de 525 de indivizi.

Frecvența obținută pentru cele trei tipuri (vezi tabelul nr. 1) este de 11,8% pentru tipul 1—1, 43,0% pentru tipul 2—1 și 41,9% pentru tipul 2—2. Ahaptoglobinemie prezintă o frecvență de 3,6%.

Comparația efectuată între cele două comune obține o valoare pentru $\chi^2 = 9,230$, pentru $n = 3$, cu o probabilitate de omogenitate cuprinsă între 0,05 și 0,02, deci diferența de frecvență observată nu pare

să fie datorită decit fluctuaţiilor datorite eşantionului redus cercetat la Sovarna.

Tabelul nr. 1

Repartiţia sistemului haptoglobinic

Localitatea	Nr.	1—1	2—1	2—2	AHp
Sovarna	124	9 7,2	51 41,1	55 44,4	9 7,3
Castranova	401	53 13,2	175 43,7	163 40,7	10 2,5
Media	525	62 11,8	226 43,0	218 41,9	19 3,6
Bucureşti	800	96 12,0	381 47,6	321 40,1	2 0,2

Rezultatele noastre sînt destul de apropiate de cele obţinute la Institutul de medicină judiciară pentru cazurile de paternitate, cu excepţia cazurilor de ahaptoglobinemie, care prezintă o frecvenţă uşor crescută în cercetarea noastră.

Frecvenţa genei Hp^1 este de 0,333 pentru cercetarea noastră şi de 0,357 pe cazurile de paternitate, frecvenţe cuprinse în aria de variaţie obţinută în alte cercetări în Europa şi care variază între 0,30 şi 0,40 (1), (2), (4), (5).

Frecvenţa genei Hp^1 în ţările învecinate este expusă în tabelul nr. 2, din care reiese o variaţie cuprinsă între 0,314 şi 0,370.

Repartiţia geografică pe glob a genei Hp^1 este foarte slabă în Asia, creşte în Europa, realizînd o frecvenţă foarte mare în Africa şi America.

Deoarece s-a semnalat existenţa a numeroase variaţii regionale şi ţinînd seama de diferenţele obţinute între cele două cercetări la noi în ţară, sînt necesare cercetări mai întinse pentru a preciza care este frecvenţa acestui sistem.

Tabelul nr. 2

Frecvenţa genei Hp^1 (după Baitsch)

Populaţia	Nr.	Hp^1
polonezi	208	0,361
cehi	1 720	0,370
iugoslavi	490	0,369
bulgari	938	0,314
greci	789	0,362
romini	525	0,333
romini	800	0,357

BIBLIOGRAFIE

1. BAITSCH H., *Die Serumproteine in ihrer Bedeutung für die Anthropologie*, Bericht über die 7. Tagung der Deutscher Gesellschaft für Anthropologie in Tübingen 1961, Göttingen, Musterschmidt Verlag.

2. BAITSCH H., RITTER H., GOEDE H. W. u. ALTLAND K., *Zur genetik der Serumproteine, Hp Serumgruppe, Gc Faktor, Gm Serumgruppe und pseudocholineesterase Varianten in europäischen Populationen*, Vox sanguinis, 1963, vol. 8, nr. 5.
  3. BÜTLER R., *Über Gruppenspezifische Eigenschaft menschlicher Serumproteine*, Schweizerische med. Woch., 1961, nr. 39.
  4. CRESTA M., *L'aptoglobine delle scimmie platirrine et catarrine e delle proscimmie*, Rivista di antropologia, 1960.
  5. MORARU I., BOIA M., VASILIU L., ALAICESCU M., *Cercetări asupra determinării haptoglobinelor în serul sangvin*, Revista de Medicină Judiciară (sub tipar).
  6. MOULLEC J., FINE J. M. et LINHARD J., *Les groupes d'Haptoglobines, moyen d'étude des populations humaines*, Bull. et mém. soc. d'Anthropologie, 1961, nr. 1.
  7. RUFFIE J., *Les groupes sériques*, Toulouse médical, 1961, nr. 9.
  8. WALTER H., *Die Bedeutung der serologischen Merkmale für die Rassenkunde. Die Neue Rassenkunde*, J. Schwidetzki, Stuttgart, Gustav Fischer Verlag, 1962.
-

INFLUENȚA FACTORILOR GEOGRAFICI ȘI SOCIALI ASUPRA DEZVOLTĂRII COPIILOR *

DE

MARIA CRISTESCU, MARIA BULAI și C. FEODOROVICI

NOTA I

Problema maturității sexuale suscită astăzi interesul multor cercetători ea reprezentând terenul a numeroase dispute cu privire la factorii care determină variabilitatea sa în timp și spațiu.

Asupra variației momentului instalării pubertății la fete în decursul timpului, primul care a atras atenția a fost Bolk (1926), indicînd că la generațiile tinere pubertatea apare mai devreme decît a apărut la generațiile mai bătrîne. De atunci numeroși autori străini au adus date concrete asupra acestui interesant fenomen de accelerație al cărui mecanism rămîne încă neelucidat. Astfel, este suficient să amintim că în Norvegia, de la lucrarea lui Faye din 1839 pînă la lucrarea lui Skerlj din 1939 s-a produs o deviație a mediei vîrstei de instalare a pubertății de mai bine de 2 ani. La Leningrad din 1927 pînă în 1959 s-a produs o deviație de 1 an și trei luni.

Cauza acestui fenomen, dat fiind că în acest timp nu au avut loc modificări climatice remarcabile, nu poate fi, evident, căutată decît apelînd la factori de ordin social. Care anume elemente însă din complexul factorilor sociali stimulează acest proces?

Benhold Tomsen, dat fiind că, din lipsă de date, fenomenul de accelerație a fost constatat numai în mediu urban, îl explică prin schimbarea modului de viață în orașe: zgomotul orașului, transporturile, lumina artificială.

După Koch, accelerația s-ar datora unei mai mari cantități de vitamină D. Cauzele rămîn deci încă o problemă de cercetat.

---

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

În ceea ce privește factorul geografic, datele călătorilor, exploratorilor și misionarilor au dus la presupunerea că, plecând de la ecuator la pol, pubertatea apare din ce în ce mai târziu. Skerlj, în urma studiilor sale în Norvegia, negîndu-și chiar unele din lucrările sale anterioare, ajunge la concluzia că latitudinea geografică în sine aproape nu trebuie luată în considerare.

În schimb, clima oceanică ar juca un rol important, favorizînd maturitatea sexuală, în timp ce clima continentală ar produce o întîrziere.

Garcia în Spania și Skerlj în Norvegia apreciază încă rolul altitudinii, găsind că pubertatea este cu atît mai tîrzie, cu cît altitudinea este mai mare.

Asupra rolului însă al factorilor geografici — latitudine, altitudine, temperatură, vînt, umiditate, — ~~diverșii autori nu au ajuns la un punct de vedere comun.~~ Astfel Taner, Wilson, Sutherland neagă complet valoarea factorului geografic, arătînd că în Nigeria vîrsta medie puberală este 14,3, iar la eschimoși 14,4.

În țara noastră problema maturității sexuale a fost puțin abordată. În 1926 Valentina Roșca, în teza sa de doctorat, atinge problema maturității sexuale la fetele dintr-o școală normală din București. Mediul din care provin elevele este însă foarte eterogen atît din punct de vedere geografic, cît și din punctul de vedere al gradului de urbanizare (sate și orașe).

Constatările sale nu pot da deci decît o idee cu totul generală asupra situației din 1926.

Lucrarea lui Turhan și colab. tratează în special etapele de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare.

Șt.-M. Milcu și M. Drăgușanu, în monografia satului Bătrîna, arată situația maturității sexuale la 139 de fete din acest sat.

O lucrare aprofundată asupra maturității sexuale la fete a fost de curînd realizată de O. Necrasov și colab., însă numai pentru orașul Iași.

Preocuparea noastră nu este aceea de a analiza maturitatea sexuală la fetele dintr-o localitate în mod izolat, ci de a urmări variabilitatea acestui fenomen în condiții geografice diferite, atît la orașe, cît și la sate.

Nota de față prezintă în mod comparativ fenomenul maturizării sexuale la fete în două regiuni diferite, o regiune submontană și o regiune de silvostepă, atît la orașe, cît și la sate.

În nota următoare ne vom ocupa de acest fenomen în regiunea litoralului Mării Negre și în stepa Bărăganului.

I. MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Cercetările noastre se bazează pe un număr de 1 270 de fete din regiunea submontană, dintre care o grupă este formată din 626 de fete născute și crescute în orașul Piatra-Neamț și o altă grupă din 644 de fete provenind din satele raionului Piatra-Neamț.

Orașul Piatra-Neamț cuprinde 38 000 de locuitori și este situat la o altitudine ce variază între 300 și 400 m.

Satele raionului Piatra-Neamț din care am colectat datele noastre sînt situate în general la o aceeași altitudine, mai rar depășind altitudinea de 400–500 m.

Din regiunea de silvostepă s-a cercetat o grupă de 656 de fete din satele din jurul orașului Iași, situate la o altitudine care variază în general între 50 și 100 m, iar datele obținute le-am prezentat în mod comparativ cu cele obținute de O. Necrasov și colab., asupra fetelor din orașul Iași, situat la o altitudine ce variază între 40 și 160 m și prezentînd 126 000 de locuitori.

În afară de stabilirea prin interogare a datei apariției primei menstruații, s-au luat și o serie de date de ordin biometric.

I. ETAPA REALIZĂRII MATURITĂȚII SEXUALE

a) Regiunea submontană

Din citirea tabelului nr. 1, care indică procentul de pubere și im-pubere pe fiecare clasă de vîrstă, se constată o apreciazabilă întîrziere a maturizării sexuale a fetelor din satele raionului Piatra-Neamț față de cele din orașul Piatra-Neamț, deși condițiile de altitudine și microclimat sînt asemănătoare. Astfel, fără a mai lua în considerație vîrsta de 11 ani, unde operăm cu excepții, la clasa de vîrstă de 12 ani întîlnim în orașul Piatra-Neamț 17,82% pubere, în timp ce la sate acestea formează numai un procent de 3,96. În următoarele clase de vîrstă se păstrează același decalaj semnificativ între procente de pubere din mediul urban și din cel rural, ajungînd ca la vîrsta de 15 ani în orașul Piatra-Neamț deja 99% din fete să fi atins maturitatea sexuală, pe cînd în mediul rural numai 74,25%.

Fenomenul de întîrziere a maturității sexuale a fetelor din mediul rural este bine ilustrat și de tabelul nr. 2, în care este înscrisă vîrsta în momentul primei menstruații declarată de fete, indiferent de vîrsta lor cronologică în momentul interogării. Astfel, în orașul Piatra-Neamț maturizarea sexuală s-a instalat cu maximum de frecvență la vîrsta de 13 ani (39,16%), în timp ce în mediul rural maximum de frecvență se realizează de-abia la 14 ani (48,85%) (vezi graficul 2). Această situație se reflectă și în media de vîrstă a pubertății, care este de 13,63 ani ($m = 0,03$) la grupa urbană și de 14,33 ani ($m = 0,03$) la grupa rurală. Diferența de mai bine de 1 an este asigurată statistic de testul de semnificație ($T = 17$).

Dacă considerăm spațiile sigmatice în raport cu mediile respective, constatăm că limitele de $\pm 2\sigma$, apreciate în general în biologie ca limitele normalului, corespund în orașul Piatra-Neamț ($\sigma = 1,03$) cu vîrstele de la 15 ani și 7 luni la 11 ani și 7 luni, iar pentru satele raionului Piatra-

Neamț ($\sigma = 1,00$) limitele de $\pm 2\sigma$ corespund cu vîrstele de la 16 ani și 3 luni la 12 ani și 3 luni.

Atît în mediul urban, cît și în cel rural însă, am întîlnit cazuri de realizare a maturității sexuale deasupra și sub limitele de 2σ , fără ca aceste cazuri să prezinte tulburări.

În ceea ce privește sezonul de apariție a primei menstruații, ~~cea mai mare frecvență o înfîlmăm vara~~, după care urmează iarna, atît în mediul urban, cît și în cel rural. Menționăm însă că, în timp ce la oraș diferența de procente între aceste două sezoane este neglijabilă (29,16 — 8,61%), la sate ea este apreciabilă (35,03 — 25,47%). Dacă ne referim la lunile de apariție a acestui fenomen, atunci luna cu cea mai mare frecvență este ianuarie, după care urmează august.

b) Regiunea de silvostepă

Citirea tabelului nr. 1 indică și de data aceasta o maturizare sexuală mai timpurie a fetelor din mediul urban față de cele din mediul rural, diferența fiind aici și mai remarcabilă datorită gradului mai înalt de urbanizare a orașului Iași față de orașul Piatra-Neamț. Este suficient să subliniem că, în timp ce la clasa de vîrstă de 13 ani, în orașul Iași, O. Necrasov și colab., găsesc un procent de pubere de 52,74, noi întîlnim în mediul rural la aceeași clasă de vîrstă de-abia un procent de 12,14.

Tabelul nr. 2, ca și graficul 2, ilustrează în mod pregnant același lucru, maximul de frecvență a realizării maturizării sexuale situîndu-se în orașul Iași la 13 ani (31,64%), pentru ca înainte de această vîrstă (între 10 și 12 ani) maturizarea sexuală să fi atins deja un procent de 40,38, rămînînd pentru vîrstele de 14—15—16 ani numai un procent de 27,94.

În mediul rural maximul de frecvență este situat în clasa de vîrstă de 14 ani (48,89%), înainte și după această vîrstă maturizarea sexuală realizîndu-se în procente asemănătoare (11 — 12 — 13 ani = 29,20%, iar 15—16—17 = 28,98%).

Vîrsta medie a pubertății calculată pentru grupa rurală este de 14,42 ani ($m = 0,03$), iar pentru orașul Iași, după O. Necrasov și colab., de 13,24 ani ($m = 0,03$). Diferența dintre aceste două grupe este asigurată statistic de testul de semnificație ($T = 30$).

Vîrstele care corespund la $\pm 2\sigma$ față de aceste medii sînt pentru grupa rurală de la 16 ani și 4 luni la 12 ani și 6 luni ($\sigma = 0,98$), iar pentru orașul Iași de la 15 ani și 2 luni la 10 ani și 11 luni ($\sigma = 1,16$).

Și aici s-au întîlnit însă cazuri care depășesc limitele spațiilor sigmatice de $\pm 2\sigma$, fără ca acestea să fie întovărășite de tulburări psihice sau de ordin vegetativ.

Sezonul de maximă frecvență a apariției fenomenului menstrual este, ca și în regiunea montană, situat vara, după care urmează iarna.

II. CÎTEVA DATE DE ORDIN BIOMETRIC

În cercetarea noastră au luat pe lîngă greutate și următoarele valori dimensionale : statura, înălțimea șezîndă, diametrele biacromiale și bicristale.

În toate cele trei grupe de fete studiate de noi, grupa de fete din Piatra-Neamț, grupa de fete din raionul Piatra-Neamț, și grupa din raionul Iași, am constatat o remarcabilă diferență între fetele pubere și cele impubere aparținînd aceleiași clase de vîrstă, și anume primele prezintă totdeauna valori dimensionale și ponderale mult mai ridicate decît celelalte.

Am ilustrat acest interesant fenomen prin morfograme de tipul celor imagnate pentru adulți de către Decourt și Doumic, în care am reprezentat printr-o linie orizontală mediile celor 5 caractere stabilite de noi pentru fiecare clasă de vîrstă, cuprinzînd atît fetele pubere, cît și impubere. Mediile acestor caractere ale puberelor, după cum se vede din morfograme, formează o curbă care se situează totdeauna deasupra acestei linii orizontale, în timp ce curba impuberelor se situează sub aceasta.

DISCUȚII ASUPRA REZULTATELOR OBTÎNUTE ȘI CONCLUZII

Din prezentarea făcută mai sus a fenomenului maturizării sexuale în cele două regiuni studiate de noi a rezultat că atît în regiunea montană, cît și în cea de silvostepă există în ce privește vîrsta medie de instalare a pubertății un decalaj semnificativ între mediul urban și cel rural.

Astfel, între grupa de fete din orașul Piatra-Neamț și cea provenind din satele învecinate, prezentînd aceleași condiții geografice, există o diferență a vîrstei medii a pubertății de 8 luni. Între orașul Iași și grupa rurală aparținînd raionului Iași diferența este și mai accentuată, anume de 1 an și 3 luni, datorită în special gradului mai înalt de urbanizare a orașului Iași.

De aici se desprinde o concluzie importantă de ordin metodologic, aceea că, pentru aprecierea valorii influenței factorului geografic asupra acestui fenomen, este necesar să se compare serii din medii sociale asemănătoare.

Dezacordul dintre diverși cercetători asupra importanței factorului geografic a putut consta deseori tocmai în aceea că se comparau serii provenind din localități cu grade de urbanizare diferite.

În adevăr, dacă comparăm situația pubertății în orașul Iași cu cea din Piatra-Neamț, constatăm că aceasta din urmă prezintă față de prima o întîrziere de 5 luni.

Dat fiind că orașul Piatra-Neamț este situat cu aproximativ 200 m mai sus ca altitudine decît orașul Iași, am putea fi îndreptățiți să căutăm cauza acestei întîrzieri în altitudinea mai înaltă la care este situat orașul Piatra-Neamț.

Dacă comparăm însă grupa de fete rurală provenind din mediu submontan cu cea provenind din satele raionului Iași, atunci constatăm o situație foarte asemănătoare atât din punctul de vedere al poligonului de frecvență, cât și din cel al vârstei medii a pubertății, la prima, aceasta fiind de 14 ani și 3 luni, iar la cea de-a doua de 14 ani și 5 luni (diferența de 2 luni este deci în favoarea regiunii cu altitudinea mai înaltă).

Rezultă că diferența de amplitudine de 200—300 m dintre satele raionului Iași și cele ale raionului Piatra-Neamț nu a influențat fenomenul maturizării sexuale, fapt care ne obligă să considerăm diferența dintre orașul Piatra-Neamț și orașul Iași ca efect al gradului mai înalt de urbanizare a acestuia din urmă, și nu al situării orașului Piatra-Neamț la o altitudine mai înaltă.

Aceste constatări ale noastre nu corespund cu datele lui Skerlj, care găsește în Norvegia o întârziere a pubertății la femeile din mediu cu altitudine mai înaltă.

Acest autor găsește în jurul coastei Norvegiei pînă la cel mult 50 m altitudine o medie a vârstei puberale de 14,54, de la 50 la 200 m altitudine o medie de 14,74, iar între 200 și 500 m de 14,95.

Care este cauza diferenței constatate între concluziile lui Skerlj și ale noastre în ceea ce privește importanța altitudinii?

După părerea noastră, se pot da următoarele explicații :

1. Dat fiind că Skerlj omite din seriile studiate de el numai orașul Oslo, incluzînd în rest, la întîmplare, femei provenind din diferite orașe mai mari sau mai mici și din diferite sate (nu citează localitățile), s-ar putea ca la altitudini mai înalte seria să fie compusă din femei provenind în mai mare măsură de la sate decît de la orașe, astfel încît media mai ridicată să fie rezultatul unei mai mari ponderi a mediului rural.

2. Dat fiind că atât Skerlj, cât și Grimm consideră că procesul de maturizare sexuală ar fi influențat defavorabil de climatul continental, s-ar putea ca vîrsta medie a pubertății atât de ridicată în raionul Iași să se datorească climatului de aici, cu caracter continental de nuanță excesivă, cu mari amplitudini de temperatură și cu cantități relativ reduse de precipitații (Gugiuman și colab.).

În regiunea submontană de unde provine seria noastră de fete, „dinamica aerului este mai moderată, amplitudinile termice mai mici și umiditatea relativ mai mare în tot timpul anului” (Gugiuman și colab.). Efectul deci negativ al altitudinii, de altfel nu prea mari (340—400 m) din satele raionului Piatra-Neamț studiate de noi a putut fi anihilat de acești factori microclimatici și totodată a putut da o rezultantă comună cu efectul negativ al climatului continental de nuanță excesivă din raionul Iași.

Ținem să menționăm totodată că concluziile noastre ar putea fi diferite și datorită faptului că, așa cum o recunoaște și Skerlj, nu totdeauna seriile pe care se bazează acest autor sînt asigurate numeric, testul Student fiind uneori nesemnificativ.

Tabelul nr. 1

Procentajul de pubere și impubere pe clase de vîrstă în mediul urban și rural

Vîrsta (ani)	Orașul Piatra-Neamț		Sate din raionul Piatra-Neamț		Orașul Iași		Sate din raionul Iași	
	pubere %	impubere %	pubere %	impubere %	pubere %	impubere %	pubere %	impubere %
11	2	98	—	100	6,87	93,12	—	100
12	17,82	82,17	3,96	96,03	20,09	79,90	0,90	99
13	44,11	55,88	13,33	86,66	52,74	47,25	12,14	87,85
14	74,00	26,00	46,73	53,27	93,12	6,87	37,96	62,96
15	99,00	1,00	75,00	25,00	92,98	7,01	76,63	23,36
16	98,00	2,00	94,00	6,00	99,44	0,60	94,44	5,55
17	100	—	100	—	100	—	100	—

Tabelul nr. 2

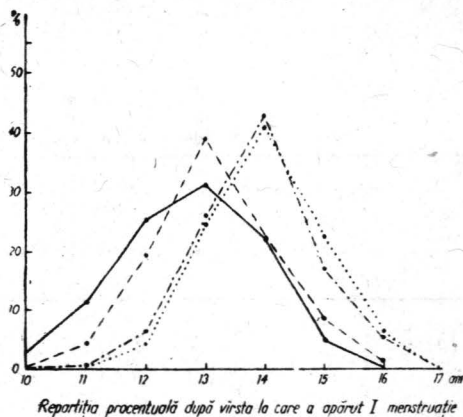
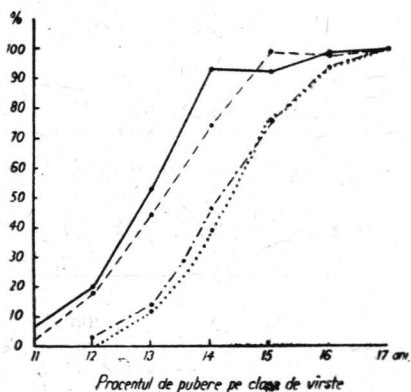
Vîrsta primei menstruații în funcție de mediul urban și rural

Vîrsta (ani)	Orașul Piatra-Neamț %	Sate din raionul Piatra-Neamț %	Orașul Iași %	Sate din raionul Iași %
10	0,55	0,32	2,91	—
11	4,72	0,64	11,67	0,74
12	19,72	6,38	25,80	4,46
13	39,16	27,47	31,64	24,90
14	25,27	42,17	22,27	40,89
15	8,61	16,93	5,06	22,30
16	1,94	5,43	0,61	6,31
17	—	0,63	—	0,37

Tabelul nr. 3

Frecvența de apariție a primei menstruații în funcție de lună și sezon

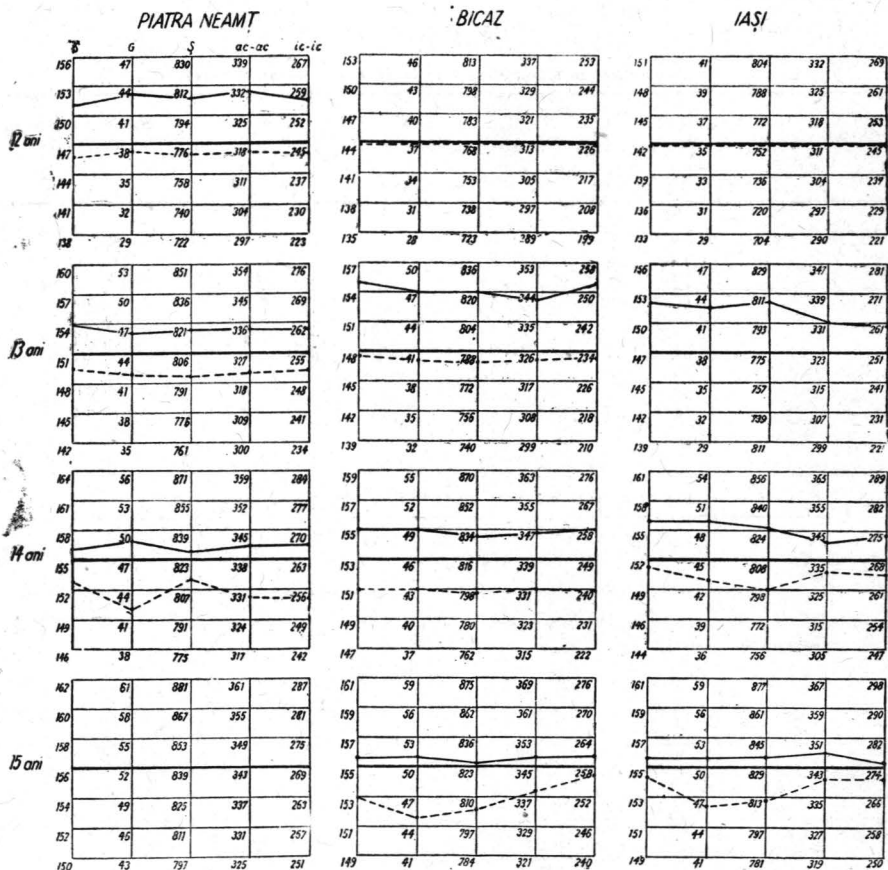
Lunile	XII %	I %	II %	III %	IV %	V %	VI %	VII %	VIII %	IX %	X %	XI %
Orașul Piatra-Neamț	3,33	16,94	8,33	8,88	9,72	4,72	8,05	7,50	13,61	11,11	5,00	2,77
Sate din raionul Pia- tra-Neamț	4,77	14,33	6,36	7,32	10,50	7,00	10,50	11,14	13,37	8,28	3,18	3,18
Orașul Iași	7,21	18,27	5,37	4,60	6,29	6,60	11,05	10,75	15,36	7,06	3,99	3,37
Sate din raionul Iași	5,20	17,47	7,06	5,20	7,80	7,43	10,03	12,26	10,03	8,17	5,57	3,71
Anotimpurile :	Iarna %			Primăvara %			Vara %			Toamna %		
Orașul Piatra-Neamț	28,61			23,33			29,16			18,88		
Sate din raionul Pia- tra-Neamț	25,47			24,84			35,03			14,64		
Orașul Iași	30,27			17,51			37,17			14,43		
Sate din raionul Iași	29,73			20,44			32,34			17,47		

1

2

— Iași oraș; --- Piatra-Neamț oraș; -.-.- Piatra-Neamț rural; ..... Iași rural

Graficul 3 — Nivelul de dezvoltare și diferențiere fizică a fetelor pubere (—) și impubere(---) în funcție de media grupei de vîrstă (—) și microregiune pentru talie (T), greutate (G), înălțime sezîndă (S), diametrul biacromial (ac—ac) și diametrul biliac (ic—ic).

BIBLIOGRAFIE

- BIASSUTI R., *Razze e popoli della terra*, vol. I, Torino, 1959.
- БУНАК В. В., *Теоретические вопросы учения о физическом расизме и его месте у человека*, Уч. Зап. М.Г.У. XXXIV, 1940.
- GRIMM H., *Grundriss der Konstitutionsbiologie und Anthropometrie*, Berlin, 1961.
- GUGIUMAN I., PLEȘCA G., ERHAN E. și STĂNESCU I., *Microclimatele din zona orașului Iași și împrejurimi*, An. șt. Univ. Iași, 1962, vol. VIII.
- GUGIUMAN I. și ERHAN E., *Unități și subunități climatice în partea de est a R.P.R.*, An. șt. Univ. Iași, 1960, vol. VI.
- KOWALSKA I., VALSIK A. J., WOLANSKI N., *Jahreszeitliche Schwankungen des Menarchebegins im Verhältnis zum Alter und dem geographischen und sozialen Milieu*, Ärztliche Jugendkunde, 1963, vol. 54, nr. 3—4.
- MILCU ȘT.-M. și DRĂGUSANU, M., *Terenul endocrin al populației satului Bătrina. Monografia satului Bătrina*, București, 1962.
- MUSTAFA T., STRUHL I. și BALABAN I., *Cercetări în cadrul dezvoltării morfosexuale a copiilor în epoca pubertății*, Pediatria, 1960, vol. IX, nr. 5.
- NECRASOV O., ANTONIU S., BOTEZATU D., GHEORGHIU G. et IACOB M., *Etudes sur la croissance et le développement des enfants en R.P.R. L'âge de la puberté chez les jeunes filles de Jassy*, An. șt. Univ. Iași, 1963, vol. IX, nr. 2.
- ROSCA V., *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, teză, 1926.
- SKERLJ B., *Menarche und Umwelt*, Zeitschr. f. menschliche Vererbung und Konstitutionslehre, 1939, vol. XXXIII.
- TANNER J. M., *Growth at Adolescence*, Oxford, 1962.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL RELAȚIEI DINTRE VARIABILITATE ȘI PROCESUL DE DIFERENȚIERE A CONFORMAȚIEI HIPSICEFALE LA DINARIZI *

DE

SUZANA POP, TH. ENĂCHEȘCU și VL. GEORGESCU

În cercetările taxonomice, care urmăresc determinarea și localizarea tipurilor antropologice, calota cefalică a ocupat întotdeauna un loc însemnat, datorită faptelor de observație care indicau o bună forță de diferențiere și un grad important de stabilitate a caracterelor în decursul transmisiunii acestora din generație în generație.

Mergînd pe acest drum, antropologia a acumulat o serie de date privind atît populațiile actuale, cît și populațiile vechi, care au arătat că, așa cum se întîmplă și cu alte caractere, conformația capului este supusă unor modificări, fapt care a ridicat problema variabilității în cercetările taxonomice care se sprijină pe urmărirea elementului morfologic.

Această situație a determinat efectuarea unor numeroase cercetări genetice, ale căror rezultate își găsesc o sintetizare în prezentarea făcută de O. Verschuer (11), care se exprimă în modul următor : „Față de deplina recunoaștere a multiplelor posibilități de modificare, forma craniului este în mod predominant condiționată de ereditate”¹.

Cercetările recente pe gemeni, care au introdus o metodă riguroasă de observație (R. Osborne, De George, 1959 (6)), confirmă poziția de mai sus.

Aceste cunoștințe fac parte astăzi din patrimoniul indiscutabil al antropologiei. Astfel, K. Saller, sintetizînd în tratatul său de antropologie (5) cercetările de pînă acum, confirmă valabilitatea criteriului conformativ al calotei în cercetarea antropologică și indică o ereditate polimerică a acesteia. În această ereditate de tip multifactorial rezidă relativa stabilitate a conformației calotei, care o face propice pentru studiile taxonomice.

---

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

¹ p. 115.

În mod practic, se poate considera că diferitele conformații care se întâlnesc printre populațiile naturale nu sînt simple fluctuații ale speciei umane polimorfe, ci, fiind ereditare, se transmit în decursul generațiilor ca un caracter de specie, avînd deci o valoare taxonomică.

Această succintă prezentare a situației de astăzi din cercetarea antropologică a fost absolut necesară autorilor pentru a aprecia măsura în care pot fi reținute ca fapte certe anumite observații care formează punctul de plecare al cercetării de față : în ce măsură variabilitatea unui caracter morfologic reflectă poziția taxonomică și stadiul evolutiv al unui grup uman ?

Această problemă a fost ridicată de faptul observat pe materialele provenind de la populațiile de pe valea Bistriței moldovenesti, și anume că, dintre cele trei diametre cefalice — diametrul anteroposterior, diametrul transvers și diametrul vertical, — cea mai mare putere diferențiatore îi revine diametrului vertical.

Tabelul nr. 1

Diferențierea comunităților componente ale văii Bistriței față de ansamblu, în funcție de diametrele cefalice g—op, eu—eu, t—v (test semnificativ : + ; test nesemnificativ : —)

Comunități sătești	Test de semnificație		
	g—op	eu—eu	t—v
Buhalnița	—	—	—
Hangu	—	+	+
Ceahlău	—	+	—
Călugăreni	—	—	—
Poiana Teiului	—	—	—
Fărcașa	—	—	+
Borca	—	—	+

Această situație a reieșit din testele de semnificație aplicate diferențelor dintre mediile sătești și ansamblul văii Bistriței pentru cele 3 diametre studiate.

Din punct de vedere general taxonomic, se remarcă faptul că, pe cînd mediile diametrului vertical al calotei — pentru satele de pe valea Bistriței — ocupă 50 % din intervalul categoriei din care fac parte, mediile diametrului transvers și ale diametrului anteroposterior se dispun pe respectiv 30 % și 22,5 % din amplitudinea categoriei apartenente. Așadar, în cadrul variabilității generale a caracterului dat dispersiunea cea mai restrînsă este prezentată de diametrul anteroposterior, urmată în ordine de dispersiunea mai largă a diametrelor transversal și vertical.

Inegalitatea de dispersiune a celor trei diametre nu se limitează numai la un nivel general taxonomic, ci se repetă și la nivel de micro-regiune, adică în cadrul văii Bistriței. Astfel se constată, în arealul sigmatic al văii, o dispersiune lărgită a satelor pentru diametrul vertical și progresiv mai restrînsă pentru diametrul transvers și anteroposterior — mediile diametrului vertical extinzîndu-se între $+\frac{1}{6}\sigma$ și $-\frac{1}{2}\sigma$, pe cînd dispersiunea diametrului transvers nu depășește $\pm\frac{1}{4}\sigma$, iar mediile diametrului anteroposterior se grupează și mai strîns, în spațiul de numai $\pm\frac{1}{5}\sigma$.

Problema care este ridicată de faptele prezentate mai sus este aceea de a se cunoaște natura intimă a acestui proces, care face ca dia-

metrul vertical al calotei să diferențieze mai bine colectivitățile decât diametrele orizontale.

Se datorește aceasta unui joc întâmplător al componentei esanctioanelor sau fenomenul are o semnificație mai largă, interesînd însuși modul de alcătuire a seriilor cu privire la caracterul dat — înălțimea calotei?

Cu alte cuvinte, este posibil să ne găsim în fața unor comportări deosebite ale acelorași indivizi, o dată pentru diametrele orizontale ale calotei și altă dată pentru diametrul vertical al acesteia, adică, în mod concret, indivizii satelor cercetate au putut fi mai deosebiți între ei prin diametrul vertical și mai puțin deosebiți prin diametrul transversal și fără deosebire între ei prin diametrul anteroposterior?

Carctarea de substrat a modului de construire a seriilor a fost efectuată cu ajutorul coeficientului de variabilitate, adică al dispersiunii relative în funcție de mărimea caracterului.

În cazul microregiunii de pe valea Bistriței, cele trei diametre cefalice înscriu următorii coeficienți de variabilitate: diametrul anteroposterior (g-op) 3,24, diametrul transvers (eu-eu) 3,41, diametrul vertical (t-v) 4,03.

După cum se remarcă, coeficientul de variabilitate al înălțimii calotei este mai mare decât coeficienții de variabilitate ai diametrelor orizontale, fapt susținut de semnificația testelor (test de semnificație t-v/eu-eu 5,643, t-v/g-op 4,429). În schimb, coeficienții de variabilitate ai diametrelor orizontale nu sînt diferiți între ei (test de semnificație g-op/eu-eu 1,24).

Reținem deci că variabilitatea mai mare a diametrului vertical paralelizează în acest fel cu forța sa mai mare de diferențiere.

Desigur că o variabilitate sporită a diametrului vertical ar putea să fie întâmplătoare, sau să se limiteze la materialul studiat. De aceea s-a urmărit variabilitatea celor trei diametre în literatura de specialitate (intrinundu-se datele în tabloul nr. 2, expus mai jos).

După cum reiese din datele culese din literatura de specialitate, fenomenul se repetă atît la nivelul raselor mari, cît și pentru grupările subordonate. Ne aflăm, așadar, în fața unui fenomen în mod practic generalizat, care este comun speciei umane actuale, și anume o variabilitate mai mare a diametrului vertical față de variabilitatea diametrelor orizontale.

Care ar putea să fie explicația fenomenului?

Considerată din punctul de vedere al evoluției filogenetice, calota cefalică a suferit un proces de modificare a formei. În procesul de sfericizare și de mărire a volumului craniului, cele trei diametre au fost solicitate inegal. Cel mai mult a sporit diametrul vertical al calotei, urmat de diametrul transvers; diametrul anteroposterior nu a sporit în general, suferind de multe ori și reduceri dimensionale.

Așadar, dintre cele trei diametre ale calotei, diametrul vertical este cel care are rolul cel mai important în procesul filogenetic mai nou, de înălțare a calotei. De asemenea tot diametrului vertical al calotei îi revine și variabilitatea cea mai mare. Aceasta concordă cu faptul general cunoscut că acele caractere care reprezintă o achiziție filogenetică mai

nouă posedă o plasticitate mai mare, care se traduce printr-o variabilitate sporită. Deoarece procesul general de înălțare a calotei este inegal realizat de diverse populații, rezultă din aceasta o bună posibilitate de diferențiere a acestora prin diametrul vertical.

Tabelul nr. 2

Coefficienții de variabilitate ai diametrelor cefalice g—op, eu—eu, t—v la rase mari și forme europide subordonate

Populații	Coef. de variabilitate		
	g—op	eu—eu	t—v
<i>Negridă</i>			
Quargli (3)	2,96	3,44	5,26
<i>Turanidă</i>			
Başkiri (12)	3,36	3,80	5,60
<i>Europidă</i>			
Islandezi (9)	3,08	3,28	4,16
Suedezi (9)	2,75	3,42	5,99
Norvegeni (9)	3,39	3,25	5,21
Femarani (9)	3,37	3,70	5,42
Savoiazi (1)	3,70	2,20	4,20
Corsicani (1)	3,88	3,14	5,10
Aromini (10)	4,11	3,88	6,47
Macedoneni (10)	3,73	4,04	6,29
Albanezi (13)	3,90	3,96	3,81
Montenegreni (10)	3,37	3,65	3,46
Sîrbi (10)	3,24	3,71	2,88
România			
Valea Bistriței	3,24	3,41	4,03
Nerej (8)	4,00	3,80	4,40
Drăguș (8)	2,70	2,80	4,20
Fundul Moldovei (8)	3,60	4,20	5,50

Așa se prezintă procesul general de înălțare a calotei, asociat cu o variabilitate mărită a diametrului vertical față de variabilitatea diametrelor orizontale.

Din examinarea datelor din tabelul nr. 2 se remarcă însă și anumite excepții care se detașează din comportarea generală, prin faptul că, în aceste cazuri, variabilitatea diametrului vertical se micșorează atât de mult, încît poate să devină apropiată sau chiar mai mică decît variabilitatea diametrelor orizontale.

Faptul acesta se prezintă, la prima vedere, ca o infirmare și un contraargument în acceptarea ipotezei dezvoltate pînă acum.

Excepțiile la care ne referim sînt reprezentate prin următoarele populații: albanezi, montenegreni, sîrbi.

Populația de pe valea Bistriței s-a încadrat în fenomenul general de variabilitate crescută a diametrului vertical față de aceea a diametrelor

orizontale, dar ocupă o poziție de limită, în sensul că variabilitatea diametrului vertical realizează, totuși, o valoare mai redusă, fiind angajată în procesul de restrângere a variabilității diametrului vertical. În acest fel, valea Bistriței se apropie de grupele de populație care și-au redus variabilitatea înălțimii calotei.

Deosebit de semnificativ apare faptul că tocmai aceste populații cu un coeficient restrins de variabilitate a diametrului vertical sînt cele care, în procesul evolutiv de înălțare a calotei, se găsesc pe treapta cea mai înaintată a fenomenului. Toate populațiile acestea realizează în modul cel mai pregnant dispunerea verticală a masei cerebrale, care, sub raport conformativ, corespunde brahicefaliei puternice, asociate cu o calotă absolut și relativ înaltă.

Pentru ilustrarea poziției caracteristicilor metrice și conformative în relația lor cu coeficientul de variabilitate al acestor populații față de celelalte populații luate în considerare, s-a alcătuit tabelul nr. 3.

Tabelul nr. 3

Caracteristicile metrice și de conformație ale calotei cefalice la rase mari și grupe europide subordonate, în relație cu coeficienții de variabilitate a diametrului vertical cefalic

Populații	g—op	eu—eu	t—v	Indice cefalic	$\frac{t-v}{g-op}$	$\frac{t-v}{eu-eu}$	Coef. de variabilit. diametrul t—v
Quargli	187,7	139,0	128,9	73,9	68,3	92,2	5,26
Başkiri	188,6	152,0	123,5	80,7	65,6	81,3	5,60
Islandezi	197,3	154,1	126,1	78,1	63,9	81,8	4,16
Runösweden	195,7	156,1	124,2	79,8	63,5	79,6	5,99
Norvegieni	194,9	150,0	124,0	76,9	63,6	82,1	5,21
Femarani	190,8	160,8	129,2	84,3	66,8	81,9	5,42
Savoiazzi	191,4	160,3	124,6	83,8	65,0	77,7	4,20
Corsicani	193,5	152,3	125,8	78,7	65,0	82,6	5,10
Aromîni	186,1	153,2	122,6	82,5	66,2	79,8	6,47
Macedoneni	186,6	152,0	123,1	81,6	66,4	80,9	6,29
Albanezi	181,6	159,0	130,1	87,9	71,9	81,3	3,81
Montenegreni	185,0	158,1	132,7	86,1	71,7	83,6	3,46
Sîrbi	184,3	156,4	130,6	84,9	70,9	83,5	2,88
Valea Bistriței	183,2	155,7	129,2	85,2	70,6	83,0	4,03

Din datele culese se conturează în mod clar indicația unui paralelism între reducerea coeficientului de variabilitate a înălțimii calotei și realizarea dispunerii verticalizate a masei cerebrale, acele „capete în turn”, proprii anumitor populații montane.

Pentru a aduce o verificare a noii ipoteze care se desprinde, și anume că, în momentul cînd procesul de înălțare a calotei este avansat și unele populații apar specializate în această conformație de verticalizare, coeficientul de variabilitate a dimensiunii celei mai interesate în acest proces se restrînge — ipoteză generată de situația existentă la nivelul anumitor populații naturale —, s-a trecut la o abordare cvasiexperimentală a fenome-

nului. În acest scop s-a procedat la selecționarea a două loturi reprezentând două extreme conformative ale aceleiași populații naturale. Menționăm că extragerea loturilor din aceeași populație naturală — și nu din populații diferite — are avantajul că elimină intervenția factorilor peristatici, deosebiriile dintre loturi rămânând a fi considerate ca un produs al variabilității intrinsece.

Din cele 577 de cazuri reprezentând eșantionul total al bărbaților studiați pe valea Bistriței moldovenesti, primul lot selecționat întrunește indivizii care concentrează la maximum procesul de înălțare a calotei, adică indivizii cei mai reprezentativi pentru conformația de verticalizare a masei cerebrale. În acest sens, din totalul eșantionului au putut fi separați 52 de indivizi.

Lotul al doilea reprezintă o conformație opozabilă celei dintii, prin procesul redus de înălțare a calotei, fiind de asemenea selecționat la nivelul cel mai pregnant de reprezentare. Pentru acest lot au putut fi extrase 34 de cazuri.

Primul lot, cel de dispunere verticalizată accentuată, a întrunit indivizii care se caracterizează prin următorul complex conformativ: hipsicefalie extremă, hiperbrahicefalie marcată, acrocefalie, cu unele cazuri de metriocefalie accentuată. Această conformație de verticalizare accentuată a fost însoțită de un diametru anteroposterior scurt spre mijlociu, un diametru transvers lat incipient și o calotă înaltă, la limita extrem superioară a acestei categorii.

În cadrul acestui lot, occipitalele plate au întrunit 2/3 (65,3%) din totalitatea cazurilor, occipitalele mijlocii spre plate și mijlocii 1/3 (34,7%). Remarcabilă a fost absența totală a occipitalelor bombate și chiar a formelor de trecere între conformația bombată și cea mijlocie.

Cel de-al doilea lot, constituit ca un lot martor de apreciere a lotului prim de verticalizare marcată, răspunde unui început moderat de verticalizare, care nu restructurează încă dispunerea orizontală primară. Acest lot a întrunit următorul complex de caractere: hipsicefalie moderată, metriocefalie, asociate cu diametre anteroposterioare lungi și diametre transvers mijlocii, care să realizeze conformația alungită a capului, exprimată prin mezocefalie. Acestor caractere le-a corespuns o conformație a occipitalului de cele mai multe ori bombată (62,5%) sau mijlociu de bombată (37,5%), lipsind cu totul atât occipitalele plate, cât și formele de trecere către planoccipitalie.

Caracteristicile metrice și conformative ale celor două loturi sînt redate în tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4

Caracterele metrice și conformative ale loturilor de hipsicefalie marcată (I) și hipsicefalie moderată (II)

Loturi	N	g-op	eu-eu	t-v	eu-eu	t-v	t-v	occipitale		
					g-op	g-op	eu-eu	b	x	p
I	52	177,69	157,46	133,81	88,16	75,44	85,09	—	34,7	65,3
II	34	191,62	151,03	126,56	78,79	66,05	83,83	62,5	37,5	—

Pentru analiza substratului procesului de verticalizare s-a calculat pentru fiecare diametru al calotei coeficientul de variabilitate respectiv. Apoi, pentru aprecierea gradului de certitudine a diferențelor observate au fost calculate testele de semnificație atât între coeficienții de variabilitate a aceluiași caracteristici dintre loturile I și II, cât și testele de semnificație dintre coeficienții din interiorul aceluiași lot. Rezultatele sînt cuprinse în tabelul nr. 5.

Tabelul nr. 5

Coeficienții de variabilitate și testele de semnificație pentru lotul de verticalizare marcată (I) și lotul de verticalizare moderată (II) a calotei

Loturi	C.V.	C.V.	C.V.	Test între I și II			Test în interiorul lotului		
	g-op	eu-eu	t-v	g-op	eu-eu	t-v	g-op/eu-eu	g-op/t-v	eu-eu/t-v
I	2,44	1,98	1,92	1,118	2,154	2,370	1,483	1,773	0,222
II	2,06	2,82	2,85				1,810	1,881	0,062

Din examinarea datelor se remarcă o variabilitate mai restrînsă a loturilor față de variabilitatea populațiilor naturale (conform tabelului nr. 2). Această comportare reprezintă, de fapt, repetarea fenomenului general care se observă și pe populațiile naturale, și anume că variabilitatea scade o dată cu concentrarea conformativă. Dar, după cum era de așteptat, concentrarea conformativă fiind mult mai intensă în cazul loturilor selecționate, și variabilitatea a scăzut comparativ mai mult. Însă restrîngerea variabilității la nivelul loturilor nu se produce uniform, ci în mod selectiv, interesînd inegal elementele conformative.

Astfel, dintre cele două loturi, primul, cel de verticalizare extremă, prezintă o variabilitate mult mai mică a diametrului vertical față de lotul al doilea, de verticalizare atenuată (C. V. respectiv 1,92, față de 2,85 — $T = 2,370$).

În același timp are loc o nouă diferențiere, care constă în restrîngerea concomitentă a variabilității diametrului transvers în cazul aceluiași lot de verticalizare extremă (C. V. respectiv 1,98 față de 2,82 — $T = 2,154$) Diametrul anteroposterior inversează comportarea constatată în cazul diametrului vertical și transvers, în sensul că, de astă dată, variabilitatea se restrînge pentru lotul al II-lea de verticalizare moderată, dar restrîngerea intervenită nu este suficient de puternică pentru a putea fi asigurată statistic (C. V. respectiv 2,44, față de 2,06 — $T = 1,118$).

Completeînd analiza de mai sus prin compararea celor două loturi sub raportul ierarhizării variabilității existente în interiorul fiecărui lot în parte, se obțin date noi, care întregesc tabloul procesului de diferențiere conformativă. În cazul lotului I, de verticalizare extremă și brahicefalie, diametrul vertical și cel transvers înscriu variabilitatea cea mai restrînsă, pe cînd variabilitatea diametrului anteroposterior este mai mare. În cazul lotului al II-lea, de verticalizare moderată, care și-a păstrat încă dispunerea orizontală, ierarhizarea variabilității este inversată, și anume cea mai

restrînsă variabilitate este manifestată de diametrul anteroposterior, pe cînd variabilitățile diametrelor vertical și transvers sînt mai mari. Deși diferențele înregistrate nu sînt suficient de puternice pentru a fi asigurate statistic, opozabilitatea variabilității paralelă cu opozabilitatea conformației indică reținerea faptului observat.

Considerată în ansamblu, informația adusă de loturile selecționate repetă și confirmă fenomenele observate inițial pe populațiile naturale, dar în același timp le potențează, aducînd în plus și elemente noi, care nu erau evidențiate în cazul populațiilor naturale.

În primul rînd se constată restrîngerea generală a variabilității tuturor caracterelor ori de cîte ori se produce o concentrare conformativă. Această restrîngere a variabilității este cu atît mai puternică, cu cît concentrarea conformativă este mai intensă, fapt dovedit de variabilitatea foarte restrînsă a loturilor de experiment.

Dar restrîngerea variabilității în cadrul procesului general de concentrare conformativă nu este uniformă, ci se produce selectiv, fiind cea mai puternică pentru acele caractere care sînt direct interesate în realizarea specificului conformativ. Astfel, în cazul verticalizării restrîngerea puternică se produce asupra variabilității diametrului vertical, constatată pe populațiile naturale și intensificată pe eșantionul experimental de maximă verticalitate. În plus, acest lot selecționat pune în evidență și o restrîngere concomitentă a variabilității diametrului transvers, fapt care nu era sesizabil la nivelul populațiilor naturale. Prin urmare, această dependență strînsă între diametrul vertical și cel transvers apare specifică pentru faza de vîrf a procesului de hipsicefalizare. În cazul populațiilor naturale, în care indivizii reprezintă o tranziție progresivă a procesului de hipsicefalizare, fenomenul se nivelează.

Scăderea concordantă a variabilității diametrului vertical și a diametrului transvers sugerează o legătură strînsă între cele două diametre, în cadrul procesului de hipsicefalizare. De altfel, această legătură a fost pusă în evidență sub forma unui specific corelativ al populațiilor dinaride într-o contribuție anterioară a autorilor (7).

Restrîngerea inegală a variabilității, mai puternică pentru caracterele specifice ale tipului conformativ și mai slabă pentru caracterele nespecifice, are drept efect constituirea de nivele diferite ale variabilității caracterelor, în funcție de tipul conformativ. Se poate afirma, de aceea, că tipurile conformative nu sînt caracterizate numai prin mărimea absolută și relativă a caracterelor, ci ele sînt diferite și prin nivelul variabilității acestor caractere.

Realizarea unei conformații implică și restrîngerea variabilității. După cum s-a văzut, procesul de hipsicefalizare aduce o restrîngere a variabilității diametrelor vertical și transvers, pe cînd procesul de orizontalizare aduce o restrîngere a diametrului anteroposterior.

În concluzie, considerăm că rezultatele acestei cercetări arată că variabilitatea poate oferi în mod practic o indicație asupra unui proces evolutiv și asupra gradului său de realizare.

În această privință, modul concret de cercetare a gradului de realizare a unei conformații, prezentat în această lucrare, vine în întâmpinarea problematicii moderne a antropologiei, care își propune să studieze constituirea, în epoca actuală, a unor cicluri de forme antropologice din ce în ce mai precizate sub influența factorilor sociali endogamici (4), sau a factorilor social-economici (2).

Variabilitatea apare crescută în faza de constituire a unui proces conformativ și progresiv restrinsă pe măsura realizării acestuia. În acest caz, producerea unei conformații precizate corespunde constituirii unei noi forme de echilibru, în funcție de condițiile concrete de dezvoltare a unei populații. Dar, în același timp, acest echilibru, care duce la omogenizare, reprezintă și o specializare care se manifestă prin îngustarea variabilității.

De aceea în taxonomie, alături de caracterul propriu-zis, care indică gruparea clasificatorie, variabilitatea oferă posibilitatea de investigare a dinamicii acestui caracter și de precizare a momentului evolutiv în care o formă poate fi considerată ca fiind realizată.

Pe plan aplicativ, aceasta înseamnă că, sub raport taxonomic, caracterele diferențiatore ale speciei și formelor subordonate acesteia trebuie să posede și o variabilitate restrinsă. În caz contrar, caracterele morfologice sînt încă insuficient fixate pentru a asigura delimitarea unei noi categorii taxonomice.

Din acest punct de vedere, conformația dinaridă, cu o variabilitate restrinsă a caracteristicilor morfologice specifice, ne apare ca un rezultat al unui proces mai îndelungat de înălțare a calotei, ajuns în anumite areale la o concentrare suficient de puternică pentru ca să îndreptățească izolarea conformației dinaride ca o entitate taxonomică.

BIBLIOGRAFIE

1. BILLY G., *La Savoie-Anthropologie physique et raciale*, Bull. mém. soc. anth., 1962, nr. 1.
2. BUNAK V. V., *Celoveceskie ras i puti ih obrazovania*, Sov. etnografia, 1956, vol. I.
3. GESSAIN R., LHOTE H., *Contribution à l'Anthropologie des Quarqli (population noire d'une oasis Saharienne)*, Bull. mém. soc. anth., 1961, nr. 2, IV-VI.
4. KEITH A., *A new Theory of Human Evolution*, New York, Philosophical Library, 1949.
5. MARTIN R. u. SALLER K., *Lehrbuch der Anthropologie*, Stuttgart, Gustav Fischer 1959.
6. OSBORNE R. a. GEORGE de FR., *Genetic Basis of morphological variation*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1959.
7. POP SUZANA, ENĂCHESCU T. și GEORGESCU VL., *Contribuție la studiul procesului de dinarizare*, Sesiunea de antropologie, 1962.
8. RAINER I. FR., *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes*, Mon. of. și Imprim. Statului Buc., 1937.
9. SALLER K., *Die Fehmaraner*, Jena, Gustav Fischer, 1930.
10. SCHADE H., *Anthropologische Untersuchungen in Ostmazedonien und Krusevo*, Anthr. Anzeiger, 1958, nr. 3/4, vol. IV, p. 282.
11. VERSCHUER O., *Genetic des Menschen*, München-Berlin, Urban Schwartzenberg, 1959.
12. WASTL S., *Baschkiren*, Anth. Geselsch., Viena, 1938.
13. WEININGER I., *Rassenkundliche Untersuchungen an Albanern*, Anth. Geselsch., Viena, 1934.

**STUDIUL UNOR PROBLEME SOCIOLOGICE,
DEMOGRAFICE ȘI ETNOGRAFICE ÎN CADRUL
CERCETĂRILOR ANTROPOLOGICE COMPLEXE
DIN SATUL CLOȘANI ***

DE

V. V. CAMELEA

Studiul unor probleme sociologice, demografice și etnografice în sprijinul lărgirii și adâncirii cercetărilor antropologice ne apare util în cadrul oricărei școli antropologice, dar absolut indispensabil pentru acel sistem care concepe „omul”, obiectul de studiu al antropologiei, în dezvoltarea complexă ca individ și colectivitate, ca pe o ființă „reală” trăind în societate, într-o formație social-economică.

O investigație științifică în problema formării și dezvoltării ulterioare a omului trebuie să cuprindă, pe lângă studierea constituției lui fizice și cercetarea raportului dintre el și mediul înconjurător.

Acest mediu înconjurător, când este vorba de om nu este constituit numai din condițiile naturale, geografice, pe care el le-a găsit de-a gata, ci și de un mediu creat de om trăind și acționând în colectiv, în societate, deci de un mediu format dintr-un complex de factori naturali și sociali, cei din urmă începând cu modul de producție și pînă la elementele extrem de variate ale suprastructurii, mediu social-istoric covârșitor de important pentru înțelegerea antropoevoluției.

Cu alte cuvinte, în cercetarea omului trebuie să pornim de la natura lui fizică, analizînd influențele și transformările suferite de el în decursul îndelungatei lui evoluții, datorită intervenției naturii și îndeosebi a societății, a culturii în dezvoltarea lui biologică, aportul tuturor factorilor endogeni și exogeni, naturali și sociali, istorici și actuali.

Într-un studiu antropologic complet, poate chiar în sensul etimologic al termenului, credem că trebuie să se procedeze larg, să se includă

---

* Intrat în redacție la 1 februarie 1964.

tot ceea ce a influențat dezvoltarea multilaterală a omului, să se cerceteze toate aspectele problemei.

Se înțelege că un studiu al omului „total”, așa cum este el, natură, societate, cunoaștere, gândire, cultură, nu poate fi realizat decît pe calea cercetării complexe, în care pe lângă biologia umană cu diversele ei ramuri să-și aducă contribuția și alte științe naturale, geologia, geografia etc., ca și științele sociale, umane: sociologia, economia, demografia, istoria, etnografia, psihologia etc.

Ținînd însă seama că toate aceste științe s-au dezvoltat fiecare aparte și vor continua să se dezvolte pe linia modernă a „specializării”, s-ar putea crede că antropologia ar avea misiunea simplă de colector al rezultatelor tuturor științelor umane naturale și sociale, de a întruni datele acestora în scopul caracterizării „omului și operei lui”.

Nu este însă vorba de o reunire a unor noiane de fapte privind omul și realizările lui, ci de o sinteză a datelor biologiei umane cu ale științelor naturale și sociale, de reliefarea acumulărilor transmise de la o generație la alta, care au dus la o neconținută și progresivă dezvoltare complexă a lui.

Chiar dacă — în funcție de diferite concepții, orientări și metode individuale — uneori s-ar da înțietate sau s-ar cerceta în mod exclusiv de către o școală antropologică numai un aspect al fenomenului om, de exemplu o școală exclusiv de antropologie fizică, tot nu se poate face cu desăvîrșire abstracție de contribuția celorlalte științe umane, pentru că s-ar produce astfel o îngustare a studiului omului real, deoarece fenomenul biologic „om” este determinat de un complex cauzal în care elementele de ordin morfologic, fiziologic și eredobiologic sînt modelate continuu de factorii naturali fizici și îndeosebi de cei sociali. Interpretarea aspectului ales ar fi deci incompletă, ar prezenta deficiențe de analiză.

Necesitatea studiului unor probleme sociologice, demografice și etnografice în scopul definirii antropologice cît mai complete a unei populații, respectiv al cercetării efectelor influenței dezvoltării sociale, a progresului, a modului de viață a intervenției culturii materiale și spirituale în biologia omului, devine și mai simțită cînd se fac investigații antropologice asupra unor grupuri umane vechi constituite, asupra unor colectivități cu o istorie social-economică îndelungată.

Cercetările antropologice complexe, efectuate de către cadrele științifice ale Centrului de cercetări antropologice al Academiei R. P. R. în problema originii și dezvoltării populației de pe teritoriul Romîniei, pot constitui un exemplu clar. Se poate spune chiar că una dintre caracteristicile acestor cercetări o constituie faptul că indivizii sînt studiați așa cum se află ei organizați social, în colectivități, în sate etc., o antropologie a „grupurilor umane”.

Cele mai multe colectivități sînt statornicite pe un teritoriu — spațiu alimentar și de muncă — de foarte multă vreme, avînd o istorie de zeci de

generații, grupul uman provenind în bună parte dintr-o generație ascendentă autohtonă stabilită și așezată în vatra satului cu sute de ani în urmă.

Această particularitate sau caracteristică a cercetărilor antropologice ne-a scos în relief și mai mult necesitatea ca în afara condițiilor naturale geologic-geografice, așa cum am menționat, să fie cunoscute și formele sociale ale comunităților în care s-au dezvoltat și trăiesc colectivitățile studiate.

S-a observat că datele antropologice și biomedicale trebuie interpretate, explicate prin corelarea lor cu datele reflectând dezvoltarea social-economică și culturală a grupului uman cercetat, cu organizarea socială, cu munca (obiceiurile și ocupațiile), cu producția, cu folosirea ei, cu alimentația, cu îmbrăcăminte, încălzirea, locuința, igiena etc., ceea ce la noi s-a și realizat.

Noi ne vom ocupa în comunicarea de față, foarte sumar, numai de trei probleme de ordin sociologic, demografic și etnografic, urmărite în cadrul cercetărilor antropologice complexe din satul Cloșani : de forma socială sătească și familială în care s-a dezvoltat grupul uman local, de modul de trai material și spiritual, de dezvoltarea demografică a satului prin mișcarea naturală și prin cea socială a migrațiilor.

Cercetarea vieții sociale s-a făcut pe baza concepției și metodei materialismului istoric. Factorii sociali au fost studiați și prezentați în ierarhizarea lor, pornindu-se de la producție, adică de la existența socială, abordându-se apoi și factorii derivați, cei suprastructurali, conștiința socială. S-a căutat ca toate fenomenele vieții sociale să fie analizate în intercondiționarea, în interdependența, în interacțiunea, în complexul lor.

Practic, în această cercetare a fenomenelor de ordin sociologic — analizate pe profilul și specificul tematic al antropologiei — am folosit : observarea directă a proceselor vieții sociale, interviul, ancheta, mărturia unor documente (pentru perioadele mai vechi), adică tehnici cunoscute și aplicate cu succes în cercetările sociologice concrete.

Ca mediu natural geografic, satul Cloșani se află în zona de sub munte, la contactul dealurilor înalte cu lanțul muntos al Carpaților. Este un sat din nordul Olteniei, avînd teritoriul cu o margine în vechiul hotar al provinciei istorice romînești Transilvania, iar cu o alta în cel al Banatului. Teritoriul este udat de riul Motru Mare, iar mai către munte de apa Cernei, ca și de o serie de piraie mai mici.

Condițiile naturale geografice sînt favorabile dezvoltării unei economii rurale preponderent pastorale și redus agricole.

Cealaltă condiție materială — populația —, fără de care nu poate fi vorba de o societate, este caracterizată de un grup uman cu un volum demografic în jurul a 900 de persoane, care au și fost de altfel studiate antropologic.

Omul trăiește și se dezvoltă în cadrul unor comunități a căror formă socială prezintă un deosebit interes pentru antropologie. Caracterele acestor forme, forțele de producție, relațiile de producție, instituțiile etc.,

pot influența dezvoltarea biologică a populației. Indicii antropologici trebuie corelați cu datele reflectând munca, producția, modul de trai material și spiritual al comunităților, care variază ca formă socială de la o epocă a istoriei la alta.

Forma socială inițială a satului a fost aceea a obștei, bazată pe proprietatea devălmașă, absolută, în cadrul căreia se constituie țineri private temporare și definitive, în funcție de tehnica și economia vremii, tehnică rudimentară pastoral-agricolă, o economie în principal naturală, cu o producție mai mult pentru nevoile de consum ale grupului și foarte puțin pentru schimb. Economia mixtă pastoral-agricolă este atestată pentru trecut și de tradiția existenței unei „porți a țarinii”, care desparte cele două zone în perioada culturilor sau finașurilor până la izlăjire.

Oamenii ocupau inițial în mod liber și nelimitat porțiuni din teritoriul satului, făcând atît pe marginea rîului Motru, cît și pe coastele altor văi, „curături”, „lăzuri”, mărturisite de numeroase documente. La împiedicarea refacerii pădurii doborîte, ne informează H. Argintaru, au dat un mare ajutor și turmele de capre, numeroase în trecut, care rodeau „lăstărișul”.

„Avem cazuri destule cînd s-a ocupat pămînt mai mult decît se cuvenea cuiva și a rămas așa. În sat au venit mulți străini din sate fără pămînt, sub diferite chipuri, slugi, se legau cu cite o fată și atunci profitau și făceau terenuri vaste, căci aici era pămînt mai mult. De exemplu B. era muncitor lacom; s-a dus la pădure, s-a pus cu securea și cu caprele pe pădure, făcînd curături. Ocupanții puneau de obicei cartofi, ca să-și întărească stăpînirea apoi, se întindeau ca riia...”.

Din forma socială a obștei bazată pe devălmășia absolută a pămîntului, — formă care, vom vedea în concluziile comunicării de față, prezintă un mare interes pentru explicarea unor fenomene antropologice —, ne-au rămas citeva supraviețuiri fragmentare. Pentru cîteva porțiuni de teritoriu sîtesc cu exploatare economică pastorală, „moșnenii” din Cloșani au păstrat încă rămășițe ale unor relații de producție caracteristice obștei, menținute pînă recent, la socializarea agriculturii.

Astfel de vestigii, studiate pe cale etnografică, pot ajuta la reconstituirea formei sociale primare a comunității rurale în care au trăit și s-au dezvoltat inițial moșnenii Cloșani.

Documentar, pînă tîrziu, pînă în secolul al XIX-lea, descoperim „ceata ” moșnenilor Cloșani trăind tot în forma socială a satului devălmăș, dar în care, datorită forțelor de producție crescute, comunitatea trecuse la faza obștii, caracterizată prin relațiile social-economice ale devălmășiei pe cote-părți măsurate cu „teiul”, „moșul mare”, „delnița” și „dramul”.

În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, din numeroase documente, desigur tîrzii față de vechimea existenței satului, reiese că grupul Cloșani se afla organizat social într-o obște a cărei devălmășie mergea pe 5 „teie” sau „moși mari” și care, pentru a satisface îndreptățirile tot mai mult diferențiate ale moșnenilor și cumpărătorilor de părți, au trebuit să fie

divizați fiecare în câte 400 de dramuri (2 000 de dramuri toată obștea Cloșani).

Prezintă iarăși importanță pentru studiul antropologic al populației satului faptul că nici documentar, nici tradițional cei cinci moși mari nu sînt legați printr-un ascendent comun, un unic erou eponim — un prolific fondator al satului — din care ar descinde cel puțin în parte moșnenii de azi ai satului.

Către sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui al XIX-lea, cînd pentru satul Cloșani sporește numărul de documente cu text limpede în ceea ce privește organizarea socială a grupului, rezultă că obștea era în continuă disoluție, nu numai prin sporirea ținurilor private, prin diferențierea de avere dintre moșneni, ci și prin dobîndirea de către o serie de nelocalnici a unor drepturi în devălmășia satului, pe cunoscutele căi ale timpului cînd începe să se dezvolte din ce în ce mai mult economia de măr-furi.

Nelocalnicii pătrunși în devălmășia satului pricinuiesc multe necazuri și sărăcie moșnenilor, nu numai prin faptul că le reduc mărimea și folo-sința spațiului alimentar, teritoriul devălmaș, dar, sub diferite forme le iau și din produsul muncii lor.

Este de menționat situația grea a moșnenilor Cloșani, păstrată viu în tradiția satului, cînd, în urma unei hotărnicii (1837) cerută de un boier (stolnicul Barbu Vișoreanu) nelocalnic, dar cu drepturi în hotarul lor de-vălmaș, alegîndu-se cu teritoriul față de ei, el a reușit să-și adjudece parte din moșie chiar pe vatra locuită de băștinași, urmînd ca sătenii, pînă atunci moșneni liberi, să devină clăcași, obligați la diferite forme de rentă; mutîndu-și gospodăriile în partea mai de sus a satului, rămasă pe seama obștii libere, aceștia au fost obligați să-i plătească însemnate sume de bani într-o perioadă cînd obținerea acestora ducea repede la ruinarea țărănimii, si-multan cu ridicarea economică a unui mic număr de boieri, de elemente capitaliste.

Desigur, în limitele și pentru problemele puse în comunicarea de față, nu putem face loc amănuntelor. În secolul al XIX-lea, se dezvoltă în sat o serie de fenomene, dintre acelea care caracterizează viața social-economică rurală în societatea capitalistă, al căror efect este un mod de trai din ce în ce mai scăzut pentru o bună parte a populației sătęști.

Aceste fenomene negative s-au manifestat tot mai mult în satul Cloșani, pînă la colectivizarea agriculturii, cînd mica producție țărănească bazată pe proprietatea privată, a făcut loc formei de producție socialistă bazată pe proprietatea colectivă.

O altă problemă urmărită atît sub aspectul „eredologic”, cît și sub cel „mezologic” în cadrul cercetărilor antropologice de la Cloșani a fost familia.

Fiecare dintre aceste aspecte prezintă un interes deosebit pentru antropologie.

La studierea aspectului eredologic s-a contribuit demografic prin efectuarea de genealogii, material primar de plecare pentru cercetările genetice.

Noi ne vom limita numai asupra aspectului mezologic al familiei, ca unitate socială în care omul se reproduce și crește.

În ancheta noastră au fost cuprinse 203 familii.

Din punct de vedere social, populația satului Cloșani trăiește în general în forma familiei pe două generații, părinți și copii.

„Copiii la majorat se cam separă. Nu prea stau așa, ca înainte, mai în comun, mai înghesuiți. Sînt puține cazuri de părinți cu copiii căsătoriți uniți într-aceeași familie, sau socrii cu ginerii și cu copiii acestora”, ne informează I. Argintaru.

Statistic sînt totuși în sat 17% familii pe trei generații. Media de persoane pe familie este de patru. Cele mai multe familii au între 2 și 7 membri.

„Famiile de la noi, se mențin populate. Un fin al meu — ne informează H. Argintaru — are 8 copii. Trăiesc toți și vreo 6 din ei sînt căsătoriți cu copii. Alt fin e tare împovărat, are 7 fete; multe sînt văduve, vreo cîteva cu copii din flori. Dar le poartă de grijă. Eu am avut 5 copii. Și acum se ține în sat obiceiul de a avea copii mulți. Femeile lasă toți copiii. Acum dintre intelectuali și chiar dintre agricultori au mai început să recurgă la mijloace moderne...”

Sub aspectul mobilității, în ultimii 10 ani divorțurile au fost destul de numeroase: la 4 căsătorii, 1 divorț. Cele mai multe divorțuri se constată la căsătoriile cu o durată de pînă la 5 ani. Ca vîrstă, cei ce se despart sînt tineri între 21 și 30 de ani; de altfel căsătoriile sînt frecvente în ceea ce privește vîrsta partenerilor pentru fete în grupa de vîrstă între 15 și 24 de ani, iar pentru bărbați în grupa între 20 și 30 de ani.

Un sfert din numărul celor divorțați au și cîte un copil, iar într-un caz doi copii.

Sub aspectul statorniciei, al stabilității familiei, sînt deci la grupul Cloșani unele deficiențe.

Între părinți și copii sînt relații bune ceea ce este extrem de important. Însăși dorința de a avea copii, „de a-i lăsa pe toți” (de a nu limita natalitatea), constituie o dovadă.

Antropologul Hans Grimm, în a sa *Einführung in die Anthropologie*, vorbind despre antropologie ca premisa sociologiei, subliniază faptul că progenitura umană, spre deosebire de a animalelor, avînd o copilărie foarte îndelungată (a cincea parte din viață), înseamnă că omul este foarte mult timp dependent de familie, deci atît antropologic cît și sociologic, interesează structura, trîncia, socialitatea familiei, relațiile bune sau rele dintre părinți și copii.

Desigur că familia rurală în general (care la Cloșani se prezintă ca o unitate socială așa cum am prezentat-o foarte pe scurt) va suferi transformări, consolidîndu-se tot mai mult o dată cu colectivizarea agriculturii

care elimină pentru totdeauna problema „averii”, care a produs o serie de deficiențe în dezvoltarea acestei unități sociale în interiorul căreia se perpetuează omul.

O a treia problemă de un covârșitor interes pentru interpretarea structurii antropologice a populației, pentru urmărirea unor fenomene de evoluție umană de importanță pentru antropologia genetică și etnică o constituie studiul dezvoltării demografice a grupului cercetat antropologic.

Pentru antropologie interesează :

a) dacă grupul se dezvoltă în interior, o autodezvoltare a vechilor autohtoni, exclusiv prin mișcarea naturală a populației ;

b) dacă grupul s-a dezvoltat fie în trecut fie în prezent și cu participarea unor migrații, indiferent pe ce motive, dar care să se fi integrat în grup.

Se înțelege că, în primul caz, pentru antropologie este vorba de o păstrare, de o concentrare în grupul uman a caracterelor antropologice ale vechilor familii care au fondat satul, dar care, desigur, vor contribui demografic în mod diferențiat, unele mai mult, altele mai puțin, iar unele se vor stinge chiar.

În al doilea caz este vorba de o pătrundere de caractere în urma amestecurilor biologice.

Rolul avut de dezvoltarea populației în interior, printr-o relativă izolare a grupului, cît și cel al dezvoltării prin migrații este destul de mult subliniat de cercetători pentru efectul lor diferit în evoluția umană, în circulația caracterelor antropologice, în formarea faciesurilor antropologice, în amestecul și combinarea de caractere, în formarea structurilor antropologice unitare pe mari zone de locuire umană, pe care se desfășoară un fenomen intens de migrații.

Studiul formei sociale a satului Cloșani ne-a arătat că obștea era de mult în disoluție, că nu mai exista o opunere la pătrunderea de nelocalnici în grup (protimisii), studiul familiei, al alcătuirii ei dovedind și el existența unor moravuri exogamice de asemenea de dată veche la acest grup.

Studiul dinamicii populației din Cloșani scoate în evidență un spor natural în continuu pozitiv, însă mic și totodată o mișcare migratorie, din diverse motive — matrimoniale, economice-profesionale etc.

În prezent sînt în sat 14,9% băștinași și 85% nebăștinași, din care 35% prin bunici, 34,5% prin părinți și 15,6% prin generația actuală.

Sub aspectul ariei, această exogamie cuprinde o serie de sate din jur : Orzești, Călugăreni, Motru Sec, Celei, Negoști, Sohodol, Mărășești, Padeș etc.

72% dintre nebăștinași își au originea, părinții sau bunicii, în unele dintre satele din microregiune, 15% din regiune și 13% din restul țării (îndeosebi din Transilvania).

În nici unul dintre satele oltenesti cercetate pînă acum nu am înțilnit un efect al migrațiilor pe ultimele trei generații atît de mare. Trebuie-

subliniat însă că aria este foarte mică, cuprinzând sate vecine, probabil cu aceeași compoziție antropologică, oameni atrași aici de faptul că se găsea mai mult teren „neapropiat cultural”.

Încheind această sumară prezentare a „mediului social” sătesc și familial, a dezvoltării demografice a grupului uman Cloșani, cu o urmărire specială asupra efectului migrațiilor în modificarea omogenității inițiale a colectivității băștinașilor, date de ordin socio-demografic și etnografic, încercăm câteva considerații de interes, de legătură cu cele antropologice, expuse de colegii antevorbitori.

Atita vreme cit satul a evoluat în forma obștii, grupul dezvoltându-se numai în interior, pe baza procesului de reproducere naturală a băștinașilor codevălmași, opunându-se pătrunderii de elemente alogene, se putea vorbi de o serie de fenomene antropologice, ca cel al formării și păstrării îndelungate a unui facies antropologic local, prin concentrarea caracterelor fizice ale familiilor fondatorilor, probabil predominant dinaride, al existenței unor condiții pentru desfășurarea unui proces de brahicefalizare favorizat de dezvoltările pe loc, fără migrații ale unor fenomene de interes genetic, caracteristice grupurilor umane de dimensiuni mici, închise social, cu unele caractere de izolat.

Disoluția accelerată a formei sociale a obștii, a satului devălmaș, prin admitere de elemente nebăștinașe în grup, admigrații pe motive matrimoniale (o veche exogamie) și economice-profesionale, face ca în grup să pătrundă încă de mult caractere antropologice introduse atât de elemente venite de peste Munții Carpați (bazinul Jiului), cât și din sudul Olteniei. Probabil că acestor migrații și formei sociale a satului deschisă nelocalnicilor își datorese prezența în grupul uman Cloșani un însemnat procent de elemente nordice, alpine și mediteranide, pe lângă fondul dinarid, după cum rezultă din studiul expus de M. Ciovrînașe și H. Dumitrescu.

În monografia în care vor fi prezentate mai pe larg rezultatele acestor cercetări complexe, valorile diversilor indici antropologici vor fi interpretate și mai mult în corelația lor cu datele de ordin socio-demografic și etnografic.

SESIUNEA NAȚIONALĂ DE ANTROPOLOGIE (1962) *

Sesiunea de antropologie, care a avut loc în iunie 1962, a constituit prin amploarea, calitatea și natura contribuțiilor aduse un eveniment științific și cultural deosebit în țara noastră, dovedind, pe de o parte, maturitatea antropologiei românești, realizând, pe de altă parte, prima manifestare științifică de tip complex a disciplinelor umanistice în anii puterii populare.

După cum reiese din prezentarea programului sesiunii, aceasta a cuprins contribuții remarcabile — atât ale antropologilor, cât și ale altor reprezentanți ai culturii umanistice din România — la elucidarea sau punerea unor probleme antropologice de ordin teoretic sau aplicativ, cum ar fi istoria antropologiei, antropogeneza, biologia populațiilor trecute și actuale, antropologia aplicată, sub forma etnogenezei, antropologiei medicale, antropologiei medico-judiciare, antropologiei aplicate în industrie, toate prezentate într-un cadru ecologic conceput în sensul cel mai larg al cuvintului (socio-demografic, economic, arheologic, etnografic, cosmologic, antropoclimatic, geografic, faunistic și floristic, paleontologie etc.).

Această bogată participare a atîtor reprezentanți de frunte ai unor discipline pe care le-a reunit — integrîndu-i — interesul comun pentru om, constituie o exemplificare a politicii științifice promovate de Academia Republicii Populare Romîne, care, sub îndrumarea Partidului Muncitoresc Român, situează pe prim plan cercetarea științifică de tip complex.

Sub acest raport, dezvoltarea cu succes a cercetărilor complexe constituie o mărturie a condițiilor deosebite de care se bucură știința din țara noastră în anii puterii populare.

Th. Enăchescu

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ DE ANTROPOLOGIE (21—23 iunie 1962)

COMITETUL DE ORGANIZARE

PREȘEDINTE

Acad. ȘT.-M. MILCU

Prim-secretar al Academiei R.P.R., directorul Institutului
de Endocrinologie și al Centrului de cercetări antro-
pologice

---

* Intrat în redacție la 1 martie 1964.

MEMBRI :

Prof. dr. OLGA NECRASOV	Responsabilul Colectivului de antropologie Iași
Prof. dr. I. G. RUSSU	Responsabilul Colectivului de antropologie Cluj
Prof. dr. H. DUMITRESCU	Șeful secției de antropologie contemporană a Centrului de cercetări antropologice
Dr. ION NEGOESCU	Director-adjunct științific al Institutului de endocrinologie
Dr. T. ENĂCHESCU	Secretar științific al Centrului de cercetări antropologice
Dr. D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR	Responsabilul secției de paleoantropologie a Centrului de cercetări antropologice
Dr. V. V. CAMELEA	Responsabilul sectorului socio-demografie din Centrul de cercetări antropologice

SECRETARI ȘTIINȚIFICI :

Dr. POP SUZANA
ALEXANDRA PAUL

SECRETARI TEHNICI :

IAMANDI ANA
PETRESCU GABRIELA

PROGRAMUL SESIUNII

Joi 21 iunie 1962

DESCHIDEREA SESIUNII

(Aula Academiei R.P.R.)

Acad. Atanasie Joja, președintele Academiei R. P. Romîne, *Cuvînt de deschidere.*

Acad. Șt.-M. Milcu, *Organizarea și dezvoltarea cercetărilor antropologice în Republica Populară Romînă.*

Acad. Tudor Vianu, *Prof. Fr. I. Rainer, savant și umanist.*

Acad. Emil Condurachi, *Unele aspecte ale colaborării dintre arheologie și antropologie în cercetarea arheologică romînească.*

DUPĂ-AMIAZĂ (ședință plenară)

Sala de ședințe a Institutului de endocrinologie

Prof. Olga Necrasov, *Despre activitatea colectivului de antropologie Iași.*

Prof. Ion G. Russu, *Din realizările colectivului de antropologie din Cluj.*

Prof. Horia Dumitrescu, *Realizările secției de antropologie contemporană a Centrului de cercetări antropologice în perioada 1950—1961.*

Dardu Nicolăescu-Plopșor, *Organizarea și realizările secției de paleoantropologie a Centrului de cercetări antropologice.*

Dr. Teodor Enăchescu, *Probleme și realizări în sectorul de antropologie aplicată.*

COMUNICĂRI DE ISTORIA ANTROPOLOGIEI

I. F. Georgescu, *Antropologia lui Pavel Vasici Ungureanu.*

Conf. I. Ghelerter, *Caracteristicile antropologice ale poporului român descrise de M. G. Obedeanu.*

G. Barbu, *Un precursor al cercetărilor antropologice în România — Mina Minovici.*

Prof. V. Boga, *Preocupările antropologice ale lui Jules Guiart, întemeietorul învățământului medico-istoric.*

S. Ghiță, V. Manoliu, *Cîteva contribuții bibliografice la istoria antropologiei românești.*

Vineri 22 iunie 1962

Sala de ședințe a Institutului de endocrinologie

COMUNICĂRI DE ANTROPOLOGIE CONTEMPORANĂ

Acad. Șt. M.-Milcu, Marta Dumitrescu-Ciovrnache, *Biotipul unei populații de munte.*

Prof. Olga Necrasov, *Contribuții la studiul antropologic al aromânilor din Albania.*

Prof. Horia Dumitrescu, Marta Ciovrnache, R. Cănciulescu, *Studiul antropologic al moșilor de pe Criș, comparat cu moșii de pe Arieș (Papilian-Velluda).*

Suzana Pop, T. Enăchescu, Vl. Georgescu, *Contribuții la studiul procesului de dinarizare (valea Bistriței Moldovenești).*

V. Săhleanu, *Cercetarea tipologică în antropologia clinică.*

T. Enăchescu și Natalia Harasim, *Contribuții la determinarea faciesului craniologic al populației actuale de pe teritoriul R. P. Romîne (colecția Fr. I. Rainer).*

Prof. G. Ghițescu, *Considerații anatomo-artistice în legătură cu cercetările experimentale asupra expresiei.*

Prof. I. Țețu, Al. Bernea, Petra Petrescu, *Rolul dismorfiilor nazale în dinamica feței.*

V. Pop, O. Belea, *Aspecte ale scleromului căilor aeriene superioare legate de teritoriul țării noastre.*

Prof. I. Th. Riga, *Factorii neurosomatici ai ortostatismului la specia umană.*

Natalia Neagu, I. Culca, E. Corlan, *Adaptări morfofuncționale ale diagramei în stațiunea bipedă.*

I. Vlăduțiu, *Rezultatele africanisticii sovietice și problema rasială.*

Aurora Ghițescu, Livia Stoica, Prof. V. Popescu, Vl. Georgescu, *Studiul odontologic al populației adulte din Clopotiva din punct de vedere antropologic.*

Maria Tibera-Dumitru, Marilena Fotino, S. Aloman, *Frecvența statusului secretor salivar în România.*

Prof. E. Repciuc, O. Pantazopol, A. Gheorghiu, *Repartiția secretori-nesecretori într-un eșanțon reprezentativ pentru populația Bucureștiului.*

Marilena Fotino, Marcela Boia, Maria Tibera-Dumitru, *Repartiția aglutinogenelor din sistemul Rh în România.*

Marta Dumitrescu-Ciovrnache, H. Dumitrescu, C. Țurai, *Contribuția desenului tenarian „figura asimetrică” în cercetările de stabilire a filiației.*

Vl. Georgescu, Eugenia Popa, *Caracterele dermatoglifelor populației de pe valea Bistriței Moldovenești.*

C. Țurai, *Teoria constituțiunilor morfopapilare, individuale, globale și regulile transmiterii ereditare compartimentale a desenelor papilare digitale palmare și plantare — ca bază pentru un raport pozitiv în stabilirea filiației.*

Prof. V. Racoveanu, *Ereditate și adenoidism.*

M. Șerban, C. Rîșcuța, *Considerații asupra semnificației biologice a numărului de cromozomi la om și la animale.*

COMUNICĂRI DE ANTROPOLOGIE MEDICALĂ

Prof. V. Marinescu, M. Ionescu, E. Păușescu, B. Fotiade, L. Ionescu, *Modificările hemodinamice din circulația extracorporală și hipotermia profundă și semnificația lor clinicobiologică.*

Prof. Fl. C. Ulmeanu și Al. Partheniu, *Cercetări asupra expresiei electrofiziologice a tipurilor de corelație dintre excitabilitatea vegetativă și somatomotrică.*

Acad. E. Macovschi, *Unele aspecte ale cercetării biochimice în domeniul antropologiei.*

Prof. C. Velluda, Viorica Martinez, *Antropologia biochimică.*

Acad. St. - M. Milcu, Izabela Potop, C. Neacșu, Georgeta Mreană, *Influența unor hormoni asupra fosforării oxidative din creier sub aspect filogenetic.*

A. Caratzali, Sidonia Pricăjean, *Evoluția cariotipului la primat.*

Lucia Cîmpeanu, S. Cîmpeanu, *Cercetări asupra determinismului genetic în longevitate.*

V. Stroescu, P. Rîmneamțu, I. Dobrescu, *Contingențe între grupa sanguină „O” și ulcerul duodenal și gastric.*

Acad. Al. Rădulescu, G. Broșteanu, A. Denischi, *Malformațiile congenitale ale aparatului locomotor și particularitățile de recuperare funcțională.*

Prof. G. T. Dinischiotu, L. Pilat, Ruth Lillis, *Cercetări asupra susceptibilității familiale pentru silicoză.*

Prof. E. C. Crăciun, *Aspecte antropologice în legătură cu boala tumorală și canceroasă.*

Prof. O. Vlăduțiu, Prof. V. Ciurea, *Ecologie, filogenie-cancer.*

Acad. St.-M. Milcu, C. Maximilian, M. Augustin, Natalia Albu, Vl. Georgescu, *Antropologia clinică a tireopatiilor.*

P. Vulcan, *Studiu comparativ al patologiei dermatologice dintr-un areal cu climă temperată (R.P.R.) și un areal cu climă tropicală (R. D. Vietnam).*

A. Denischi, *Adaptarea aparatului locomotor la ortostatism și patologia legată de acest proces.*
Cornelia Gall, Elvira Ștefănescu, *Studiul morbidității odontale la populația din satele Gura Sada și Blăjeni.*

Vineri 22 iunie 1962

Sala bibliotecii Institutului de endocrinologie

ȘEDINȚA COMUNICĂRI, SECȚIA DE PALEOANTROPOLOGIE

Nicolaie Dumitru, *Cîteva considerații asupra semnificației filozofice a problemei antropogenezei.*
C. S. Nicolăescu-Plopșor, I. Firu, Alexandra Paul, Dardu Nicolăescu-Plopșor, *Cele mai vechi mărturii ale vieții omului în Europa descoperite în țara noastră. O nouă contribuție cu privire la începuturile istoriei României.*

Prof. Nica Marin, *Cultura de prund de la Fărcașele.*

M. Bleahu, *Asupra limitei pliocen-pleistocen pe teritoriul R.P.R. în zonele de interes antropogenetic.*

Lucian Badea, *Cu privire la unele modificări ale rețelei hidrografice din depresiunea Polovraci, în pleistocenul superior.*

F. Nedelcu, Gh. Niculescu, *Cu privire la fazele glaciare din Carpații meridionali.*

Fl. Mogoșanu, I. Stratan, *Paleoliticul Banatului.*

- M. Hamar, *Contribuții la cunoașterea faunei de micromamifere (Insectivora, Rodentia) din pleistocenul superior — holocen, din Peștera Hoșilor (Băile Herculane).*
- R. Silveanu, Galina Cazacu-Silveanu, *Factorul nutriție-metabolism în antropogenează.*
- Conf. P. Firu, *Evoluția filogenetică a aparatului dentomazilar este ea un factor patologic?*
- Prof. Gh. Schmitzer, C. Maximilian și Ioana Popovici, *Cîteva observații asupra torusului mandibular.*
- Conf. P. Firu, D. Nicolăescu-Plopșor și Adina Negrea-Gherga, *Unele aspecte filogenetice ale aparatului dento-mazilar la populațiile vechi de pe teritoriul R.P.R.*
- E. Comșa, *Date noi cu privire la necropola gumelnișeană de pe Grădiștea Ulmilor.*
- D. Nicolăescu-Plopșor, C. Maximilian, C. Rîșcuția, Ioana Popovici, *Populațiile neolitice din bazinul Dunării inferioare. Triburile culturilor Boian și Gumelnița de la Boian-Vărăști.*
- C. Rîșcuția, D. Nicolăescu-Plopșor, *Reconstituirea plastică a feței unei femei din cultura Boian faza Vidra de la Boian-Vărăști, după meloda lui M. M. Gherasimov.*
- V. V. Caramelia, D. Nicolăescu-Plopșor, C. Maximilian, *Contribuții paleodemografice la studiul unor comunități tribale din neoliticul și bronzul României.*
- Prof. O. Necrasov, M. Cristescu, S. Antoniu, *Studiu antropologic al scheletelor descoperite în necropola de la Smeeni.*
- M. Cristescu, *Considerații asupra variabilității structurii antropologice a populației de la sfîrșitul epocii bronzului (cultura Noa) de pe teritoriul R.P.R.*
- Prof. I. G. Russu, I. Mitrofan, I. Șerbulescu, *Unele aspecte despre omul epocii timpurii a fierului.*
- Prof. I. G. Russu, M. Șerban, M. Motioc, I. Roth, *Cimitirul scitic de la Ciumbrud.*
- Conf. P. Firu, D. Nicolăescu-Plopșor, Adina Negrea-Gherga, *Cîteva corelații dintre aspectele morfopatologice ale regiunii dento-maxilare și condițiile de viață social-economice la populațiile vechi de pe teritoriul R.P.R.*
- Prof. I. I. Rusu, *Tipul somatic al traco-dacilor.*
- Expectatus Bujor, *Contribuția cercetărilor arheologice de la Noviodunum la studiul riturilor funerare în epoca romană.*
- I. H. Crișan, E. Cirici Crișan, *Un craniu trepanat din necropola scitică de la Cristești.*
- Nicolaie Dunăre, *Semnificația istorică a identității dintre trepanația antropologică și pastorală din R. P. Română.*
- N. Smirnova, *Unele date antropologice caracteristice populațiilor din cultura Cerniahov (privire de sinteză pe baza materialelor publicate în literatura sovietică de specialitate).*
- D. Nicolăescu-Plopșor, *Contribuții paleoantropologice la rezolvarea unor probleme privind perioada migrației popoarelor.*
- Prof. O. Necrasov, D. Botezatu, *Contribuție la studiul antropologic al scheletelor feudale de la Doina (sec. XIII — XIV).*
- C. Maximilian, Ioana Popovici, *Cimitirul feudal de la Turnu-Severin.*
- Radu Florescu, *Cîteva date asupra tehnicii constructive, a aspectului și amenajărilor interioare ale bordeielor din ultimul nivel feudal timpuriu de la Capidava.*
- Gr. Avakian, *Dispozitiv pentru fotografierea craniilor în plan Frankfurt în toate normele.*
- Apostol Leonid, *Exponate paleoantropologice și antropologice existente în Muzeul de istorie naturală „Gr. Antipa”.*
- Prof. C. C. Georgescu, *Cîteva considerații paleobotanice în legătură cu omul preistoric pe teritoriul țării noastre.*
- Prof. Th. Bușniță, *Istoria pescuitului și ihtiopatologia în sprijinul cercetărilor antropologice.*
- R. Vulcănescu, *Tipuri arhaice de stîni la romîni.*

Tancred Bănățeanu, *Rolul calului în evoluția omenirii.*

D. Nicolăescu-Plopșor, V. V. Caramela, *Creșterea duratei vieții ca reflectare a evoluției relațiilor dintre organismul uman și factorii ecologici naturali și sociali.*

Simbătă 23 iunie 1962

Sala de ședințe a Institutului de endocrinologie

COMUNICĂRI DE ANTROPOLOGIE APLICATĂ

Prof. I. Ardeleanu, membru corespondent al Academiei R.P.R., Gh. Tănăsescu, I. Jelesneac, I. Chiriac-Teodorescu, M. Domilescu, V. Coroni, P. Mureșan, *Considerații asupra dezvoltării fizice a copiilor și tinerilor (0—18 ani) din R.P.R.*

T. Enăchescu, Suzana Pop, Vl. Georgescu, *Dimorfismul sexual al nou-născutului, în relația sa ontogenetică cu adultul.*

Prof. M. Georgescu, O. Rusu, S. Stambler, *Considerații fiziopatologice privind macrosomia fetală.*

Prof. Z. Iagnov, R. Robachi, *Contribuții la cunoașterea ritmului de dezvoltare a viscero-cranului în copilărie (0—7 ani).*

R. Robachi, *Dinamica dezvoltării somatice a copiilor între 0 și 7 ani.*

E. Boboc, A. Vițelaru, B. Goldstein, D. Caimacan, *Cîteva date în legătură cu determinările antropometrice în unitățile de copii din raionul 30 decembrie.*

Conf. A. Ionescu, *Concepții noi despre atitudinea corectă și deficientă a corpului.*

Conf. I. Gonțea, S. Dumitrache, I. Temeliescu, *Repercuția insuficienței de proteine asupra dezvoltării scheletului.*

Conf. Cornelia Păunescu, Elena Dumitrescu, Stela Anghel, *Considerații asupra modificărilor antropometrice la copii adenoidieni.*

Prof. C. Constantinescu, conf. V. Coman-Petrescu, Rosa Veidenfeld, M. Mirșan, *Considerații asupra distrofiei edematoase.*

Conf. P. Firu, *Aspecte de stomatologie antropologică.*

V. Săhleanu, prof. E. Nicolau, *Antropologia și cibernetica.*

Eugen Floru, *Antropologia radiologică și utilitatea ei practică.*

D. Nicolăescu-Plopșor, Eugen Floru, *Materialul paleoantropologic ca izvor pentru cercetările de istoria medicinei.*

V. V. Caramela, *Expertiza antropologică în demografie. Metoda pateodemografică și rezultatele aplicării ei.*

D. Nicolăescu-Plopșor, *Aportul paleoantropologiei în cercetarea arheologică.*

Prof. H. Dumitrescu, Otilia Miculescu, Hilda Davidsohn, *Studiul parametrilor principali necesari la proiectarea părții faciale a unei semimăști de protecție contra prafului și gazelor.*

Vl. Georgescu, *Observații metodologice pe marginea unor cercetări de antropologie aplicată.*

Vl. Georgescu, Suzana Pop, N. Robovici, Th. Enăchescu, *Un nou indice antropometric pentru reconstituirea dimensiunilor verticale ale feței în practica stomatologică.*

Simbătă 23 iunie 1962

Sala bibliotecii Institutului de endocrinologie

COMUNICĂRI DE ECOLOGIE UMANĂ, ETNOGRAFIE ȘI DEMOGRAFIE

Prof. univ. Călin Popovici, *Dimensiunile cosmice ale omului.*

N. Topor, *Cîteva considerații antropoclimatice privind teritoriul R.P.R.*

- Prof. C. Motaș, *Freatobiologia și implicațiile ei în ecologia umană.*
- Prof. Vintilă Mihăilescu, *Regiuni adăpostite și căi de acces în cuprinsul teritoriului carpato-dunărean românesc. Punerea unor probleme.*
- I. Radu Mircea, *Așezări în Cîmpia Dunării legate de sursele de apă potabilă.*
- Tudor Dorin, *Relații ecologice reciproce între om și pădure.*
- V. V. Caramela, *Contribuții la studiul dezvoltării social-economice a unor sate din Mărginimea Sibiului. Cercetare profilată pentru interpretările antropologice.*
- Radu O. Maier, *Probleme de antropologie tratate în revista „Sovetskaja etnografia”.*
- Nicolaie P. Lupu, *Din problematica disciplinelor auxiliare cercetării antropologice în legătură cu formarea limbii și poporului român.*
- V. V. Caramela, *Obștea sătească în etnogeneza poporului român. Cîteva reconstituiri ale formei sociale prefeudale pe bază de supraviețuiri.*
- Florea Bobu-Florescu, *Despre determinarea suprapunerilor etnice.*
- Gh. Focșa, *Muzeul Satului, document etnografic-antropologic.*
- Paul Stahl, *Bordeiele din Țara Românească la mijlocul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.*
- Paul Petrescu, *Contribuții la studiul locuinței din regiunea Hunedoara. Casa cu arhitectura de piatră.*
- B. Zderciuc, *Locuința populară maramureșană.*
- Ion Chelcea, *Modul de alimentație cu apă într-un sat din podișul Moldovei — tipuri de fîntni.*
- Georgeta Stoica, *Sisteme de încălzire a locuințelor la romîni.*
- Andrei Bucșan, *Dialecte și aspecte stilistice în coregrafia populară.*
- A. Motomancea, *Imigrări matrimoniale în zona lacului de acumulare al Hidrocentralei „V. I. Lenin” de la Bicaz în perioada 1857—1957.*
- Irimie Cornel, *Relațiile și cercurile matrimoniale din Țara Oltului. Unele considerații demografice de importanță antropologică.*
- V. V. Caramela, *Endogamia și exogamia unor grupe de populație din regiunea Hunedoara, cercetate prin metode demografic-genealogice. Aspecte social-culturale de interes antropologic.*
- Ședința plenară de închiderea lucrărilor sesiunii de antropologie.

LUCRĂRI DEPUSE

- A. Athanasiu, *Cercetarea tipului de activitate nervoasă superioară prin metoda scrierii.*
- Emanuela Balaciu, *Jocurile populare din Mărginimea Sibiului.*
- Corneliu Bărbulescu, *Cîteva considerații în legătură cu cercetarea basmelor.*
- Gh. Brătescu, *Cu privire la personalitatea științifică a lui Fr. I. Rainer.*
- Prof. Al. Culcer, *Trepanațiile la popoarele din Africa.*
- Traian Herseni, *În ce sens pot contribui științele sociale la dezvoltarea cercetărilor antropologice.*
- Traian Herseni, *Date de interes antropologic în Descrierea geografică și politică a Țării Românești a lui Dionisie Fotino.*
- Prof. Z. Iagnov** și colab., *Factorii morfogenetici în dezvoltarea apofizei mastoide.*
- Ilie D. Ion, *Aplicarea unor metode moderne de cercetare la studiul geomorfologic al văii Bistriței, între Poiana Largă și Hangu, cu privire specială asupra terasei Bofu.*
- Conf. Adrian Ionescu, *Un nou indice antropometric de proporționalitate.*
- Conf. Adrian Ionescu și colab., *Contribuție la cercetarea influențelor fizice asupra organismului.*
- E. Nedelcu și Gh. Niculescu, *Cu privire la fazele glaciare din Carpații Meridionali.*

- Augustin Lateș, *Influența pozitivă a educației fizice asupra procesului instructiv-educativ în școala elementară, clasele V—VII.*
- Corneliu N. Mateescu, *Contribuție la studiul bordeielor din partea de sud a Olteniei în sec. XVII—XVIII după descoperirile de la Vădastra.*
- Acad. Șt.-M. Milcu și prof. C. Ulmeanu, *Constituția morfologică în relație cu sistemul endocrin la alteleși de performanță.*
- N. Al. Mironescu și R. O. Maier, *Cîteva date privitoare la alimentația țăranului român în sec. XIX-lea publicate în lucrările unor medici progresiști.*
- N. Al. Mironescu, *Oglindirea circulației și difuzării anumitor elemente germinatoare de obscurantism în mediul rural prin intermediul unor publicații tipărite anterior revoluției culturale din țara noastră.*
- Georgeta Mreană, *Variațiile consumului de oxigen din creier sub influența hormonală pe scară filogenetică.*
- Ion Lup, *Determinări topografice de gurgani sau tumuli.*
- Iuliu Paul, *Un mormînt de înhumafie aparținînd purtătorilor culturii cu ceramică pictată de tip Petroșani, descoperit la Ocna Sibiului.*
- Emilia Pavel, *Portul popular din Moldova.*
- Helga Stein, *Portretul fizic în literatura populară transilvană.*

SESIUNEA DE ANTROPOLOGIE

HOTĂRÎRE

Participanții la sesiunea de antropologie constată că, datorită sprijinului acordat de partid, de guvern și de Academie cercetărilor de antropologie, s-au obținut din 1950, anul cînd conducerea antropologiei a fost preluată de Academia Republicii Populare Romîne, numeroase realizări, care marchează progresele făcute de această disciplină complexă.

În această perioadă a fost organizat și dezvoltat vechiul Institut de antropologie de la București, transformat într-un centru de cercetări antropologice, și s-a înființat un sector de antropologie în cadrul Filialei Iași a Academiei R.P.R.

Dotarea și funcționarea acestor unități a fost an de an dezvoltată, asigurîndu-se în acest fel baza umană și materială pentru buna desfășurare a muncii științifice.

Colectivul restrîns de la Cluj și-a desfășurat activitatea în cadrul catedrei de anatomie, beneficiînd de condiții oferite de învățămînt și de colaborarea cu arheologii. Datorită acestor condiții favorabile, s-a desfășurat o activitate valoroasă în antropologia preistorică, în antropologia contemporană, în antropologia aplicată și medicală.

Trebuie subliniată îndeosebi puternica dezvoltare a paleoantropologiei și a antropologiei contemporane.

Se constată dezvoltarea largă și continua colaborare cu arheologia, cu muzeele regionale, cu unitățile clinice, cu Institutul medico-legal și cu industria.

Sesiunea subliniază importanța bazei teoretice care a condus activitatea antropologică. Aplicarea materialismului dialectic și istoric, a unității organism-mediului și a părților în organism și aplicarea criteriului fiziologic alături de cel morfologic au produs o adîncă schimbare calitativă în antropologia romînescă modernă.

Introducerea de noi forme metodologice a caracterizat de asemenea antropologia românească în această perioadă : dezvoltarea cercetărilor de teren, investigarea medico-biologică, studiul endocrinologic, biochimie, genetic, demografic și social-economic al populației au fost aplicate în majoritatea cercetărilor executate în această perioadă.

Extensiunea investigațiilor în teren și intensitatea colaborării cu arheologii, în unele cazuri cu etnografii, istoricii și lingviștii, este marcată de cele 103 puncte și stațiuni investigate între 1950 și 1961, dintre care 69 de preistorie și 34 de antropologie contemporană.

Au fost amplu mărite colecțiile osteologice umane și faunistice ale Centrului de antropologie și ale Sectorului de antropologie de la Iași.

Un considerabil material a fost recoltat și în parte studiat în legătură cu antropologia fizică, cu genealogia, demografia, terenul endocrin, biochimia unor constituenți sanguini și particularitățile social-economice ale populațiilor contemporane.

Fondul bibliotecii Centrului a crescut de șase ori în comparație cu anul 1950.

Au fost valorificate cercetările de antropologie în cele 7 volume de *Probleme de antropologie* și în două monografii de antropologie contemporană, precum și în numeroase articole publicate în străinătate sau comunicate la congresele de specialitate.

Numărul cadrelor a crescut în Centrul de antropologie de la 6 la 24, iar la Iași s-a înființat un sector în cadrul filialei cu 4 cadre de cercetare.

Sesiunea apreciază în mod deosebit acțiunea de răspindire a cunoștințelor de antropologie în masele poporului nostru, făcută în această perioadă prin expoziții conferințe și publicații.

Ținând seama de aceste realizări și de nivelul atins de antropologie în țara noastră, sesiunea consideră că este necesar ca în perioada care urmează să se concentreze eforturile pentru realizarea următoarelor obiective :

1. Intensificarea și extinderea cercetărilor de antropologie contemporană pentru a recolta materialul necesar redactării atlasului antropologic al poporului român. În acest scop, o comisie formată din reprezentanții celor trei centre va elabora metodologia unitară și planul de lucru eșalonat în așa fel teritorial și calendaristic, ca pînă în 1970 să se termine această importantă lucrare.

2. Să se intensifice și să se extindă colaborarea cu arheologii pentru o mai bună recoltare și valorificare a materialului uman din stațiunile arheologice.

3. Să înceapă o colaborare mai apropiată cu etnografii pentru studiul problemelor comune.

4. Să se adîncească cercetările de genetică, de biochimie, de fiziologie și demografie.

5. Să se extindă și să se intensifice cercetările de antropologie medicală, juridică și industrială.

6. Să se acorde, în general, mai multă atenție și interes problemelor teoretice și de filozofie în antropologie.

7. Se propune dezvoltarea colaborării cu U.R.S.S. și cu țările de democrație populară în probleme de studiu comune, cu efectuarea de studii pe teren și în laborator. De asemenea se propune intensificarea schimbului de experiență, specializări de cadre, schimb de documentație și lărgirea participării internaționale la manifestări cu caracter antropologic.

8. Să se intensifice răspindirea cunoștințelor de antropologie prin conferințe, articole și, eventual, dacă va fi posibil, prin expoziții.

9. Este necesar să se propună conducerea de stat organizarea unui muzeu despre originea și evoluția omului.

10. Pentru pregătirea cadrelor se impune în mod necesar introducerea unor cursuri la facultățile de biologie, medicină și arheologie, așa cum există în prezent în U.R.S.S., R. P. Polonă etc., și demersurile corespunzătoare.

11. Pentru asigurarea dezvoltării antropologiei sînt necesare creșterea numărului de cadre și recunoașterea antropologiei ca specialitate în nomenclatorul Ministerului Sănătății și al Ministerului Învățămîntului și acordarea aspiranturii în antropologie biologilor și medicilor.

12. Sesiunea recomandă organizarea periodică, la 4 ani, de manifestări științifice consacrate rezultatelor de ansamblu și anual sau la doi ani a unor probleme mai restrînse. În acest sens decide :

a) În 1963 un simpozion despre problema brahicefalizării în populația țării noastre, la Cluj ;

b) În 1964 o consfătuire pentru discutarea materialelor ce se vor prezenta la Congresul internațional de la Moscova, din 1964 ;

c) În 1965 un simpozion despre creșterea și dezvoltarea omului, la București (eventual la Timișoara) ;

d) Organizarea celei de-a II-a sesiuni în 1966, la Iași.

Sesiunea recomandă să se valorifice materialul expus în actuala sesiune într-un volum special ; totodată se va prevedea rezervarea unui spațiu tipografic adecvat pentru celelalte manifestări planificate.

Participanții la sesiune asigură conducerea de partid, de stat și prezidiul Academiei R.P.R. că vor depune toate eforturile pentru a contribui la dezvoltarea antropologiei și la realizarea sarcinilor și obiectivelor ce revin acestei științe în construcția și desăvîrșirea socialismului în țara noastră.

22.VI.1962

J. BOESSNECK, J.-P. JÉQUIER u. H. R. STAMPFLI, *Seeberg Burgäschisee-Süd. Teil 3 : Die Tierreste*, Acta Bernensia, 1963, t. II, Bern, Edit. Stampfli & Cie (216 p. cu 42 fig. în text și 23 planșe foto. Format 4°).

Acest volum, apărut în condiții editoriale ireproșabile, face parte din studiul monografie al stațiunii neolitice Seeberg-Burgäschisee-Süd, aparținând culturii Cartailot, datînd din prima jumătate a mileniului al III-lea î.e.n. Săpăturile în această stațiune au fost realizate în anii 1952—1959 de către Muzeul de istorie din Berna.

Întreaga monografie, tipărită sub redacția lui H. G. Bandi și H. Muller-Beck, cuprinde 8 părți. Prima este consacrată studiului topografic și stratigrafic; a doua studiului resturilor de construcție; a treia resturilor de vertebrate; a patra resturilor de insecte și plante; a cincea resturilor obiectelor de lemn și în general lucrului în lemn; a șasea instrumentelor din piatră și os; a șaptea ceramicii; ultima parte (a opta) prezintă concluziile ce decurg din acest studiu multilateral.

Partea a treia, de care ne ocupăm aici, este realizată de trei autori binecunoscuți prin studiile lor asupra paleofaunelor de la începutul holocenului: J. Boessneck (München, R.F.G.); J.-P. Jéquier (Franța) și H. R. Stampfli (Solothurn, Elveția). Este deci un exemplu de colaborare internațională fructuoasă la un studiu de mare importanță atît pentru cunoașterea originii și evoluției creșterii animalelor domestice, cit și pentru istoria faunelor de la începutul holocenului, din Europa centrală. Numărul mare de resturi osoase exhumate din așezare (peste 20 000 de piese) permite autorilor să realizeze un studiu modern al populațiilor, bazat pe biometrie și statistică, și o cercetare morfologică comparativă aprofundată a pieselor osoase.

Utilizînd datele astfel obținute, autorii ajung la o serie de concluzii interesante nu numai asupra componenței faunei regiunii și asupra caracteristicii morfologice a animalelor domestice și sălbatiche din acea perioadă, ci și asupra ocupațiilor triburilor care au locuit în stațiunea cercetată în neolitic, precum și asupra climei și peisajului geografic din acel timp.

Această lucrare, care interesează nu numai pe paleofauniști, pe zoologi și pe morfologi, ci și pe zootehnicieni, pe arheologi, pe antropologi și pe paleogeografi, continuă în mod fericit tradiția științei elvețiene în domeniul cercetării faunelor neolitice, care a dat atîtea lucrări devenite astăzi clasice.

Olga Necrasov

V. V. GHINSBURG, *Elemente Antropologhii dlia medikov* (Elemente de antropologie pentru medici), Leningrad, Gos. Izd. Med. Literaturi, 1963, 216 p.

Ideile antropologiei au pătruns greu și deseori inexact în medicină. Credincioasă observației directe, dar fără perspectiva istorică a omului, medicina nu a înțeles că multe tulburări clinice sînt rezultatul imperfecțiunii evoluției. De altminteri medicina a ignorat secole de-a rîndul și importanța eredității. Fuziunea antropologiei cu medicina a început în secolul trecut. Dar numai după cîteva decenii, noua sinteză — antropologia clinică — a fost abandonată fără să fi fost nici suficient de bine dezvoltată și nici suficient de bine înțeleasă. Nu încapе îndoială că antropologia constituțională era o disciplină de graniță între fantezie și realitate, dar observațiile ei puteau fi folosite încă.

Ghinsburg și-a asumat greaua sarcină de a reabilita în fața medicilor antropologia. Mai mult, de a demonstra că medicina este o mare beneficiară dacă știe să folosească antropologia.

Începe prin a schița originea omului. În schema clasică a evoluției el reliefează transformările care pot interesa medicina — achiziția mersului biped, transformarea mîinii și a creierului. Este evident că multe tulburări ale staticii, unele leziuni ale coloanei vertebrale, boli ale circulației sînt particulare omului, ca o consecință a mersului biped.

Practica medicală presupune o largă cunoaștere a procesului de creștere, dezvoltare și diferențiere. Antropologia introduce în gîndirea medicală ideea de variabilitate și de creștere inegală a diferitelor segmente. De asemenea impune necesitatea de a compara sub raport istoric și geografic o dimensiune dată. La fel de importantă este cercetarea dimorfismului sexual. După ce prezintă metodele diferențierii sexelor pe schelet, Ghinsburg analizează cîteva aspecte ale asimetriei și ale valorii lor clinice. Poate ar fi fost mai util dacă extindea semnificația diferențierii sexuale în clinică și ar fi analizat importanța, ca element diagnostic, a gradului de sexualizare somatică.

Tipurile constituționale sînt menționate succint. După ce reamintește cîteva file din istoria biotipologiei, conturează caracterele morfofuncționale ale fiecărui tip.

Rasele umane aduc de obicei puține elemente pentru înțelegerea patologiei umane. De aceea nici Ghinsburg nu a încercat să abordeze un asemenea domeniu. S-a limitat doar la schițarea genezei și a răspîndirii raselor actuale. Explicația originii raselor rămîne însă cea tradițională. A menționat însă importanța grupelor sanguine și a hemoglobinopatiilor în antropologie și medicină.

Sinteza lui Ghinsburg nu putea omite, firește, metodele de cercetare în antropologie: antropometria, antroposcopia, statistica. Prezentarea metodelor este făcută în spiritul antropologiei clasice. Mai puțin apropiat de profilul cărții, dar nu mai puțin important, este capitolul final, dedicat teoriilor rasiste-reacționare. Este un capitol cu atît mai necesar, cu cît rasismul continuă să fie prezent în antropologia contemporană.

Sinteza lui Ghinsburg este una dintre puținele încercări de a prezenta medicilor antropologia. Pentru aceasta el a renunțat la numeroase aspecte de strictă specialitate pentru a selecționa problemele de interes larg. Cartea lui marchează o dată de o deosebită importanță în istoria antropologiei și medicinei. Dar sperăm că nu va fi ultima încercare de acest fel. Rămîn încă numeroase laturi ale relației antropologie-medicină care așteaptă de mult o interpretare de pe pozițiile biologiei moderne.

C. Maximilian

The processes of ongoing human evolution
(Procesele evoluției umane)

Human Biology, 1960, vol. 32, nr. 1

1. Climate, Culture and Evolution (Climat, cultură și evoluție), de P. T. Baker.
2. Natural Selection, Disease and Ongoing Human Evolution, as illustrated by the A B O Blood Groups (Selecție naturală, boală și evoluție umană, explicate prin grupele sanguine ABO), de F. B. Livingstone.
3. Metabolic Polimorphism and the Role of Infectious Diseases in Human Evolution (Polimorfismul metabolic și rolul bolilor infecțioase în evoluția umană), de A. G. Motulsky.
4. Adaptation, Selection and Plasticity in Ongoing Human Evolution (Adaptare, selecție și plasticitate în evoluția umană), de F. S. Hulse.
5. Migration, Isolation and Ongoing Human Evolution (Migrare, izolare și evoluția umană), de G. W. Lasker.
6. Irradiation and Human Evolution (Evoluție umană și iradiere), de E. L. Reynolds.

1859—1959. Un secol de la apariția *Originii speciilor* a lui Darwin, un secol în timpul căruia biologia a confirmat mereu tezele marelui evoluționist. Cu ocazia centenarului, revista „Human Biology” a publicat o serie de articole dedicate acțiunii selecției naturale în evoluție.

P. T. Baker face o largă sinteză asupra rolului climatului în diferențierea raselor. Astfel, indivizii înalți, pigmentați sînt mai rezistenți la eforturi îndelungate în ținuturile calde, în timp ce grupele umane cu depozite adipoase bogate rezistă mult mai bine la frigul regiunilor arctice. Este interesant de relevat că adaptarea cîștigată de-a lungul a multe milenii se păstrează chiar cîteva generații după schimbarea mediului. Negrii din America suportă mai ușor munca la temperaturi ridicate decît albi cu aceeași conformație somatică.

După ce analizează succint importanța corelației dintre factorii de mediu și cei sociali, corelația care poate favoriza sau limita rolul selecției naturale, Baker formulează cîteva concluzii clare :

- există o corelație între populații și zonele climatice ;
- variațiile de grup au o valoare adaptativă ;
- unele variații reflectă un polimorfism genetic.

În al doilea articol, F. B. Livingstone analizează grupele sanguine ca expresie a selecției naturale. Pentru aceasta el urmărește relația dintre sistemul A B O și boală. Deoarece grupele sanguine au o structură asemănătoare multor microbi, răspunsul de anticorpi la infecție va fi diferit, după structura individului. Un individ cu grupa A, a cărui structură antigenică este asemănătoare cu a unor pneumococi, se va apăra mai slab la o asemenea infecție, deoarece nu poate produce anticorpi anti-A. Bolile infecțioase se manifestă astfel și în funcție de grupele sanguine. Acest fapt ar putea explica frecvența neobișnuită a unor grupe sanguine la populațiile izolate. În Europa, în schimb, cu multe posibilități de contact, influența bolilor va fi mai slabă și va modifica mai puțin frecvența grupelor sanguine.

Este o ipoteză interesantă, dar insuficient fundamentată faptic. Rămîne cert însă că într-o populație virgină introducerea unei infecții noi produce adevărate ravagii. Totuși reacția individuală este mereu prezentă și variabilitatea ei pare să fie determinată genetic. În populațiile umane se constată un mare polimorfism metabolic, variații chimice și enzimatice care s-au păstrat, deoarece constatăm în trecut un avantaj selectiv. Cel mai demonstrativ exemplu îl constituie pentru Motulsky conservarea celulelor falciforme (trepanocitoza) ca un mijloc de apărare

impotriva malariei. Se pare că purtătorii acestei anomalii, ca și cei cu hemoglobina A sau E, sînt mult mai rezistenți la infecția malarică.

F. S. Hulse dezvoltă semnificația evolutivă a adaptării, a selecției și a plasticității. Adaptarea constituie capacitatea unei populații de a supraviețui în lupta cu dușmanii care ocupă aceeași zonă ecologică. Selecția, înțelesă genetic, constituie supraviețuirea și reproducerea unor alele în favoarea altora, indiferent de felul mediului înconjurător. Plasticitatea, exprimă posibilitatea unui organism de a răspunde diferit la stimuli de mediu diferiți.

Importanța antropologică a acestor procese este deosebită. Ca rezultat al acțiunii îndelungate a selecției, a apărut adaptarea actuală. Negrii din Africa ecuatorială, din sudul Indiei și din sud-estul Asiei seamănă între ei pentru că ascendenții lor au trăit în condiții de mediu în care forțele selecției naturale au fost aceleași, în condiții social-economice similare. Din contră, populațiile din America ecuatorială, deși trăiesc în condiții climatice asemănătoare, se apropie morfologic mai mult de amerindieni, păstrînd și unele trăsături arctice. Deci selecția are nevoie de mai mult de 20 000 de ani pentru a produce adaptarea și de mai multe mii de ani pentru a elimina adaptările anterioare.

Plasticitatea, caracter complex, este determinată genetic. Se pare că în acest determinism intervine un număr mai mare de gene decît pentru transmiterea unor caractere ca albinismul, culoarea ochilor etc.

Din acest capitol ni se par importante două aspecte pentru contingentele lor cu antropologia fizică. Mai întîi rolul important pe care îl are migrația și deci dispariția endogamiei în procesul brahicefalizării din feudalismul timpuriu. Descendenții migranților sînt mai înalți și, consecutiv, ceva mai dolicochrani, deoarece există o corelație pozitivă între talie și lățimea capului. În feudalism însă, populațiile sînt intens endogame, fiind legate de pămînt. Prin consanguinitate, talia scade și consecutiv apare brahicefalia.

Al doilea aspect important îl constituie creșterea taliei la populația migratoare. Est. însă o ipoteză discutabilă, deoarece procesul de brahicefalizare este mult mai complex și oricum intervenția endogamiei nu este suficientă pentru a explica brahicefalia contemporană. Dar migrația, ca și izolarea, au avut o semnificație majoră în evoluție. Migrația aduce un material genetic nou, care amplifică variabilitatea intergrupală, reducînd simultan diferențele intergrupale. Izolarea are un efect contrar. Ea tinde să accentueze diferențierea, formînd noi grupe locale. În aceste condiții poate opera selecția întîmplătoare (*genetic drift*), dar asemenea împrejurări sînt rare. Migrația poate avea un dublu efect: direct, influențînd selecția naturală prin modificarea obiectivelor — căsătorii, practici medicale, alimentație —, și indirect, oferind selecției un material nou în condiții noi de mediu. Adesea cele două laturi se intrică. Prin metisările repetate, atît de frecvente în condițiile actuale, se asigură omenirii viitoare orice mutație utilă, indiferent de locul formării ei. Mai mult, metisările transmit adaptările generațiilor precedente, asigurînd descendenților posibilități de viață în condiții foarte variate.

În ultimul capitol, privind iradierea și evoluția umană, E. L. Reynolds analizează rolul nociv al radiațiilor, în special al celor naturale, din sol, stînci, raze cosmice. Efectul lor în evoluție este greu de apreciat, dar nu este exclus ca ele să fi intervenit în diferențierea raselor prin determinarea unor noi mutații. Sînt mai ușor de sesizat efectele imediate, directe ale radiațiilor asupra gonadelor. Dar acesta este un aspect care depășește limitele referatului de față.

Prezentarea succintă a acestor lucrări demonstrează încă o dată marile posibilități pe care le oferă antropologiei înțelegerea genetică a faptelor. Desigur că nu întotdeauna explicațiile aduse sînt suficient fundamentate faptic, dar constituiesc un început care nu trebuie ignorat, mai ales în determinarea tipologică.

C. Maximilian

P. MERLE, *La verticalité du corps humain*, Biologie Médicale, 1960, vol. XLIX.

Verticalității, etapă hotărâtoare în evoluția omului, i-a dedicat P. Merle un studiu de 104 p. Lucrarea cuprinde două părți :

1. Condițiile anatomice ale scheletului, fiziologie și patologie.

2. Cucerirea verticalității.

1. Analizând condițiile anatomice ale scheletului, autorul arată rolul pe care l-au avut articulațiile membrilor, piciorul, bazinul și coloana vertebrală în trecerea de la patrupedie la bipedie, accentuând că piciorul este „singurul organ specializat care aparține în exclusivitate și în întregime locomoției umane”. Trecând la analiza altor segmente scheletice, el scoate în relief rolul foarte important al articulației coxofemorale în stațiunea bipedă. Din cauza efortului considerabil pentru menținerea echilibrului, o dată cu omul fosil apar și primele leziuni coxofemorale (omul de la Chapelle aux Saints).

Autorul subliniază importanța apariției și dezvoltării centurii pelvine în evoluție. Dezvoltarea centurii pelvine și sutura cu coloana vertebrală sînt o condiție a mersului patruped și apoi biped. Pe soclul format de sacru și a 5-a lombară se sprijină întregul corp. Este unul dintre punctele cel mai greu de realizat ale scheletului uman și se constată uneori anomalii tranziționale, ca sacralizarea vertebrei a 5-a lombare sau lombalizarea primei sacrale, expresie a tatonărilor pe care le mai face încă natura.

Verticalitatea a putut crea o serie de dispoziții la anumite tulburări cum ar fi algiile de origine statică sau nevralgiile sciatică de origine discală (discurile intervertebrale fiind organe fundamentale ale staticii).

Diversele leziuni ale coloanei vertebrale sînt în raport cu mișcările dominante și sînt legate de felul de viață al omului modern. Unele boli de circulație sau ptoze viscerale pot fi influențate de statul în picioare.

2. După ce analizează condițiile anatomice ale scheletului, P. Merle face un scurt istoric al dezvoltării antropologiei și paleontologiei în ultimul secol, reliefînd tot ce ar putea să aibă legătură cu omul și problema care-l interesează.

Cucerirea verticalității reprezintă rezultatul a milioane de ani de evoluție. Asupra acestui punct, autorul are o ipoteză care, în lipsa unui material faptic concludent, rămîne în domeniul ipotezelor. El crede că stațiunea bipedă „a putut să existe foarte de timpuriu la primat foarte vechi, trăind în întinse regiuni plane mult timp înainte de specializarea arboricolă a antropoidelor. Omul ar descinde în linie dreaptă nu din antropomorfe arboricole, ci dintr-un stoc mult mai vechi, axat la un punct încă necunoscut pe ramura mamiferelor.

Dacă omul a trecut sau nu printr-o fază de brahiație în evoluția sa, rămîne o chestiune de lămurit în viitor.

Sinteza lui Merle are, fără îndoială, meritul de a fi prezentat unitar evoluția verticalității și modificările pe care le-a suferit organismul în trecerea de la patrupedie la bipedie. Lucrarea este o utilă punere la punct pentru toți cei interesați de antropologie și de impl. cațiile ei medicale.

Lucrări apărute în editura Academiei R.P.R.

C. MAXIMILIAN în colaborare cu **V. V. CAMELEA, P. FIRU și ADINA
NEGREA GHERGA, Sărata Monteoru. Studiu antropologic**, 219 p. +
+ 3 pl., 23,10 lei.

Sub îngrijirea acad. **ȘT.-M. MILCU și HORIA DUMITRESCU, Cercetări antro-
pologice în Țara Hațegului—Clopotiva**, 241 p. + 86 pl., 30 lei.

Sub îngrijirea acad. **ȘT.-M. MILCU și HORIA DUMITRESCU, Cercetări antro-
pologice în ținutul Pădurenilor — Satul Bătrîna**, 408 p. + 17 pl., 52,50 lei.

Probleme de antropologie :

vol. I, 1954, 234 p., 9,45 lei.

vol. II, 1956, 356 p. + 10 pl., 14,45 lei.

vol. III, 1957, 332 p. + 3 pl., 14,50 lei.

vol. IV, 1959, 261 p. + 15 pl., 12,40 lei.

vol. V, 1960, 272 p. + 10 pl., 13,10 lei.

vol. VI, 1961, 184 p. + 7 pl., 10,30 lei.

vol. VII, 1963,

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI R.P.R.

G. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CAMELEA, P. FIRU și ADINA
NEGREA-CHERGA, *Sărata Monteoru. Studiu antropologic*, 1962, 219
p. + 3 pl., 23,10 lei.

Sub îngrijirea acad. ȘT.- M. MILCU și HORIA DUMITRESCU, *Cercetări antro-
pologice în Țara Hațegului-Clopotiva*, 1958, 241 p. + 86 pl., 30 de lei.

Sub îngrijirea acad. ȘT.-M. MILCU și HORIA DUMITRESCU, *Cercetări antro-
pologice în Ținutul Pădurenilor, satul Bătrina*, 1961, 408 p. + 17 pl.
52,50 lei.

Probleme de antropologie :

vol. I, 1954, 234 p., 9,45 lei.

vol. II, 1956, 356 p. + 10 pl., 14,45 lei.

vol. III, 1957, 332 p. + 3 pl., 14,50 lei.

vol. IV, 1959, 261 p. + 15 pl., 12,40 lei.

vol. V, 1960, 272 p. + 10 pl., 13,10 lei.

vol. VI, 1961, 184 p. + 7 pl., 10,30 lei.